

ՎՈՒՈՂՅԱ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՇՈՒՇԻՒ ԳԱՎԱՌՈՒՄ 10

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ

ԴԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 22

ՍԵՐՊԵՅ ՍԱՐԱԲՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԴԱՏԱՎՈՐԻՆ ԿԱՐԳԱՊԱՀԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՈՐՈՇՍԱՆ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ 26

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՊԱՅԱՆՆԱԳՐԻ ԴԱԴԱՐՍԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ՀԻՄՔԵՐԸ,

ԿԱՐԳԸ ԵՎ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ՝
ԸՍՏ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐԻ 31

ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО

МАРИНА КАЛАШЯН

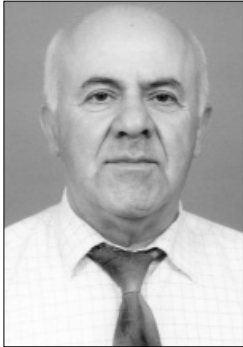
КАРЕН ЗАРИКЯН

ПРОБЛЕМЫ УЧАСТИЯ ПУБЛИЧНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ
В ДОГОВОРНЫХ ОТНОШЕНИЯХ 39

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՍԲԵՎ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ 44

РЕЗЮМЕ 74

Վերջին ԶԳՄՄԻ

ԼՂՀ վերաքննիչ դատարանի նախագահ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՇՈՒՇԻԻ ԳԱՎԱՌՈՒՄ

«Չիմանալով անցյալը՝ անհնարին է հասկանալ ներկայի իմաստը և ապագայի խնդիրները»:

Մ. ԳՈՐԿԻ

Ռուսական կայսրության Անդրկովկասյան արշավանքների հետևանքով 19-րդ դարի սկզբին Վրաստանն անվերապահորեն կցվեց Ռուսաստանին, նվաճվեց Գանձակը, և արշավանքի սլաքն ուղղվեց դեպի Ղարաբաղ:

Նման պայմաններում Շուշիի խորամանկ Իբրահիմ խանը, զգալով ռուսական զորքի փայլուն հաղթանակները, փոխեց իր դիմակը և Գանձակի ու Արցախի սահմանագլխով հոսող Կուրակ գետի ափին զարկված վրաններում 1805 թվականի մայիսի 14-ին հպատակության ու հավատարմության երդում տվեց Ռուսաստանի Կովկասյան տեսչության կառավարչապետ, գեներալ Ֆիցիանովին: Ղարաբաղը կցվեց Ռուսաստանին: Շահական Պարսկաստանին այլ բան չէր մնում, քան 1813 թվականի հոկտեմբերի 12-ին Ղարաբաղի Գյուլիստան գյուղում ռուսների հետ կնքելու պայմանագիր, որը պատմության մեջ ստացել է Գյուլիստանի դաշնադրություն անունը: Այդ դաշնագրով Պարսկաստանը, ի թիվս Անդրկովկասի մի շարք տարածքների, Ռուսաստանի մշտնջենական սեփականություն ճանաչեց նաև Ղարաբաղի խանությունը, որը ներառում էր պատմական Արցախի և Սյունիքի տարածքները: Դաշնագրում որևէ խոսք չկա «ազերի» կամ «Ադրբեջան» բառերի վերաբերյալ: Դրանք Անգլիայի և Թուրքիայի կողմից մոգոնվեցին Ղարաբաղը Ռուսաստանին կցվելուց մեկ դար հետո: Գյուլիստանի

դաշնագիրը հիմնված էր status quo ad presentem, այսինքն՝ կողմերի համար ամրապնդում էր այն սահմանները, որոնք հաստատվել են պայմանագիրը կնքելու պահին: Չնայած պարսկախանական լուծը փոխարինվեց ռուսականով և հայ ժողովրդի Ղարաբաղյան հատվածն ընկավ ցարիզմի գիշատիչ գաղութային քաղաքականության հորձանուտի մեջ, այնուհանդերձ Ռուսաստանի կազմում հայ ժողովրդի կյանքի իրավունքն ապահովված էր և հնարավորություն կար շփվելու ռուսական և համաշխարհային առաջավոր մշակույթի հետ:

Արևելյան Անդրկովկասը Ռուսաստանին կցվելուց հետո սկզբնական շրջանում խաների պաշտոնն անվանական ձևով պահպանվեց, Ղարաբաղի, Շաքիի և Շիրվանի խանությունների տարածքներից ստեղծվեց մի ընդհանուր ռազմաշրջանային միավոր՝ Ղարաբաղի մարզ (պրովինցիա)՝ Շուշի նստավայրով:

Այդ տարածքում 1817 թվականին մտցվեց կառավարման պարետային ձև: Խանության կենտրոններում ռուսական բարձրաստիճան սպաներից նշանակվեցին պարետներ: Ղարաբաղի մարզի պետը նշանակվում էր Վրաստանի գլխավոր կառավարչապետի կողմից և ենթակա էր նրան¹: Մարզի առաջին պետը եղել է մեր հայրենակից գեներալ Մադաթյանը, որն այդ պաշտոնը վարել է մինչև 1827 թվականը: Ղարաբաղի մարզը բա-

ժանված էր 14 մահալների, որոնց կառավարումը հանձնարարված էր Շուշիի պարետի կողմից նշանակված նախնե-րին: Սրանք ցարական կառավարությանը նվիրված խոշոր հողատերեր-բեկեր են եղել՝ օժտված վարչական, ոստիկանական և դատական գործառնություններով²:

Պարետային կառավարման ձևի ստորին օղակը գյուղապետերն են եղել:

Նվաճված տարածքներում աստիճանաբար սկսեցին ստեղծվել հատուկ դատական հաստատություններ: Այդ առումով 1822թ. դեկտեմբերին Շուշիում ստեղծվեց մարզային դատարան, որի նախագահը մարզի պարետն էր, իսկ 2-ական անդամներ ընտրվում էին բեկերից և հարկատու դասերից և 1-ական անդամ՝ հայ և մահմեդական բնակչությունից: Մարզային դատարանի անդամներն ընտրվում էին 3 տարի ժամկետով և ենթակա էին պարտադիր հաստատման Կովկասի գլխավոր կառավարչապետի կողմից³:

Դատաքննությունը կատարվում էր բանավոր ընթացակարգով և, որպես կանոն, պետք է վերջանար մեկ օրվա ընթացքում: Անհրաժեշտության դեպքում այդ ժամկետը երկարացվում էր մինչև 7 օր: Որոշումները կայացվում էին տեղական սովորույթների հիման վրա, իսկ դրանք թերի լինելու դեպքում կիրառվում էին ռուսական օրենքները: Մարզային դատարանը հանդես էր գալիս առաջին հերթին որպես վարչական մարմին: Փաստորեն, վարչական և դատական գործառնությունների միջև որևէ սահմանափակում չկար, իսկ գործերի կոլեգիալությունը ձևական բնույթ էր կրում, քանզի որոշումներն իրականում կայացվում էին միանձնյա՝ պարետի կողմից՝ մակագրությունների հիման վրա, առանց վկայակոչելու որևէ օրենք:

Վերոնշյալը վկայում է, որ պարետի ձեռքում կենտրոնացված է եղել մարզի ամբողջ իշխանությունը: Նա է ուղղորդել պատժիչ մարմինների աշխատանքը՝

միաժամանակ հանդիսանալով զինվորական պարետատան պետը:

Պետական պաշտոնյա Նեֆյոդովը, 19-րդ դարի 30-ական թվականներին ուսումնասիրելով Գարաբաղի մարզի կառավարման ձևը, Շուշիում գտնվող մարզային դատարանի մասին նշել է, որ այն, կազմված լինելով նախագահող պարետից և 4 ատենակալներից, իրավասու էր քննել քրեական բնույթի հանցագործություններ, հավաքել հարկերը և պահպանել հասարակական կարգը: Սակայն այդ բոլոր գործառնությունները գտնվում էին պարետի ձեռքում, իսկ դատարանը գոյություն ուներ, այսպես ասած, «ձևականության համար»⁴:

Մեկ այլ ռուսական պաշտոնյա՝ Ջուբարյովը, 1930 թվականին ուսումնասիրելով Գարաբաղի մարզում ստեղծված իրավիճակը, նշել է, որ Շուշիում մարզային դատարան գոյություն ունի անունով միայն, այն չի զբաղվում արդարադատությամբ, այն յուրացրել է Գարաբաղի պարետ, գեներալ Աբխազովի սիրելի Սիրգա Ադիգյոզալովը, որի կողմից էլ գրվում են դատարանի բոլոր վճիռները: Իսկ դատարանի անդամները (տեղացիներից), անտեղյակ լինելով ռուսաց լեզվին, միայն ստորագրում են այդ պատրաստի վճիռները: Մատյանները և ամբողջ գործավարությունը տարվում է ռուսերեն լեզվով, այնինչ դատարանի բոլոր անդամները թաթարներ և հայեր են, որոնք գործավարության լեզվին չեն տիրապետում⁵: Տեղին է նշել, որ այդ նույն Սիրգա Ադիգյոզալով բեկն իր ցեղակիցներին բեկերի խավին դասելու և հայերի հողերը բռնագավթելու համար նույն հաջողությամբ դատարանում հանդես էր գալիս որպես վկա և կեղծ ցուցմունքներ տալիս⁶, իսկ հետագայում խեղաթյուրված ձևով շարադրել տվեց Գարաբաղի պատմությունը⁷:

Կովկասյան կառավարչության ներկայացմամբ Ռուսաստանի Պետական խորհուրդը 1831 թվականին հաստատեց

«Նախկին թաքարական տարածքների, Ելիզավետպոլի նահանգի, մահմեդական մարզերի բնակիչների և լեռնական ժողովուրդների կողմից կատարված հանցանքների և զանցանքների դատ ու դատաստանի մասին» կանոնները⁸, որոնց համաձայն՝ հանցագործությունները բաժանվում էին զանցանքների, նվազ կարևոր և ծանր հանցագործությունների:

Չանցանքների թվին էին դասվում արժաթով 5 ռուբլու գումարը չգերազանցող գողությունը և խուլիգանությունը, ինչպես նաև հարբեցողությունը, ինքնակամությունը, անհնազանդությունը, հասարակական կարգի խախտումը և այլն: Մնաց զանցանքներ կատարած անձանց նկատմամբ դատը և դատաստանն իրականացրել են բեկերը, աղալարները և մեղիքները: Բացի վնասը հարթելուց, մեղավորներն ենթարկվում էին նաև թեթև ուտիկանական պատիժների:

Նվազ կարևոր հանցագործություններ են համարվել առաջին և երկրորդ անգամ կատարված այն գողությունները և խարդախությունները, որոնցով վնասի չափը կազմում էր արժաթով 5-ից մինչև 100 ռուբլի: Այդ հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով հետաքննությունը և դատաքննությունը վարել են պրիստավները: Հետաքննության արդյունքները հաստատվել են նահանգապետի կամ զինվորական շրջանի պետի կողմից:

Վնասը հարթելուց հետո մեղավորները ենթարկվում էին 100 հարվածի՝ ճիպտահարության և մտրակահարության ձևով:

Ծանր հանցագործությունների դեպքում վնասի գումարը գերազանցում էր արժաթով 100 ռուբլին, որոնք ընդդատյա են եղել ռազմական դատարանին կամ ռազմադատարանային հանձնաժողովին: Ծանր հանցագործությունների թվին էին դասվում սպանությունները, ավազակությունները, պետական գույքի հափշտակությունները և այլն: Ծանր հանցագործություններ կատարած անձինք արտրվում էին Սիբիր՝ տաժանակիր աշ-

խատանքների:

Այսպիսով՝ 1831 թվականի Կանոնները սահմանափակում էին Ղարաբաղի մարզային դատարանի լիազորությունները և համապատասխանաբար ընդլայնում բեկերի, աղալարների, մեղիքների և պրիստավների իրավազորությունները:

Ժամանակը ցույց տվեց, որ պարետային կառավարման համակարգը ցարիզմի համար տնտեսական առումով շահավետ չէր, քանի որ հարկերի և տուրքերի նշանակալից մասը յուրացվում էին հենց պարետների, զորամասերի հրամանատարների և դրանց հետ կապված բազմաթիվ աստիճանավորների կողմից: Բացի այդ, պարետները չէին կարող միաժամանակ կատարել զինվորական պետի, դատարանի, կառավարչի և հարկահավաքության գործառույթները:

Նշված հանգամանքներից թելադրված, ինչպես նաև Հարավային Կովկասը յուրացնելու և այնտեղ սոցիալական բազան ուժեղացնելու նպատակով 1840 թվականի ապրիլի 10-ի օրենքով երկրամասում իրականացվեցին վարչադատական բարեփոխումներ⁹, որի ուժով Անդրկովկասը բաժանվեց մարզերի, նահանգների և գավառների: Ղարաբաղի մարզի մի մասը վերանվանվեց Շուշիի գավառի, իսկ գավառը բաժանվեց 6 տեղամասերի՝ Մեղրու, Քաբիրիի, Չանգեգուրի, Ջևանչիրի, Ջրաբերդի և Վարանդայի: Շուշիի գավառը սկզբում մտնում էր Կասպիական մարզի, իսկ հետագա տարիներին՝ Շամախու, Բաքվի և Ելիզավետպոլի (Գանձակ) նահանգների մեջ: Ժամանակի ընթացքում Շուշիի գավառը ևս ենթարկվել է տարածքային փոփոխությունների: Գավառի կազմից առանձնացվել են Չանգեգուրի, Ջևանչիրի և Ջաբրայիլի (Կարյազինո) տեղամասերը և դարձել առանձին գավառներ: Վերջին երկու գավառներն իրենց մեջ կլանել էին նաև Գյուլիստանի և Ջրաբերդի մեղիքությունները, ինչպես նաև Խաչենի և Իգդալի մեղիքությունների զգալի մասը: Իսկ Շուշիի գավառին անհիմն կցվեց թաքա-

րարնակ Աղղամի և Աղջաբեդու շրջանները: Նման վարչական բաժանումը պահպանվեց մինչև 1918 թվականը:

Փաստորեն ցարիզմն իր գաղութային քաղաքականությունն անսքող իրականացնելու համար միշտ էլ ձգտել է Հարավային Կովկասում ստեղծել խառը բնակչություն ունեցող վարչատարածքային միավորներ, որից ամենաշատը տուժում էր հայ ժողովուրդը: Այդ վերածնունդների արդյունքում հայ ժողովրդի պատմական հողերը՝ Ջավախքը, Չանգեզուրը, Արցախը և Գանձակի լեռնային մասը միշտ էլ հայտնվել են Թիֆլիսի կամ Գանձակի նահանգների կազմում, իսկ հայ էթնոսը՝ տրոհված, կոտորակված վիճակում: Ցարիզմի այդ դասը լավ էին սերտել բոլշևիկները, որոնք վերը նշված հողերը, ինչպես նաև Նախիջևանի երկրամասը 1921 թվականին նվիրաբերեցին մեր հարևաններին:

Այդքանով հանդերձ պատմական Արցախը միշտ եղել է հայեցի և այդպես էլ կմնա: Այսպես՝ Կասրության բնակչության առաջին մարդահամարի 1897 թվականի տվյալներով Շուշիի գավառում բնակվում էր 138.771 մարդ, որից 58.2%՝ հայեր, 41.5%՝ թաթարներ: Բուն Շուշիում բնակվում էր 25.881 մարդ, որից 14.420 հայեր, 10.778 թաթարներ: Բայց արի ու տես, որ հայ և թաթար հանցագործների թիվը միմյանց հարաբերվում էր, ինչպես մեկը յոթին¹⁰:

Շուշիի գավառի վարչական ապարատը ղեկավարում էր գավառապետը, իսկ նրա օգնականը համարվում էր կարգուկանոնի անմիջական «պահապանը» և գավառապետի ու դատարանի բոլոր կարգադրությունները կատարողը:

Շուշին, որը դեռևս 1846 թվականին կոչվում էր Կասպիական մարզի Դարաբաղի քաղաք, արդեն 1852 թվականին Կովկասի օրացույցում կոչվում էր Շամախու նահանգի գավառական քաղաք և բնակչությամբ Անդրկովկասի քաղաքների շարքում 4-րդ տեղն էր գրավում՝ զիջելով միայն Թիֆլիսին, Շամախուն և Նու-

խուն¹¹:

Անդրկովկասում վարչադատական բարեփոխումների արդյունքում 1841 թվականին Շուշիում ստեղծվեց գավառային դատարան, որը կազմված էր դատավորից, պետական ապարատում աշխատող 2 ատենակալներից և քաղաքային հարկատու դասից ընտրվող ևս 2 ատենակալներից: Սահմանվեց նաև գավառային դատախազի ինստիտուտը, որը հսկողություն էր իրականացնում գավառային ոստիկանության և դատարանի վարույթներում գտնվող գործերի նկատմամբ:

Գավառային դատարանի դատական որոշումները կարող էին բողոքարկվել մարզային (նահանգային) դատարանի քրեական և քաղաքացիական գործերով պալատին:

Չնայած բարեփոխումներն ուղղված էին դատարանն առանձնացնելու վարչական մարմիններից, սակայն դրանք իրենց նպատակին չհասան, ուստի դատական գործառույթների մի մասը մնաց վարչական ապարատի իրավագործության ներքո:

Այսպես՝ գավառի տեղամասային ատենակալը և քաղաքագլուխը կարող էին լուծել գողության և խարդախության վերաբերյալ այն գործերը, որոնցով վնասի գումարը 10 ռուբլուց չէր անցնում, իսկ քաղաքացիական գործերով՝ այն հարցերը և վեճերը, որոնց գումարը կազմում էր մինչև 5 ռուբլի: Գավառապետն իրավասու էր լուծելու մինչև 100 ռուբլի հայցագին ունեցող պահանջները և վեճերը, իսկ քրեական գործերով, որոնցով գումարը կազմում էր 10-25 ռուբլի, գավառապետը կարող էր նաև հանցավորին ենթարկել մարմնական պատիժների¹²:

Դատական բարեփոխումների արդյունքում յուրաքանչյուր դատական ակտ ստուգվում և վերստուգվում էր վերադաս բազմաթիվ ատյանների կողմից: Տեղամասային ատենակալը ձևական նախաքննություն էր իրականացնում և նյու-

թերը ներկայացնում գավառապետին: Վերջինս, քննարկելով դրանք, ուղարկում է գավառային դատարան, որը նվազ կարևոր գործերով դատավճիռ էր կայացնում, իսկ առավել կարևորներով կարծիք հայտնում: Դատավճիռը կամ կարծիքը ներկայացվում էր դատական գործերով գավառային վերահսկիչին, որն իր եզրակացությամբ գործն ուղարկում էր նահանգային դատախազին, իսկ դատախազն էլ իր ցուցումներով գործը վերադարձնում էր պալատ, և պալատը, քննարկելով դատախազի դիտողությունները, ուղղումներ է մտցնում դատավճռի մեջ և գործն ուղարկում նահանգապետին՝ հաստատելու: Նահանգապետը 6 շաբաթվա ընթացքում կամ հաստատում էր դատավճիռը և գործն ուղարկում Կովկասի գլխավոր կառավարչապետին, կամ էլ իր առարկություններով գործը վերադարձնում պալատին¹³: Ավելորդ չէ նշել, որ այդ բոլոր աստիճաններում գործը վերանայվում և վերավճովում էր առանց ամբաստանյալի:

Շուշիի գավառային դատարանում քաղաքացիական գործերի քննությունը կատարվում էր համառուսական օրենքների հիման վրա: Հայցադիմումները պետք է տվյալներ պարունակեին հայցագնի, ապացույցների, պատասխանողի բնակության և գույքի գտնվելու վայրի մասին, առանց որոնց դատարանների կողմից դիմումները չէին ընդունվում:

Ամուսնաընտանեկան և ժառանգության հարցերը կարգավորվել են հոգևոր դասի կողմից:

Գավառային դատարանում դատավարությունը տարվում էր ռուսերեն լեզվով, և դատավորներն ու ատենակալները ռուս պաշտոնյաներ են եղել: Դատարանի դատական կազմերի վերաբերյալ տվյալները ԼԳՀ արխիվներում չեն պահպանվել: Գավառի վարչական ապարատը, պետական և մշակութային բոլոր հիմնարկները գտնվում էին քաղաքի հայկական մասում: Թաթար խուժանը 2 անգամ՝ 1905 թվականի օգոստոսի 16-ին և

1920 թվականի մարտի 23-ին, հրո ճարակ դարձրեց քաղաքի ամենագեղեցիկ մասը՝ վերածելով մեռյալ ավերակների: Սակայն քաղաքի տարածքում պահպանվել են հատ ու կենտ հուշարձաններ, որոնք լույս են սփռում խնդրո առարկայի վրա:

Այսպես, Շուշիի հայ-ռուսական գերեզմանոցի մի տապանաքարի վրա ռուսերեն և հայերեն լեզուներով փորագրված է. "Сдѣсь покоится прахъ коллежскаго ассесора (պետական ծառայության 8-րդ դասի աստիճան-ընդգծումն իմն է) Мойсѣя Терентьевича Симонова, бывшаго засѣдателемъ Карабагскаго Уѣздаго суда скончавшагося послѣ кратковременной болезни, 2 марта 1846 года на 51 году отъ рождения" (Այս է տապան ՈՐ Է Գոլժեսկի Ույեզդի դատարանում Մեծ Տրենդեվիչ Մեմօսովին Ղարաբաղում ի վախճանալ 1846 2 մարտի 51 ՄԾ)¹⁴:

Յարական Ռուսաստանի 1840թ. վարչադատական բարեփոխումների արդյունքում ավելի ուռճացվեց պետական ապարատը: Այդ ապարատի, ինչպես նաև ձրիակեր ազնվականների՝ բեկերի, աղալարների և մելիքների ու նրանց ժառանգների պահպանման համար պետական գանձարանից հսկայական գումարներ էին ծախսվում: Այդ պատճառով ավելացվեցին հասարակ ժողովրդից գանձվող հարկերը և տուրքերը:

Չափազանց ծանր դրության մեջ էր գտնվում հայ գյուղացին: Նրան կեղեքում և պոկում էին ոչ միայն ռուս աստիճանավորները, այլև թաթար բեկերը և աղալարները, հայ մելիքների ժառանգները և եկեղեցին:

Պետական պաշտոնյա Ջուբարյովը, լինելով Վարանդայի մահալի Կաղարծի գյուղում, նկարագրում է այն վայրենությունները, որ կատարում է մահալապետ (նաիր) Մելիք Խուդադատը՝ Մելիք Շահնազարի որդին: Նա գյուղացիներից կաշառքներ է պոկում, բռնաբարում մի

հայուհու, արգելում է եկեղեցում կատարել մի պատկառություն՝ պահանջելով, որ հարսն առաջին գիշերն իրեն տրվի և այլն: Մեկ այլ օրինակ՝ Վարանդայի Վերին Թաղավարդ գյուղի բնակիչները, 1841 թվականին չկարողանալով տանել գյուղի կալվածատեր Հովսեփ Բեկ-Մադաթյանի անօրինական պահանջները, հրաժարվեցին կատարել դրանք: Ցարական ոստիկանությունը գյուղացիների ընդվզումը որակեց որպես «ապստամբություն», իսկ գյուղի Օհան քահանան հայտարարվեց «ապստամբության» պարագլուխ: Վերջինիս «մեղքը» այն էր, որ գյուղամիջում պատմել էր, որ ձերբակալված գյուղացիներից մեկը վախից մահացել է: Գյուղի առաջավոր աշխատավորները ձերբակալվեցին և աքտորվեցին հեռավոր վայրեր¹⁵:

Անգթության չափ ու սահման չունեին թաթար բեկերն ու աղալարները, որոնք կեղծ փաստաթղթերի ու ցուցմունքների հիման վրա տիրացել էին հայկական գյուղերին և, գորշ գայլերի ոհմակ կազմած, վամպիրի պես ծծում էին հայ գյուղացու արյունը: Հաղորդի շրջանի հայաբնակ Բանագուր գյուղը պատկանում էր թաթար Ջաֆար Կուլի աղային: Բանագուրցիները հարկային բեռը թեթևացնելու համար, գյուղի քահանայի միջոցով 1842 թվականին խնդրագիր ներկայացրին Ջաֆար աղային: Վերջինս հրամանով հանվեց քահանայի փիլոնը և հազգվեց աղայի շանը, իսկ գյուղացիներին ստիպեցին, որպեսզի երկրպագեն շանը: Դա դեռ բավական չէ, ցարական բյուրոկրատիան կանգնում է աղայի կողմը և գյուղացիների աղերսանքը որակում որպես «ապստամբություն»: Խեղճ գյուղացիները և Մինաս քահանան կանգնում են դատարանի առաջ և ենթարկվում տարբեր պատիժների¹⁶:

Փաստորեն, հայ գյուղացու մարմնից պլոկվող կաշու բուժման միակ «դեղամիջոցը» ծեծն էր, բանտը կամ Սիբիրը: Այստեղ տեղին է ասել հայկական առածը.

«Օրենքը հարուստի համար է, պատիժը՝ աղքատի»:

Ժողովրդական մասսաների ելույթների դեմ պայքարելու համար 1842 թվականին գավառային դատարաններին թույլատրվեց վերջնական դատավճիռ կայացնելու այն հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով, որոնցով վնասի գումարը չէր գերազանցում 200 ռուբլին, գավառապետի իրավասությանը հանձնվեցին մինչև 100 ռուբլու վերաբերյալ գործերը, իսկ տեղամասային ատենակալներին՝ մինչև 30 ռուբլու: Վերը նշված գործերով որոշումները վերջնական էին և ենթակա չէին բողոքարկման¹⁷: Ավագակության և կողոպուտի գործերը հանձնվեցին զինվորական դատարաններին, գավառի յուրաքանչյուր տեղամասում մտցվեց ոստիկանական պրիստավի, իսկ բուն գավառում՝ ժանդարմերիայի ինստիտուտը: Շուշիի գավառը 2 սպա ժանդարմ էին սպասարկում, որոնք քաղաքական նկատառումների համար կարող էին ձերբակալել ցանկացած քաղաքացու, մինչև 3 ամիս ժամկետով բանտարկել, աքտորել և տուգանել նրան մինչև 500 ռուբլու չափով:

Միևնույն ժամանակ կապիտալիզմի զարգացման բուռն պայմաններում կայսրությունում կատարվեցին առաջավոր վարչական, տնտեսական, հողային, զինվորական, տեղական ինքնավարության, դատական և այլ բարեփոխումներ: Դրանց մեջ յուրահատուկ տեղ էին գրավում 1864 թվականի դատական բարեփոխումները: Վերացվեց հին դատական համակարգը, հռչակվեցին դատարանակազմության և դատավարության այնպիսի կարևոր սկզբունքներ, ինչպիսիք են դատական իշխանության բաժանումն օրենսդրից և գործադիրից, դատավորների անկախությունը, դատական քննության հրապարակայնությունը և մրցակցությունը, որոշ քրեական գործերով երդվյալ ատենակալների մասնակցությունը և այլն: Դատական կանոնադրերով մտցվեցին դատական քննիչների

ինստիտուտը, վճիռների և դատավճիռների վերանայման, վերաքննության և վճռաբեկության կարգը, ընդլայնվեցին դատախազության մարմինների լիազորությունները:

Միևնույն ժամանակ ցարական բյուրոկրատիան, Կովկասի ժողովուրդներին համարելով «օտար, ոչ զարգացած և քրեածին», դատական բարեփոխումների ընդհանուր կարգից էական շեղումներ և վերապահումներ կատարեց երկրամասի համար:

Ի տարբերություն Կայսրության մյուս ծայրամասերի՝ Անդրկովկասում հաշտարար համագումարներ և երդվյալների դատարաններ չստեղծվեցին: Այստեղ հաշտարար դատավորի պաշտոնը ոչ թե ընտրովի էր, այլ նշանակովի: Երկրամասում դատական քննիչների ինստիտուտն ստեղծվեց միայն 20-րդ դարի սկզբներին: Մինչ այդ, դատական քննիչի պարտավորությունները կատարում էր հաշտարար դատավորի օգնականներից մեկը:

Շուշի քաղաքում հաշտարար բաժինը (դատարանը) ստեղծվեց 1868 թվականի փետրվարի 17-ին¹⁸: Դատարանը ղեկավարում էր հաշտարար դատավորը, որ նշանակվում էր Կովկասի փոխարքայի, իսկ փոխարքայությունը վերացվելու և վերականգնվելու ժամանակահատվածներում՝ Ռուսաստանի կառավարության Արդարադատության նախարարի կողմից: Դատավորն ուներ 2 օգնական, որոնցից մեկը կատարում էր դատական քննիչի պարտականություններ: Դատական պրիստավն ի կատար էր ածում դատական որոշումները: Հաշտարար դատավորի օգնականը (քննիչը), դատական պրիստավը և գործավարը ևս նշանակվում էին ցարական կառավարության կողմից, իսկ դատարանի մյուս աշխատակիցները՝ քարտուղարը, թարգմանիչները, ձիավորը և այլն, վարձու աշխատողներ են եղել:

Շուշիի հաշտարար բաժինն Ադրամում ուներ մեկ հաշտարար տեղամաս, որտեղ գործերի դատական քննությունը

դրված էր հաշտարար դատավորի օգնականներից մեկի, իսկ նախաքննությունը՝ մյուս օգնականի վրա: Շուշիի հաշտարար բաժինը և նրա տեղամասն օժտված են եղել նույն գործառույթներով:

Հաշտարար դատավորն իր օգնականների վրա ոչ մի հսկողություն չի իրականացրել: Հաշտարար դատավորի օգնականի կողմից նախաքննության կատարման հսկողությունն իրականացրել են նահանգի շրջանային դատարանին առընթեր դատախազը և նրա օգնականները¹⁹: Ի դեպ, Ջաբրայիլի (1901 թվականից՝ Կարյազինոյի) գավառի հաշտարար դատարանը 1882 թվականից տեղակայված էր Հաղրութում, և չնայած Հաղրութը գավառական կենտրոն չէր, այնուամենայնիվ վարչական առումով կարևոր դեր ուներ գավառի կյանքում:

Բացի արդարադատության և նախաքննության իրականացումից, հաշտարար դատարանի վրա էր դրված նաև խնամակալության հարցերի և նոտարական գործողությունների կատարումը: Հաշտարար դատարանը քննում էր մինչև 2000 ռուբլի հայցագին ունեցող բոլոր քաղաքացիական և այն հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական գործերը, որոնց համար իրավունքների սահմանափակում չէր նախատեսված կամ էլ սահմանված էր ազատագրվում մինչև 6 ամիս ժամկետով:

Հաշտարար դատավորի կողմից բոլոր գործերը քննվել են միանձնյա: Դատարանի վճիռը վերջնական էր, եթե նշանակված պատիժը չէր գերազանցում 3-օրյա կալանքից և հանցավորից 100 ռուբլու չափով դրամական բռնագանձումից, իսկ քաղաքացիական գործերով այն վճիռները, որոնցով հայցագինը չէր գերազանցում 100 ռուբլին: Մնացած բոլոր դատավճիռները և վճիռները վերջնական չէին և վերաքննության կարգով կարող էին զանգատարկվել Գանձակի նահանգի շրջանային դատարանին: Իսկ հաշտարար ենթակայության համար վճռաբեկ ատյան էր ծառայում Թիֆլիսի դա-

տական պալատը:

Օրենքը բացառության կարգով թույլատրում էր հաշտարար դատարանի վերջնական որոշումը գանգատարկելու Թիֆլիսի դատական պալատին, իսկ պալատի վերջնական որոշումը՝ Կառավարական Սենատի վճռաբեկ դեպարտամենտին:

Քննարկվող ժամանակաշրջանում դատախազությանը և երդվյալ հավատարմատարների (փաստաբանության) ինստիտուտները գործում էին Գանձակի շրջանային դատարանի և Թիֆլիսի դատական պալատին առընթեր:

Հարկ է նշել, որ Շուշիի հաշտարար դատարանում դատավարությունը տառապում էր լուրջ արատներով: Դատարանի կազմում ընդգրկված էին ռուս պաշտոնյաներ, գործավարությունը տարվում էր ռուսերեն լեզվով, անտեսվում էին տեղական սովորույթները և ավանդույթները, դատավարության մասնակիցներն ստիպված բացատրվում էին մի քանի թարգմանիչների միջոցով, վերադաս դատական ատյանները չափազանց հեռու էին գավառից և այլն:

Գավառի գյուղական դատարանները կազմված էին տվյալ համայնքի կողմից 3 տարի ժամկետով ընտրված նյութապես ապահով 3-ից ոչ պակաս գյուղացիներից, որոնք գավառապետի ներկայացմամբ նշանակվում էին նահանգապետի կողմից: Գյուղական դատարանն օժտված է եղել լայն իրավասություններով: Դատարանը վերջնականապես լուծում էր տվյալ գյուղի գյուղացիների միջև ծագած մինչև 100 ռուբլու գումարի տարբեր տեսակի վեճեր՝ փոխառության, առուծախի, թերաչափման, թերակշռման, արտավալյրերի արածավերման, անորակ մթերքներ վաճառելու և այլնի վերաբերյալ: Գյուղական դատարանն իրավասու էր քննելու նաև գողության և խարդախության վերաբերյալ այն գործերը, որոնցով վնասի գումարը չէր գերազանցում 30 ռուբլին: Դատարանը կարող էր հանցավորին 6-օրյա ժամկետով ներգ-

րավել «հասարակական աշխատանքների» մեջ, տուգանել մինչև 3 ռուբլի գումարով կամ ենթարկել կալանքի մինչև 7 օր ժամկետով՝ պարտադրելով հատուցելու պատճառված վնասը: Դատավարությունը կատարվում է բանավոր ընթացակարգով: Դատական որոշումները կայացվում էին գրավոր ձևով և կարող էին գանգատարկվել Գանձակի նահանգային վարչությանը: Գյուղական դատարանը նաև նոտարի դեր էր կատարում:

Շուշիի հաշտարար դատարանը գործեց մինչև 1918 թվականը: Գավառի վերջին հաշտարար դատավորը եղել է ազգությամբ վրացի Իոսիֆ Կոբիկը: Մինչ այդ, 1917 թվականի ռուսական երկու հեղափոխությունները տակնուվրա արեցին կայարությունը: Այդ դեպքերից զերծ չմնաց նաև Շուշիի գավառը:

Փետրվարյան հեղափոխության հետևանքով տապալվեց ցարական ինքնակալությունը, երկրում ստեղծվեց երկիշխանություն՝ բուրժուական ժամանակավոր կառավարություն և բանվորների ու զինվորների, պատգամավորների խորհուրդներ:

Ժամանակավոր կառավարությունը կովկասյան փոխարքայության փոխարեն ստեղծեց Անդրկովկասյան հատուկ կոմիտե, իսկ որպես տեղական ինքնակառավարման մարմիններ՝ նահանգային, գավառային, քաղաքային և գյուղական գործադիր կոմիտեներ: Շուշիում ստեղծվեց Գարաբաղի նահանգային գործադիր կոմիտե, որի գործունեության շրջանը տարածվում էր ինչպես դաշտային, այնպես էլ Լեռնային Գարաբաղի վրա²⁰:

Անդրկովկասյան մյուս քաղաքների օրինակով Շուշիում ստեղծվեցին բանվորների, գյուղացիների և զինվորների խորհուրդներ: Չուգահեռ գործում էր նաև մի երրորդ մարմին՝ Շուշիի հայերի և թաթարների կողմից ընտրված գավառային կոմիսարիատը: Շուշիի քաղաքային վարչությունը լուծարքի չենթարկվեց: Շարունակում էր գործել Շուշիի հաշտա-

րար բաժինը:

Վարչական և դատական մարմինների պաշտոնյաներն իրենց գլխարկներից պոկելով ցարական կոկարդները՝ առաջվա նման սպասարկում էին Ղարաբաղի բնակչությանն անխտիր՝ թե՛ հայերին և թե՛ մուսուլմաններին²¹:

Հոկտեմբերյան սոցիալիստական հեղափոխությունը ցնցեց ամբողջ աշխարհը: Այն ահավոր հետևանքներ թողեց Արցախի վրա: Բոլշևիկների կողմից կազմալուծվեց կովկասյան ռազմաճակատը: Երկրամասը հայտնվեց սովի և մեկուսացման ճիրաններում: Սկսեցին կազմալուծվել վարչական և դատական մարմինները: Ամենուրեք վիստում էին թուրք-ազերի հրոսակախմբերը, որոնց նպատակն էր Արևմտյան Հայաստանի պես լուծել հայ ժողովրդի արևելյան հատվածի հարցը: Թուրանական ծրագրին կուլ չգնալու և անկախությունը վերականգնելու համար հայ ժողովուրդը լարել էր բոլոր ուժերը:

Նման պայմաններում Արցախի քաղաքական ուժերի ղեկավարները, զգալով պահի լրջությունը, հրամայական պահանջ դրեցին՝ իրենց ձեռքը վերցնել երկրամասի կառավարման վարչական ղեկը:

Դա ազգային ազատագրական պայքարի և ինքնավարության ձևավորման մի ժամանակահատված էր, որը պետականության վերականգնման հմուտ և համարձակ քայլեր էր պարունակում: Եվ դա կատարվեց Հայաստանի առաջին հանրապետության հռչակումից ավելի վաղ:

Իրադրության հրամայական պահանջներից ելնելով՝ 1917 թվականի դեկտեմբերի 23-ին Շուշի քաղաքում տեղի ունեցավ քաղաքական բոլոր հոսանքների համաժողով, որը, քննության առնելով երկրում ստեղծված կացությունը, ստեղծեց 14 հոգուց կազմված մի մարմին՝ «Կուսակցությունների և կազմակերպությունների ժամանակավոր խորհուրդ» (հետագայում՝ «Միջկուսակցական բյուրո») անվանումով, որը գործելու էր իբրև

Ղարաբաղի ժամանակավոր տեղական իշխանություն: Երկրում անիշխանությանը վերջ տալու և կարգն ու հանգստությունը վերականգնելու գործը ժողովը համարեց առաջնահերթ և անհետաձգելի: Անհետաձգելի համարվեց նաև տեղերում բնակչության ընտրությամբ և գործուն մասնակցությամբ վարչական և դատական մարմիններ կազմակերպելը: Կատարվեց նաև աշխատանքի բաժանում:

Ավագակալին խմբերի, լրտեսների և ամեն տեսակ բախտախնդիրների դեմ պայքարելու համար ստեղծվեց պատժիչ խումբ, որի կազմակերպումը և ղեկավարությունը հանձնարարվեց զինվորական կոմիսար Հ. Թումյանին²²: Կարճ ժամկետում հաջողվեց ավագակալին խմբերին գլխովին ջախջախել և ցաքուցրիվ անել: Երկրամասն ապրում էր պատերազմի ժամանակվա օրենքներով: Այսպես՝ 1918 թվականի հունվարի վերջերին Արևմտյան ռազմաճակատից տուն դարձող մի քանի հայ զինվորներ հյուրընկալվել էին Վարանդայի Մղնախ և Ալամանց գոմեր գյուղերում: Ջինվորների հրացաններին տիրանալու նպատակով տան տերերը մորթազերծ էին արել քնած զինվորներին: Այդ քստմնելի ոճիրները ոչ մի պարագայում չի կարող արդարացվել: Հանցագործները բացահայտվում և ձերբակալվում են: Նրանց դատելու համար Միջկուսակցական բյուրոյի որոշմամբ ստեղծվում է ռազմադաշտային դատարան: Ոճրագործները գնդակահարվում են: Նման դեպքերը եզակի չեն եղել: Երբեմն Միջկուսակցական բյուրոյի ներկայացուցիչները տեղերում զբաղվել են քննիչի, հաշտարար միջնորդի և դատավորի դեր կատարելով:

Ոգեշնչված Բաքվի կոմունայով՝ Միջկուսակցական բյուրոն 1918 թվականի ապրիլի 17-ին վերանվանվեց «Կոմիսարների խորհրդի», որի անդամներից մեկն էլ արդարադատության կոմիսար Ա. Մելիք-Հովսեփյանն էր:

Կոմիսարների խորհուրդը հիմնեց ժա-

մանակավոր հեղափոխական տրիբունալ, որին ընդդատյա էին սպանությունների վերաբերյալ գործերը: Մահապատժի ենթարկված դատավճիռների վերաբերյալ հասարակությունն անմիջապես իրագեկվում էր: 1918 թվականի դեպքերն Անդրկովկասում անկանխատեսելի կերպով փոփոխվել են: Անդրկովկասյան Մեյնը մայիսի 25-ին դադարեց գոյություն ունենալուց: Անմիջապես ստեղծվեցին վրացական, ադրբեջանական և հայկական հանրապետությունները: Հուլիսի վերջին ընկավ Բաքվի կոմունան, և քաղաք մտան անգլիական զորամասերը:

Նման քաղաքական անկայունության պայմաններում Կոմիսարների խորհուրդը որոշեց հրավիրել Ղարաբաղի հայության համագումար՝ նոր կառավարություն կազմելու համար, մի այնպիսի կառավարություն, որը, հենարան ունենալով լայն ժողովրդական զանգվածների վստահությունը, ընդունակ լիներ երկրի փրկության համար դիմելու վճռական գործողությունների: Ղարաբաղի հայության առաջին համագումարը բացվեց 1918 թվականի հուլիսի 22-ին Շուշի քաղաքում: Համագումարն ընտրեց Ղարաբաղի ժողովրդական կառավարություն՝ 7 կառավարիչների կազմով, որից մեկն էլ արդարադատության կառավարիչն է եղել: Համագումարը հաստատում է նաև կառավարության Հռչակագիրը: Ի թիվս բազմաթիվ հրատապ հարցերի, Հռչակագիրը հրամայական պահանջ էր համարում «քաղաքական վիճելի խնդիրների լուծումը, ճնշվողների, հարստահարվողների պաշտպանությունը, ինքնադատաստան գործողությունների վերացումը, այդ ամենը պահանջում են դատական գործի անհապաղ կազմակերպում»²³:

Արդարադատության կառավարչի նախագահությամբ սկսեց գործել արդարադատության հանձնաժողովը:

Հաստատուն օրինական կարգ ստեղծելու համար շրջաններում հիմնվեցին հաշտարար դատարաններ: «Այսուհետև,

- հայտարարվում էր արդարադատության կառավարչի շրջաբերականում,- ոչ մի գործ չպետք է վճռվի ինքնադատաստանով և բռնությամբ: Բոլոր արդարացի պահանջները պաշտպանություն կգտնեն հաշտարար դատարաններում... և թող ոչ ոք չհանդգնի ինքնագլուխ վճռելու իր վեճը կամ վերականգնելու իր կորցրած իրավունքը»:

Հաշտարար դատարաններ հիմնվեցին Ջրաբերդ-Գյուլիստանում (Ջիվանչիրում), Խաչենում, Վարանդայում, Գիգակում և Շուշիում: Իբրև երկրորդ՝ վերաքննիչ ատյան, հիմնվեց Շուշիում շրջանային դատարան, իսկ նրան կից՝ հատուկ գործերի քննիչ հանձնաժողով:

Հաշտարար դատարաններին նստավայրեր ընտրվեցին. Ջրաբերդի համար՝ Մեծշեն գյուղը, Խաչենի համար՝ Խանքենոյի ավանը, Վարանդայի համար՝ Ներքին Թաղավարդ գյուղը, իսկ Գիգակի շրջանի համար՝ Հաղրուֆ ավանը:

Ծանր բնույթի հանցագործությունների գործերը ենթակա էին զինվորական տրիբունալի քննության: Ապահովելու համար դատարանների նորմալ աշխատանքը հատուկ պրոպագանդիստներ ուղարկվեցին գավառամասերը՝ կազմակերպելու ժողովրդին:

Կոմիսարներն ապահովում էին դատարանների վճիռների անշեղ կատարումը:

Դատարանները կարճ ժամանակամիջոցում, իրենց բարեխիղճ և աշխույժ աշխատանքով, իրենց անաչառ, արդարացի վճիռներով ձեռք բերեցին ժողովրդի համակրանքը և վստահությունը: Ժողովուրդն սկսեց ազատ շունչ քաշել: Գյուղի ամեն կարգի բախտախնդիր տարրերը չէին կարող այլևս ժողովրդին անպատիժ կերպով նեղել, բռնության ենթարկել, ապօրինի պահանջներ ներկայացնել նրան: Անիշխանական և ինքնադատաստանի երևույթները հայկական շրջաններում միանգամից թուլացան, հանգստությունը և կարգը վերականգնվեց, ժողովրդի կյանքի և գույքի պաշտ-

պանությունն ապահովվեց:

Հայ-մուսուլմանական քաղաքացիական պահանջների և վեճերի քննությունը կատարվում էր Ազգամիջյան կոմիտեի դատական ատյանում, որի նախագահը երկու ժողովուրդների համաձայնությամբ ընտրվել էր նախկին հաշտարար դատավոր Կոբիևը²⁴:

Արցախի հայության առաջին համագումարի կողմից ընդունված փաստաթղթերի ուժով երկրամասը հանդես էր գալիս որպես անկախ վարչատարածքային միավոր և ժողովրդի կողմից ընտրված մարմինները կամ պաշտոնակատար անձինք ղեկավարվում էին ինչպես ցարական օրենքներով, այնպես էլ ծագած հանգամանքներից ելնելով, սովորույթային իրավունքի նորմերով կամ էլ պատերազմի ժամանակի օրենքներով: Գործում էին հետևյալ պատիժների տեսակները՝ մտրակի հարվածներով ծեծը, երաշխավորությամբ բաց թողնելը, տուգանքը, յուրաքանչյուր օր կես փթանոց քարը վզից կախված վիճակում պահակի հսկողությամբ՝ մեկ-երկու ժամ կանգնած մնալը, մահապատիժ՝ գնդակահարության կամ կախաղան բարձրացնելու միջոցով:

Ավելի խիստ պատիժը կիրառվում էր մարդասպանների և հայրենիքի դավաճանների նկատմամբ: Նախիջևանի գյուղի բնակիչ Շ.Բեկ Փիրումյանը տաճիկ թուրքերի հետ համագործակցելու համար Վարանդայի զինված ուժերի հրամանատարի հրահանգով Հաղորտի գյուղում գավառի բոլոր պատգամավորների ներկայությամբ կախաղան է բարձրացվել²⁵:

Ի դեպ, շրջաններում չհաջողվեց ստեղծել քաղաքացիական մարմիններ, նրանց դերը տանում էին զինվորական մարմինները, որոնց ղեկավարները ժողովրդի մեջ հեղինակություն էին վայելում:

Սակայն Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական կառավարությանը 1918-

1920 թվականներին չհաջողվեց կայուն վարչաձև, դատական համակարգ ստեղծել, քանի որ 1918 թվականի հոկտեմբերին Շուշի մտան տաճկական զորքերը և լուծարեցին գոյություն ունեցող պետական մարմինները, հետագայում քաղաք մտան անգլիական զորքերը, որոնք, Բաքվի նավթը վեր դասելով Ղարաբաղից, ջանք ու եռանդ չէին խնայում երկրամասը մուսավաթական Ադրբեջանին միացնելու համար:

Դատական մարմիններ ստեղծելու մի փորձ կատարվեց միայն 1920 թվականի ապրիլի կեսերին, երբ զորավարներ Դրոն և Նժդեհն իրենց զորամասերով մտան Ղարաբաղ, և ապրիլի 18-ին Վարանդայի շրջանի Թաղավարդ գյուղում տեղի ունեցավ հավաք, որն էլ հաստատեց Դրոյի կողմից նշանակված Ղարաբաղի կառավարության կառավարիչների կազմը: Դրա հիման վրա ձևավորվեց Արցախի ժամանակավոր կառավարություն, որը կազմված էր բաժիններից: Կառավարության որոշմամբ ՀՀ օրենքները և հանձնարարականները գործողության մեջ դրվեցին Ղարաբաղում, շրջանառության մեջ դրվեց ՀՀ դրամը, ընդունվեց ՀՀ դրոշը, զինանշանը: Կառավարությունը, որ ժամանակավոր նստավայր էր ընտրել Թաղավարդ գյուղը, ապրիլի 23-ին հրավիրեց Ղարաբաղի հայության 9-րդ համագումար, որտեղ հռչակվեց «Լեռնային Ղարաբաղի միացումը Հայաստանի Հանրապետությանը, որպես նրա անբաժան մաս»²⁶:

Կառավարությունը Արդարադատության բաժնի կառավարիչ Գ. Իսախանյանին հանձնարարեց զբաղվել Ղարաբաղում արդարադատության կազմակերպմամբ: Վերջինս ՀՀ արդարադատության նախարարին հասցեագրված նամակում նշել է, որ ապրիլի 20-ից ձեռնամուխ է եղել Ղարաբաղում արդարադատության գործի կազմակերպմանը, սակայն բնականոն և ընդունված չափանիշներով այն կազմակերպել հնարավոր չէ ինչպես Ղարաբաղի կենսապայման-

ների, այնպես էլ փաստացի պատերազմի վիճակի և անհրաժեշտ մասնագետների բացակայության պատճառով: Նամակի վերջում Իսախանյանը ՀՀ արդարադատության նախարարին խնդրել էր. «Անհապաղ մասնագետներ ուղարկել Ղարաբաղ, ինչպես նաև համապատասխան ձեռնարկներ և հարհանգներ, որոնց բացակայությունը գործերը վճռելիս կհանգեցնի օրենքների տարաբնույթ, երբեմն էլ սխալ կիրառման, որն արդարադատության տեսակետից ամենևին ցավալի չէ»²⁷:

Ղարաբաղի ժամանակավոր կառավարությունը նախատեսել էր երկրամասում ստեղծել 6 հաշտարար դատարան, սակայն քաղաքական իրավիճակը կտրուկ փոփոխվելու հետևանքով որոշումը չիրագործվեց, քանի որ այդ օրերին ռուսական 11-րդ Կարմիր բանակը մտել էր Ադրբեջան, իսկ մայիսի սկզբներին արդեն կանգնած էր Ղարաբաղի դռների առջև: Դրված էր Ղարաբաղի խորհրդայնացման հարցը:

1. **Мильман А.** Политический строй Азербайджана в XIX-начале XX веков, Баку, 1966, с. 67, 68. Акты Кавказской археографической комиссии, т. ч-1 док. N1217, 1276. Описание Карабахской провинции, составленное по распоряжению главноуправляющего в Грузии Ермолова действительным статским советником Могилевским и полковником Ермоловым, Тифлис, 1866.

2. **Иваненко В.** Гражданское управление Закавказьем, Тифлис, 1901г., с. 138.

3. Центральный Государственный Исторический Архив СССР ф. 1268, оп.1, д. 81, л.л. 4 об 5, **Мильман А.**, указ. соч., с. 90-92.

4. 1837г. 19 декабря “ Записка Нефедова о Карабахской провинции” в Азербайджане в 20-60-х гг. 19 в. ч. 1 АН СССР, М.-Л-1936, с. 358.

5. Записка коллежского ассесора Зубарева о Карабагской провинции, представлена гр. Паскевичу при рапорте от 20 апреля 1830г. (А.А., т. д. N411, с. 462).

6. Перевод с объяснения прапорщика Алибека к Карабахскому коменданту господину майору и Каваллеру Райтеру от 5 февраля 1934г. (ЦГИА Азербайджанской ССР, с.73 от 2 д. N3 л.67).

7. Мирза Адигезал-Бек “ Карабаг-Наме” Баку, 1950г.

8. ЦГИА СССР, ф. 1268, оп 1 д. 340 л.л.3-5об.

9. Там же ф. 1268 оп 1 д. 108 л. 140, Полный Свод Законов собрание 2, Т XX, с. 13368.

10. **Լալայան Ե.** Հ. 2, Երևան, 1988, էջ 47-49, 94, 95:

11. **Լեռ** Պատմություն Ղարաբաղի հայոց հոգևոր քննական դպրոցի, Թիֆլիս, 1914թ., էջ 66-70: **Տեր-Պատարյան Ռ.Հ.** Շուշի, Երևան, 1993, էջ 76-79:

12. ЦГИА СССР ф. 1268 оп 1 д. 671,ч. 1, л. 19 об.

13. **Иваненко В.**, указ. соч., с. 307, 308.

14. **Арутюнян Г.** Шуши, Степанакерт, 2008, с. 349.

15. **Լեռ** հատոր 4, Երևան, 1984, էջ 523:

16. Նույն տեղում, էջ 524:

17. ПСЗ собрание 2-е Т. XVII дополнение ст.16199а.

18. ЦГИА Грузинской ССР, ф. 416 оп 3 д. 755 л. 1 об. **Туманов Г.** Земельные вопросы и преступность на Кавказе, СПб, 1900г., с. 78-82, **Грузенберг М.** Суд присяжных в Закавказье, Тифлис, 1917г., с. 2.

19. ЦГИА СССР ф.1268 Оп 19, д. 117, л. 10 об.

20. **Հովհաննիսյան Գ.** Սովետական իշխանության հաստատումը Լեռնային Ղարաբաղում, Երևան, 1971, էջ 35, 36: Շուշին հայոց քաղաքակրթության օրրան (Շուշիի ազատագրման 15-րդ տարեդարձին նվիրված գիտաժողովի նյութեր), Երևան, 2007թ., էջ 126-129:

21. **Իշխանյան Եղիշե** Լեռնային Ղարաբաղ 1917-1920թթ., Հայաստան, 1999, էջ 80-83:

22. **Թումյան Հարություն** Գեաքերը Լեռնային Ղարաբաղում 1917-1920թթ., Երևան, 2008թ, էջ 49-56:

23. Ղարաբաղի Սուրհադակ շարաքաթերթ, 1918թ. օգոստոս N1:

24. **Թումյան Հ.**, էջ 110:

25. **Իշխանյան Ե.**, էջ 167, 268-270:

26. Հայաստանի Հանրապետության պետական կենտրոնական պատմական արխիվ, ֆ.200, ց.1, գ. 433,434: **Աբրահամյան Հրանտ** Մարտնչող Արցախ, գիրք Ա.1917-1923թթ., Երևան, 2003թ., էջ 194-196:

27. ՀՀ դատավորների միության «Օրինաբերք» ամսագիր, հոկտեմբեր 2002թ., N10, էջ 39-40:

Արթուր ԴԱՄԲԱՐՅԱՆ

**ՀՀ գլխավոր դատախազության իրավական ապահովման
և եվրոինտեգրման բաժնի ավագ դատախազ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ**

ԴԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ*

Դատաիրավական քաղաքականության ռազմավարությունը

Դատաիրավական քաղաքականությունը ռազմավարական առումով իմաստավորված գործունեություն է, նրա հիմքում ընկած են ռազմավարական բնույթի հայացքներ և գաղափարներ. չէ՞ որ ցանկացած քաղաքականություն առաջին հերթին սկսվում է գաղափարից և նրա ձևակերպումից, այնուհետև իրականացումից: Դատաիրավական քաղաքականության ձևավորման և իրականացման ընթացքում ռազմավարական բնույթի իրավական գաղափարների բացակայության կամ դրանց ոչ համակարգվածության պարագայում դատաիրավական քաղաքականությունը դառնում է անկանխատեսելի և ոչ կայուն:

Դատաիրավական քաղաքականության ռազմավարական-գաղափարախոսական դրույթները համակարգված ձևով արտացոլվում են հայեցակարգերում, որը դատաիրավական ոլորտի վերաբերյալ ունեցած հայացքների ամբողջությունն է: Դատաիրավական քաղաքականության ռազմավարությունը դատաիրավական ոլորտի զարգացման ուղիների, հեռանկարների և դրանց իրականացումն ապահովող կազմակերպական միջոցառումների համակարգ է: Դատաիրավական քաղաքականության ռազմավարության գաղափարախոսական մասն արտացոլվում է դատաիրավական քաղաքականության հայեցակարգում:

Դատաիրավական քաղաքականությունը հնարավոր չէ պատկերացնել

առանց կոնկրետ կողմնորոշիչների, առանց այդ գործունեության արդյունքների մասին պատկերացումների, ինչպես նաև այդ արդյունքներին հասնելու ուղիների, ժամկետների, փուլերի գիտակցման, այսինքն՝ առանց հայեցակարգի: Այնտեղ, որտեղ չկա հայեցակարգ, այնտեղ չի կարող լինել որևէ քաղաքականություն: Ն.Մատուզովն առանձնացնում է իրավական քաղաքականության հայեցակարգին ներկայացվող հետևյալ պահանջները.

- հայեցակարգը իրավական քաղաքականության տեսական-մեթոդաբանական հիմքն է, նրա իմաստավորումը ժամանակակից գիտության և պրակտիկայի տեսանկյունից.

- սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական, մշակութային, բարոյական, էթնիկական և հոգևոր գործոնների համարժեք արտացոլում այդ հայեցակարգում.

- իրավական քաղաքականության առաջնահերթությունների որոշում, առավել առաջնային և անհետաձգելի խնդիրների բացահայտում և նրանց կյանքի կոչելուն ուղղված գործունեության ծավալումը.

- օրինաստեղծ գործունեության որակի, արդյունավետության, գիտական հիմնավորվածության բարձրացում, անցկացվող բարեփոխումների իրավական ապահովում.

- իրավական քաղաքականության իրականացման մեթոդների կատարելագործում, նրանց արդյունավետության բարձրացման վերաբերյալ առաջարկությունների մշակում և այլն¹:

Անհրաժեշտ է քննարկել 27.11.2005թ. ՀՀ սահմանադրական փոփոխությունները.

* Սկիզբը՝ նախորդ համարում:

րից հետո սկսված դատաիրավական քաղաքականության հայեցակարգային և ռազմավարության հարցերը: Արդյոք ՀՀ-ում իրականացված դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլը հիմնված էր որոշակի ռազմավարական հայեցակարգի վրա: «Գատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլի հայեցակարգ» հասկացությունն օգտագործվում է ՀՀ նախագահի կողմից հաստատված՝ «Գատաիրավական բարեփոխումների 2009-2011 թվականների ռազմավարական գործողությունների ծրագրում», որտեղ նշվում է, որ դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլին, որի *հայեցակարգը* (ընդգծումը - Ղ.Ա.) հիմնված էր դատական իշխանության ինքնավարության և ինքնակառավարման սկզբունքների ներդրման, դատական իշխանության ֆինանսական անկախության, բուն դատական գործունեության և դատարանների կառավարման գործառնությունների տարանջատման սկզբունքների վրա: Գատաիրավական բարեփոխումների նման *հայեցակարգը* (ընդգծումը - Ղ.Ա.) համահունչ էր նաև ԵՄ-Հայաստանյան եվրոպական հարևանության քաղաքականության գործողությունների ծրագրի պահանջներին: Անհասկանալի է մնում նշված փաստաթղթում «բարեփոխումների երկրորդ փուլի հայեցակարգ» հասկացության օգտագործումը: Եթե մնան հայեցակարգ եղել է, ապա ո՞ւմ կողմից է այն կազմվել, արդյոք այդ փաստաթուղթը դարձել է իրավաբանական հանրության քննարկման առարկան, ո՞ւմ կողմից է այն հաստատվել: Գատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլում փորձ էր արվում Գատական օրենսգրքի նախագիծը ներկայացնել ինքնին որպես հայեցակարգ, սակայն հասկանալի է, որ այս դեպքում «հայեցակարգ» հասկացությանը տրվում է կամայական մեկնաբանություն:

Կարծում ենք՝ դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլի շրջանակներում, կարծեք թե դատաիրավական քաղաքականության սուբյեկտները խնդիր

չէին դրել մշակելու նոր հայեցակարգ և առանց նոր հայեցակարգի, ընդունվել են «Գատաիրավական մասին» ՀՀ օրենքը, ՀՀ դատական օրենսգիրքը: Այս գործընթացի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ նախագահի կողմից ստեղծված դատաիրավական բարեփոխումների աշխատանքային խմբում չմշակվեց որևէ համալիր փաստաթուղթ, որտեղ ամրագրված կլինեին դատաիրավական քաղաքականության խնդիրները, սկզբունքները, դատական իշխանության մարմինների գործունեության արդյունավետության բարձրացման ուղիները, ծրագրից բխող միջոցառումների համակարգը և ռազմավարական նշանակության այլ հարցերը:

Այս բացը, ինչ-որ չափով լրացվեց քրեական դատավարության ոլորտում իրականացվող դատաիրավական քաղաքականությունը ձևավորելիս: Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքում նախատեսվող ինստիտուտների գիտական հիմնավորման նպատակով ՀՀ իրավաբանների միությունը և ԵՊՀ իրավաբանական ֆակուլտետի քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի դատավարագետները, (ԳԱԱ թղթակից անդամ, իրավագիտության դոկտոր Գ.Ս. Ղազինյանի ղեկավարությամբ) շահագրգիռ լինելով Քր. դատ. օր-ի նախագծի գիտական հիմքերի, ինչպես նաև քրեադատավարական քաղաքականության արդյունավետության ապահովման հարցում, կարողացան կարճ ժամանակահատվածում Քրեական դատավարության օրենսգրքը նախապատրաստող աշխատանքային խմբի քննարկմանը ներկայացնել Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հիմնադրույթները²: Այս փաստաթղթում արտացոլվեցին քրեական դատավարության զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ գիտնականների մոտեցումները:

Գատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլի շարունակականությունն ապահովելու նպատակով ՀՀ նախագահը 2009թ. ապրիլի 21-ին հաստատել է «Գատաիրավական բարեփոխումների 2009-

2011 թվականների ռազմավարական գործողությունների ծրագիրը», որի հիմնական նպատակն է կատարելագործել ՀՀ դատախարակական համակարգը, մասնավորապես՝

- անկախ և հաշվետու արդարադատության ապահովումը.
- կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը.
- արդարադատության մատչելիության, արդյունավետության և թափանցիկության ապահովումը.
- դատական ակտերի կատարման բարելավումը.
- դատախարակական համակարգի օրենսդրության և ռազմավարության բարելավումը:

Այս փաստաթղթի դրական կողմերից է այն, որ ներկայացվում է նաև դատախարակական բարեփոխումների իրականացման միջոցառումների ծրագիր, որտեղ համակարգված կերպով ներկայացվում են իրականացվող գործողությունները, դրանց ժամանակացույցը, կատարողները, ֆինանսավորման աղբյուրները և կազմակերպական բնույթի այլ հարցեր:

ՀՀ-ում դատախարակական քաղաքականության ռազմավարության ձևավորման ժամանակ պետք է հաշվի առնել.

- իրավական գլոբալիզացիոն գործընթացները: Իրավական գլոբալիզացիան, իրավական համակարգերի մերձեցումը պահանջում է դատախարակական ոլորտի, դատավարական իրավական կարգավորումների միասնականացում.

- միջազգային պայմանագրերով ամրագրված չափանիշները: Այս գործոնը գնահատելիս պետք է նկատի ունենալ միջազգային տարբեր կառույցների կողմից միջազգային պայմանագրերի մեկնաբանությունները (օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի որոշումներում արտահայտված դիրքորոշումները, կոնկրետ դիմումների կապակցությամբ ՄԱԿ-ի իրավասու կոմիտեների մեկնաբանությունները և այլն).

- Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականները, որոնք թեև իրավաբանական առումով պարտադիր չեն, սակայն դատա-

խրավական ոլորտի ռազմավարության ձևավորման ժամանակ կարող են հանդիսանալ գործուն միջոց՝ բացահայտելու Եվրոպայի խորհրդի մոտեցումներն այս ոլորտի զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ.

- Եվրոպական միության իրավական չափանիշները: Ճիշտ է, Հայաստանի Հանրապետությունը չի հանդիսանում Եվրամիության պետություն, սակայն ՀՀ դատախարակական քաղաքականության ռազմավարությունը, որպես ապագային ուղղված փաստաթուղթ, պետք է հաշվի առնի դատախարակական ոլորտի վերաբերյալ Եվրամիության ինստիտուտների հայեցակարգային մոտեցումները:

Հայաստանի Հանրապետությունում դատախարակական քաղաքականության ռազմավարության հարցը քննարկելիս, կարծում ենք, պետք է համառոտ անդրադառնալ նաև այն հիմնական գործոններին, որոնք բացասական են ազդում այդ քաղաքականության ձևավորման արդյունավետության վրա:

Նեղ գերատեսչական շահերի գերակայությունը: Դատախարակական քաղաքականություն մշակելիս, գերատեսչություններն առաջնորդվում են նեղ և վառ արտահայտված գերատեսչական շահերի «կատաղի պաշտպանության» սկզբունքով: Նման մոտեցման դեպքում երկրորդական պլան է մղվում այն գաղափարախտությունը, որը դրվել է այդ քաղաքականության մշակման հիմքում:

Տարբեր գաղափարախտություններ ունեցող դատավարագիտության դպրոցների բացակայությունը: Դատախարակական քաղաքականության գիտական հիմնավորվածության բազմակողմանիության տեսանկյունից դատախարակական քաղաքականության հայեցակարգային հարցերի վերաբերյալ լուծումները կարող են արդյունավետ համարվել, եթե այդ լուծումների քննարկմանը մասնակցում են տարբեր ուղղվածության գիտական դպրոցներին հարող և գերատեսչական շահագրգռվածություն չունեցող իրավագետներ: Օրի-

նակ՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում ձևավորվել են ազատական և պահպանողական դատավարագիտության դպրոցներ, որոնք էապես ազդում են քրեական արդարադատության ոլորտում հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված իրավական կարգավորմանը: Հայաստանի Հանրապետությունում դեռևս չեն ձևավորվել նման դպրոցներ: Ասվածը հիմնավորելու համար բավական է նշել, որ ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի կառուցվածքում բացակայում են դատավարագիտության, դատական իշխանության և արդարադատության հարցերով զբաղվող բաժիններ: Այս բեռն իրենց վրա են վերցնում ՀՀ-ում գործող առանձին համալսարանների մասնագիտական ամբիոնները: Նման պայմաններում էականորեն արժեզրկվում է նաև դատաիրավական քաղաքականության գիտական հիմնավորվածության սկզբունքը:

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարելի է եզրակացնել.

Դատաիրավական քաղաքականությունը բնորոշվում է որպես պետական իշխանության մարմինների, ոչ պետական կազմակերպությունների, գիտական հիմնարկների կողմից իրականացվող դատաիրավական համակարգի վերաբերյալ միջազգային չափորոշիչներից բխող և գիտականորեն հիմնավորված գործունեություն, որն ուղղված է դատաիրավական ոլորտի իրավական գաղափարախոսության ձևավորմանը և դրա հիման վրա դատաիրավական համակարգի, մասնավորապես՝ դատական իշխանության իրականացման դատավարական-իրավական միջոցների կատարելագործմանը և կիրառման արդյունավետության բարձրացմանը:

Դատաիրավական քաղաքականությունն ունի չորս բաղադրատարր՝ ինստի-

տուցիոնալ, դատավարական, նյութաիրավական և էթիկական: Մինչդեռ, դատավարական-իրավական քաղաքականությունն ընդգրկում է դատավարական կարգավորման կառուցակարգերի, մասնավորապես՝ դատավարական-իրավական միջոցների կատարելագործման ոլորտը: Այլ կերպ ասած՝ դատավարական-իրավական քաղաքականությունը համարվում է դատաիրավական քաղաքականության բաղկացուցիչ մասը:

ՀՀ-ում իրականացվող դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլում առանց լուրջ գիտական հիմնավորումների ներդրվեցին, այսպես կոչված, մասնագիտացված քրեական և քաղաքացիական դատարանները, որոնք մոտ մեկ տարի գործելուց հետո որակվեցին որպես ոչ արդյունավետ գործող դատարաններ և լուծարվեցին: Դատաիրավական բարեփոխումների իրականացման ներկայիս փուլում փորձ է արվում ներդնել մասնագիտացված դատավորների ինստիտուտը, ուստի դատաիրավական քաղաքականության գիտական հիմնավորվածության սկզբունքի պահպանման և հնարավոր սխալներից խուսափելու նպատակով անհրաժեշտ է մանրամասն վերլուծել գործերը դատավորների միջև մասնագիտացման սկզբունքով բաշխելու վերաբերյալ առկա պրակտիկան, դրա դրական և բացասական կողմերը:

Ընդհանուր իրավասության դատարանում գործերը մեկ դատական նիստով ավարտելու պահանջը դատաիրավական քաղաքականության ռեալիզմի սկզբունքին համապատասխանեցնելու նպատակով անհրաժեշտ է դատավարական օրենսդրությամբ նախատեսել գործուն կառուցակարգեր (դատական նիստին չներկայացած վկային տուգանելը, վնասների հատուցում պահանջելը, հեռախոսակապով հարցաքննելը և այլն):

1. *Мамузов Н.* Правовая политика: сущность, концепция, реальность. В кн. Российская правовая

политика: Курс лекции. Под ред. Н.И. Мамузова и А.В. Малько. М., Изд. НОРМА, 2003, с. 86.

2. Պետություն և իրավունք, թիվ 35, 2007:

Մերգեյ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

ՀՀ դատական ղեկավարամեծի կազմակերպչական վարչության պետ, ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի հայցորդ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՏԱՎՈՐԻՆ ԿԱՐԳԱԴԱՀԱԿԱՆ ԴԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՐՈՇՄԱՆ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ

Դատական որոշումների վերանայման և ստուգման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է քրեական դատավարության խնդիրներով, որոնք թելադրում են դատական սխալների և անօրինական դատավճիռների բացառման և կանխման օբյեկտիվ, անընդհատ գոյություն ունեցող պահանջմունքները: Դատական որոշումների ստուգումը և վերանայումը համարվում են արդարադատության պատշաճ իրականացման, քրեական դատավարության խնդիրների իրականացման, քրեական դատավարությունում օրինականության և անհատի իրավունքների ապահովման կարևոր երաշխիքներ: Դատական որոշումների ստուգման և վերանայման ձևերը, որոնք ըստ էության վերադաս դատարանի կողմից ստորադաս դատարանների գործունեության նկատմամբ վերահսկողության միջոցներ են, հնարավոր են դարձնում կարճ ժամանակում դատական սխալների ուղղումը, նպաստում են ստորադաս դատարանների աշխատանքի որակի բարձրացմանը և դատական պրակտիկան օրենքին խիստ համապատասխան ուղղորդելուն¹, այլ կերպ ասած՝ դատական վերանայումը ոչ միայն պետք է նպատակ հետապնդի ապահովելու դատական ակտերի ճշտությունը, այլև պետք է ապահովի բոլոր դա-

տարանների կողմից օրենքների միատեսակ ընկալումը և կիրառումը: Այսինքն՝ դատական ակտերի վերանայումն ինքնանպատակ չէ, այն կոչված է երաշխավորելու մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշպանությունը, ինչպես նաև ապահովելու քրեական դատավարության խնդիրների լիարժեք իրականացումը:

Դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը հասարակական երկարատև զարգացման արդյունք է: Այս ինստիտուտի շատ հատկանիշներ պայմանավորված են տվյալ իրավական համակարգի զարգացման որևէ փուլում ի հայտ եկած կամ դրսևորված օրինաչափություններով:

Իր նախնական ձևով դատական վերանայման ընթացակարգը հստակորեն կանոնակարգված չէր: Մանավորապես՝ ամրագրված չէին բողոքի ձևին ներկայացվող պահանջները, բողոք բերող իրավասություն ունեցող անձանց շրջանակը, բողոքի հիմքերի շրջանակը, բողոքի քննության դատավարական կարգը և այլն: Այդ ժամանակ դատական վերանայման ձևերի (վերաքննության, վճռաբեկության և այլն) տարբերակումը գոյություն չուներ և այլն²:

Ժամանակակից քրեական դատավարության վերլուծությունը ցույց է տա-

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

լիս, որ տարբեր երկրներում դատավճիռների գանգատարկման և վերանայման ձևերն ունեն իրենց առանձնահատկությունները և պայմանավորված են տվյալ երկրի դատարանակազմությամբ: Այդ տարբերություններից վերանայով՝ մենք կարող ենք արձանագրել, որ դրանց նպատակային նշանակությունը և ընդհանուր գծերը հնարավորություն են տալիս առանձնացնել քրեական գործերով դատական որոշումների գանգատարկման և վերանայման սովորական և բացառիկ ձևեր³:

Դատական ակտերի վերանայման որպես սովորական ձև հանդես են գալիս՝ դատական ակտերի վերանայումը վերաքննության և վճռաբեկության կարգով, իսկ որպես բացառիկ ձև՝ դատական ակտերի վերանայումը հսկողության կարգով և գործերի նորոգումը նոր ի հայտ եկած և նոր հանգամանքներով⁴:

ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգիրքն ամրագրում է դատական ակտերի վերանայման ինչպես սովորական, այնպես էլ բացառիկ ձևերը:

Չանդրադառնալով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված դատական ակտերի վերանայման տարբեր ձևերի էության քննարկմանը՝ նշենք, որ մեր խնդիրն է անդրադառնալ այն հարցին, թե **նյութական կամ դատավարական օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում թույլ տալու հիմքով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ Արդարադատության խորհրդի (այսուհետ՝ ԱԽ) որոշումը նպատակահարմար է դիտել արդեն իսկ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի վերանայման հիմք, թե ոչ**:

ՀՀ դատական օրենսգրքի 153-րդ հոդվածի 2-րդ մասում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերի շարքում, ի թիվս այլ հիմքերի, նշվում են **դատավորի կողմից արդարադատություն իրականացնելիս**

նյութական կամ դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտում թույլ տալը:

Հիշյալ հիմքով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին ԱԽ որոշումը, որպես օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի վերանայման հիմք դիտելու համար կարևոր է քննարկել այն հարցը, թե ինչ պետք է հասկանալ նյութական կամ դատավարական օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում ասելով և ինչպիսի ազդեցություն այն կարող է ունենալ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի վրա:

Նյութական և դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտում թույլ տալու հիմքով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս Արդարադատության խորհուրդը, ըստ էության, ելնում է դատավորի **մեղավորության կանխավարկածից**: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ դատավորը համարվում է պրոֆեսիոնալ:

Դատավորին պաշտոնի նշանակելու կանխավարկածն այն է, որ վերջինս համապատասխանում է դատավորին ներկայացվող չափանիշներին՝ ունի բարձրագույն իրավաբանական կրթություն, աշխատել է և նշանակվելու պահին աշխատում է փաստաբան, քննիչ, դատախազ կամ անցել է դատավորների նախնական ուսուցման հատուկ դասընթացը, հանձնել է որակավորման քննություն և այլն:

Այս պայմաններում ակնհայտությունը ենթադրում է, որ դատավորը գիտակցում և հասկանում է, որ չի կատարում օրենքի կարգադրագիրը, կամ շրջանցում է այն և այլն, այլ կերպ՝ խախտումը նրա կամահայտնության արդյունք է:

Խոսելով խախտման կոպիտ լինելու մասին՝ պետք է փաստել, որ նախ՝ օրենքի յուրաքանչյուր ակնհայտ խախտում միևնույն ժամանակ կոպիտ է, և հակա-

ռակը՝ օրենքի կոպիտ խախտումը, միաժամանակ ակնհայտ է, այսինքն՝ չի կարող խախտումը լինել կոպիտ և չլինել ակնհայտ, կամ հակառակը:

Երկրորդ՝ խախտումը գնահատվում է ակնհայտ և կոպիտ՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, թե այդ խախտումն ինչ հետևանք է առաջացրել դատավարության մասնակիցների համար:

Այսպես, օրինակ, Արդարադատության խորհուրդը նշում է, որ ակնհայտ և կոպիտ խախտումների հասկացության իմաստը կարող է բացահայտվել՝ ելնելով ՀՀ օրենսդրության ընդհանուր իմաստից և սկզբունքներից: Խորհուրդը գտնում է, որ որպես ակնհայտ և կոպիտ պետք է բնութագրվեն, մասնավորապես՝ դատավորի կողմից արդարադատության իրականացման ընթացքում ՀՀ Սահմանադրության, օրենքների նորմերի այնպիսի էական խախտումները, որոնք հանգեցրել են կամ կարող են հանգեցնել անձանց՝ վերոհիշյալ իրավական ակտերով երաշխավորված իրավունքների և ազատությունների կոպիտ սահմանափակմանը, դրանցից զրկելուն, գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտմանը խոչընդոտելուն և ազդել են կամ կարող են ազդել գործով ճիշտ և օրինական որոշման կայացմանը⁵:

Ելնելով վերոնշյալից՝ կարող ենք եզրակացնել, որ եթե դատավորը ենթարկվել է կարգապահական պատասխանատվության այն բանի համար, որ արդարադատություն իրականացնելիս թույլ է տվել «նյութական» կամ «դատավարական» օրենքի նորմի **ակնհայտ և կոպիտ** խախտում, ապա այդ խախտումն ազդում է նաև դատական ակտի օրինականության, հիմնավորվածության և արդարության վրա, այլ կերպ ասած՝ դատական ակտը այնքա չի կարող համապատասխանել արդարության չափանիշներին և կատարել իր դաստիարակչական գործառնությունը:

Գործող իրավակարգավորումների պայմաններում ստացվում է հետևյալը.

Արդարադատության խորհուրդն իր որոշմամբ հաստատում է, որ դատավորն արդարադատություն իրականացնելիս թույլ է տվել նյութական կամ դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտում, այսինքն՝ անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտում, որն ինքնին կասկածի տակ է դնում տվյալ գործով կայացված վերջնական դատական ակտի օրինականությունը, հիմնավորվածությունը և արդարացիությունը, այն կորցնում է իր հեղինակությունը, չի կատարում իր դաստիարակչական գործառնությունը, սակայն այդ խախտումն ընդամենն արձանագրվում է ԱԽ-ի կողմից, որի համար դատավորը ենթարկվում է պատասխանատվության, ընդհուպ՝ պաշտոնից ազատման, սակայն այդ որոշումը, բացի դատավորի կենսագրության վրա ունեցած ազդեցությունից, որևէ այլ իրավական հետևանք չի առաջացնում:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործող դատավարական օրենսգրքերում՝ որպես օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի վերանայման հիմք, ի թիվս այլ հանգամանքների, սահմանված է նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավորի հաստատված դատավորի հանցավոր գործողությունները: Ընդ որում, այս դեպքում նույնիսկ պայման սահմանված չէ, որ այդ գործողությունները պետք է ազդեցություն ունեցած լինեն դատական ակտի օրինականության, հիմնավորվածության և արդարացիության վրա: Միայն այն փաստի արձանագրումը, որ դատավորն արդարադատություն իրականացնելիս կատարել է հանցավոր գործունեություն բավական է, որպեսզի այդ հիմքով տվյալ դատավորի կողմից քննված գործը նորոգվի՝ անկախ նրանից, թե տվյալ գործը դատավորը ճիշտ է լուծել, թե սխալ և այլն: Հետևաբար, ստացվում է, որ եթե խախտումը չի հանգեցրել հանցագործության, կամ համենայնդեպս այդ մասին չկա դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դա-

տավճիռ, ապա բացառվում է գործի նորոգումը, թեև դատական ակտը համարվում է օրենքի խախտմամբ կայացված՝ անօրինական:

Այսպիսով, օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի բեկանման հիմք՝ «**օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված դատավորի հանցավոր գործողությունները**» սահմանելը գործնականում բացառում են հիշյալ հիմքով դատական ակտերի բեկանումը:

Դեռ ավելին, իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ հաճախ դատավորների կողմից թույլ տրված խախտումներն այնպիսին են, որ չեն համընկնում արդարադատության դեմ ուղղված կամ պաշտոնական հանցագործությունների հանցակազմերի հատկանիշներին, սակայն այդ խախտումները կասկածի տակ են դնում դատարանի կայացրած վերջնական դատական ակտի օրինականությունը, հիմնավորվածությունը և արդարացիությունը, ավելին, դատական ակտի դաստիարակչական նշանակությունը: Օրինակ՝ դատավորի կողմից թույլ տված խախտումը հետևանք է դատավորի կողմից օրենքի չիմացության, այլ ոչ թե դատավորությամբ հանցանք կատարելու, կամ թեկուզև դատավորը պատշաճ տիրապետում է օրենքին, սակայն չի պահպանում սահմանված ընթացակարգը, որը չի կարող գնահատվել որպես հանցավոր:

Ահ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ արդարադատություն իրականացնելիս նյութական և դատավարական օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում թույլ տալու յուրաքանչյուր դեպքում խախտված են եղել գործով անցնող անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը, դատավարության օրենքով սահմանված կարգը և այլն, որոնք ակնհայտորեն կասկածի տակ են դնում դատական ակտի օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը և ազդում դատական ակտի դաստիարակչական նշանակության վրա:

Օրինակ՝ ԱԽ-ն «Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Պ.Օ-ի կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին» իր 2007 թվականի հոկտեմբերի 12-ի որոշման մեջ նշել է. «... Մույն գործի քննության ընթացքում դատավորը թույլ է տվել օրենքի խախտումներ, որոնք կարող են բնորոշվել որպես կոպիտ և ակնհայտ, քանի որ դատավորի կողմից ոչ միայն չեն պահպանվել օրենքի պարտադիր պահանջները, այլև դատավորի կողմից ցուցաբերվել է օրենքի հստակ պահանջների բացահայտ անտեսում կամ դրանց տարրական չիմացություն: Այդ խախտումները նաև կոպիտ են այն պատճառաբանությամբ, որ առաջացրել են նաև անբարենպաստ հետևանքներ. չեն ապահովվել ՀՀ Սահմանադրությամբ և Կոնվենցիայով ամրագրված՝ անձի արդար դատաքննության իրավունքի երաշխիքները, սույն գործով այդպիսիք են՝ արդարացի պատիժ ստանալու, անձանց միտին ներկա գտնվելու, առարկելու, սեփական դիրքորոշումն արտահայտելու, ինչպես նաև դատական ակտը բողոքարկելու իրավունքները և այլն»⁶:

Ասվածը վկայում է այն մասին, որ այն դատական ակտը, որը կայացնելիս դատավորի կողմից թույլ են տրվել նյութական կամ դատավարական օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում, չի կարող համապատասխանել օրինականության, հիմնավորվածության, արդարության չափանիշներին և ունենալ դաստիարակչական նշանակություն: Այս պայմաններում հիշյալ ակտի օրինական ուժի մեջ թողնելու պայմաններում կասկածի տակ է դրվում արդարադատության համակարգի հեղինակությունը: Ավելին, գործող պայմաններում, ստացվում է, որ արդարադատության խորհուրդը հանդիսանում է «պատժիչ» մարմին, որի խնդիրն է խախտում հայտնաբերելու յուրաքանչյուր դեպքում դատավորին պատասխանատվության ենթարկելը, ոչ ավելին:

Կարծում ենք՝ գործող իրավակարգավորումների պայմաններում արդարադատության խորհուրդն իր գործունեությամբ պետք է ապահովի նաև դատական սխալների ուղղումը, որը կբարձրացնի նաև արդարադատության խորհրդի դերը դատական իշխանության մարմինների համակարգում: Այն դրանով իսկ, պատժիչ գործառույթից բացի, կիրականացնի նաև «իրավավերականգնողական», այսինքն՝ դատական սխալների ուղղմանը նպաստող գործառույթ: Այս տեսանկյունից կարող ենք փաստել, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ ԱԽ որոշումը կարող է իրական հիմք հանդիսանալ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը վերանայելու համար:

Անհրաժեշտ է ընդգծել մեկ շատ կարևոր հանգամանք՝ Ս. Գերկայումս փաստացի առկա են լինում դատական իշխանության երկու մարմնի՝ արդարադատության խորհրդի (որը հանդես է գալիս նաև որպես՝ դատարան) և դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած ակտեր, որոնցից առաջինը կասկածի տակ է

դնում երկրորդի օրինականությունը, հիմնավորվածությունը և արդարացիությունը, այսինքն՝ մի դատարանը հաստատում է մյուս դատարանի կողմից նյութական կամ դատավարական օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում թույլ տալու հանգամանքը, սակայն դա, բացի «դատավորին պատժելուց», իրավական այլ հետևանք չի առաջացնում: Այս պայմաններում, փաստորեն, շարունակում է օրինական ուժի մեջ մնալ այն դատական ակտը, որը կայացված է եղել օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտմամբ:

Այսպիսով, ելնելով վերոշարադրյալից, կարծում ենք, անհրաժեշտ է դատական ակտերի վերանայման հիմքերի մեջ ամրագրել նաև դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին ԱԽ որոշումը: Այս հիմքը, ի լրումն այլ հիմքերի, հնարավորություն է տալիս ուղղելու դատական սխալները, վերականգնելու անձանց խախտված իրավունքները և օրինական շահերը և բարձրացնել նաև ԱԽ դերը դատական իշխանության մարմինների համակարգում:

1. *Рижиков А.П., Сергеев А.И.* Кассационное производство. М., 1997, с. 4, *Смирнов А.В., Калиновский К.Б.* Уголовный процесс, 2-е издание, СПб. 2006, с. 589.

2. *Смирнов А.В., Калиновский К.Б.* Уголовный процесс, 2-е издание, СПб. 2006, с. 589-593.

3. Այս հարցերի մասին առավել մանրամասն տեսն **Ղազինյան Գ.Ս.** Քրեական դատավարության պատմական և արդի հիմնախնդիրները Հայաստանում, Երևան, 2001, էջ 379:

4. Պետք է փաստել, որ ազգային իրավական համակարգերում դատական որոշումների վերանայման այս կամ այն ձևերը կարող են համատեղված լինել՝ իրենց մեջ ներառե-

լով դրանց տարբեր տեսակի մի քանի տարրեր: Յուրաքանչյուր պետության իրավունքում գործում է դատական վերանայման տարրերի որոշակի համակարգ: Տարրերի ընտրությունը պայմանավորված է պետության կառուցվածքի ձևով և իրավական ընտանիքով, որին պատկանում է տվյալ պետությունը:

5. Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Պարզև Օհանյանին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին ԱԽ 2007 թվականի հոկտեմբերի 12-ի որոշումը// ՀՀ ՊՏ, N53(577) 31 հոկտեմբերի 2007, էջ 260-316:

6. ՀՀ ՊՏ, N 53(577) 31 հոկտեմբերի 2007, էջ 260-316:

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի քաղաքացիական, սոցիալ-տնտեսական և մշակութային իրավունքների վերականգնման բաժնի ավագ մասնագետ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ՀԻՄՔԵՐԸ, ԿԱՐԳԸ ԵՎ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ՝ ԸՍՏ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԿՉՐՈՒՆՔՆԵՐԻ

Քաղաքացիական օրենսգիրքը «Պայմանագրի վերաբերյալ ընդհանուր դրույթներ» բաժնում առանձին կարգավորել է նաև պայմանագրի փոփոխման ու դադարման կարգն ու պայմանները, ինչպես նաև դրա հետևանքները: Պայմանագրի դադարման վերաբերյալ դրույթներ են նախատեսել նաև Սկզբունքներն ու ՌԻՆԻԳՐՈՒՄՆ:

Եթե ուսումնասիրենք պայմանագրի դադարման վերաբերյալ քաղ. օր. նորմերը, ապա կտեսնենք, որ այնտեղ առկա է հատակ տարանջատում, որոնք վերաբերում են պայմանագրի դադարմանը ինչպես այն դեպքերին, երբ դա կատարվում է կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ, այնպես էլ այն դեպքերին, երբ դա կատարվում է կողմերից մեկի նախաձեռնությամբ: Մասնավորապես՝ ՀՀ քաղ. օր. 466-րդ հոդվածի 1-ին կետի և ՌԳ քաղ. օր. 450-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրի փոփոխում կամ դադարում հնարավոր է կողմերի համաձայնությամբ, եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Ընդ որում, «եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքում կամ պայմանագրում» եզրույթն ինքնին արտահայտում է նորմի դիսպոզիտիվ բնույթը: Միևնույն ժամանակ կողմերին պայմանագրի փոփոխման կամ դադարման նախաձեռնությամբ օժտելը կարելի է բնու-

թագրել որպես պայմանագրի ազատության սկզբունքի յուրատեսակ դրսևորում: Օրենքում նաև սահմանվում են այն դեպքերը, երբ պայմանագիրը կարող է միակողմ փոխվել կամ լուծվել: Տվյալ դեպքում հիմքում դրվում է պայմանագրի էական խախտման փաստի առկայությունը: Նույնաբովանդակ դրույթ է առկա նաև Սկզբունքներում, որի 9:301-րդ հոդվածի համաձայն՝ կողմը կարող է դադարեցնել պայմանագիրը, եթե մյուս կողմի չկատարումը կրում է էական բնույթ: Ընդ որում, այն հարցին, թե չկատարումը որ դեպքում կարող է համարվել էական, Սկզբունքները չեն մանրամասնեցնում: Հարցին իր հերթին անդրադարձ է կատարում ՌԻՆԻԳՐՈՒՄՆ, որի 7.3.1-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ չկատարումն էական համարվելու հիմքում դրվում են հետևյալ հանգամանքները՝

- արդյոք չկատարումն էապես անդրադարձել է կողմի այն սպասելիքների վրա, որոնք նա ուներ պայմանագիրը կնքելիս.
- արդյոք պայմանագրով սահմանված և չկատարված պարտավորությունները կրում են էական բնույթ.
- արդյոք չկատարումը պատահական, թե նպատակամղված գործողություն է.
- արդյոք չկատարող կողմն էական վնաս չէր կրել կատարմանը նախապատրաստվելիս, եթե պայմանագիրը դադարի:

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Քաղաքացիական իրավունք

Ինչպես տեսնում ենք, ՈՒՆԻԳ-ԲՈՒԲՆ հարցի նկատմամբ դրսևորել է ծայրաստիճան լրջություն՝ համապարփակ կերպով սահմանելով այն հարցերի շրջանակը, որոնք կարող են վերաբերել պայմանագրային հարաբերություններում էական խախտումների բացահայտմանը: Այս հարցին ներպետական օրենսդրությունն անդրադարձ է կատարում ընդամենը մեկ հոդվածի մեկ պարբերության շրջանակներում՝ 466-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանելով, որ էական է ճանաչվում կողմերից մեկի թույլ տված պայմանագրի խախտումը, որը հանգեցնում է մյուս կողմի համար այնպիսի վնասի, որը զգալիորեն գրկում է վերջինիս այն բանից, ինչը նա իրավունք ունի սկսելով պայմանագիրը կնքելիս: Մինչդեռ, ՈՒՆԻԳ-ԲՈՒԲՆ նախատեսում է հարցի առավել ընդլայնված կարգավորում՝ փորձելով պաշտպանել ոչ միայն նախաձեռնողի, այլ նաև պայմանագրային պարտավորություն խախտած կողմի շահերը: Հարկ ենք համարում նշել, որ հարցի նկատմամբ մասն ընդլայնված մոտեցման դրսևորումը կարելի է միանշանակ գնահատել որպես ընդունելի, ինչն իր անդրադարձն է ունենում պայմանագրային հարաբերությունների դինամիկ զարգացման վրա: Սկզբունքները նաև հնարավորություն են ընձեռում լուծել պայմանագիրը կատարման կետանցի դեպքում: Սկզբունքների 9:301-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե կողմը թույլ է տվել պայմանագրային պարտավորությունների կատարման կետանց, ապա մյուս կողմը կարող է հանդես գալ պայմանագրի լուծման նախաձեռնությամբ: Նշենք, որ ո՛չ ՀՀ, ո՛չ ՌԴ օրենսդրությունները պայմանագրային հարաբերությունները կարգավորման ենթարկող ընդհանուր մասի նորմերում մասն դրույթ չեն սահմանում՝ դա թողնելով հատուկ մատուց առանձին բնույթի պայմանագրերին վերաբերող նորմերին: Զննարկվող ինստիտուտի նկատմամբ հետաքրքրական մոտեցում է ցուցաբերում Գերմանիայի քաղաքացիական օրենսգիրքը. Գերմա-

նիայի քաղ. օր. 354-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե պայմանագրով կատարման ենթակա պարտավորությունները վերաբերում են ապրանքի փոխանցմանը, ապա պայմանագրով սահմանված ժամկետի ավարտի պահով ապրանքի մեծամասնությունը հանձնած լինելու փաստի ապացուցման դեպքում մյուս կողմը կարող է սահմանել ողջամիտ ժամկետ՝ ամբողջ խմբաքանակի հանձնման համար՝ մինչև ժամանակ հայտնելով, որ հակառակ դեպքում ինքը չի ընդունի կատարումը: Գերմանիայի քաղ. օր-ը կարգավորում է նաև այն պայմանագրերի լուծման հարցը, որոնցում կատարման ժամկետ չի սահմանվում: Ըստ 355-րդ հոդվածի՝ եթե պայմանագրում կատարման ժամկետ սահմանված չէ, ապա կողմը կարող է սահմանել ողջամիտ ժամկետներ կատարման համար: Ընդ որում, նա կորցնում է պայմանագրի լուծման նախաձեռնությամբ հանդես գալու իր իրավունքից սահմանված պայմանը խախտելու դեպքում: Կարծում ենք, որ պայմանագրային հարաբերությունների օրենսդրական կարգավորման ոլորտում մասն ընդլայնված կարգավորումն առվելագույնս է նպաստում պայմանագրային հարաբերությունների դինամիկ զարգացմանը:

ՀՀ քաղ. օր. 466-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ պայմանագիրը լրիվ կամ մասնակի կատարելուց միակողմանի հրաժարվելու դեպքում, եթե պայմանագրից հրաժարվելը թույլատրվում է օրենքով կամ կողմերի համաձայնությամբ, պայմանագիրը համապատասխանաբար համարվում է լուծված կամ փոփոխված: Պայմանագրի միակողմ լուծման օրենսդրական նորմի առանձնահատկությունն այն է, որ այն ըստ էության հնարավորություն է տալիս կատարել պայմանագրի միակողմ լուծում կամ փոփոխել պայմանագիրն առանց կոնտրագենտի համաձայնության:

Պայմանագրի լուծման վերաբերյալ Սկզբունքներում ամրագրված նորմերի շարքում նաև առկա է նորմ, որը վերաբե-

Քաղաքացիական իրավունք

րում է այն պայմանագրերի լուծմանը, որոնց համար սահմանված է մաս առ մաս կատարում: Ըստ 9:302-րդ հոդվածի՝ եթե պայմանագիրը ենթակա է կատարման մաս առ մաս, և այն մասի նկատմամբ, որի նկատմամբ հանդիպական կատարումը կարող է բաժանվել մասերի, առկա է չկատարում, ապա տուժած կողմը կարող է դիմել պայմանագրի համապատասխան մասը լուծելու առաջարկով: Նա կարող է լուծել պայմանագիրն ամբողջությամբ միայն այն պարագայում, երբ չկատարումն էական է: Այստեղ ևս հարկ ենք համարում նշել մեր օրենսդրության բացն այն առումով, որ նախատեսված չէ նորմ մաս առ մաս կատարման ենթակա պայմանագրերի լուծման մասին, ինչն ունի մեծ կարևորություն՝ հաշվի առնելով պայմանագրային հարաբերությունների դինամիկ զարգացումն ու նաև նմանատիպ պայմանագրերի առկայության հնարավորությունը:

Պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորման շրջանակներում արժարժվել են նաև հանգամանքների էական փոփոխության հիմքով պայմանագրի փոփոխման ու լուծման խնդիրները: ՀՀ քաղ. օր. 467-րդ հոդվածի համաձայն՝ հանգամանքների, որոնցից էլ էին կողմերը պայմանագիրը կնքելիս, էական փոփոխությունը հիմք է պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման համար, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով կամ չի բխում դրա էությունից: Նույն հոդվածի երկրորդ պարբերությունում փորձ է արվել որոշակիորեն պարզաբանել, թե որ դեպքերում հանգամանքների փոփոխությունը կարող է համարվել էական: Մասնավորապես՝ սահմանվել է, որ հանգամանքների փոփոխությունը կարող է համարվել էական, եթե դրանք այնքան են փոխվել, որ եթե կողմերը կարողանային դա կանխատեսել, նրանց միջև կկնքվեր էականորեն տարբեր պայմաններով պայմանագիր կամ ընդհանրապես պայմանագիր չէր կնքվի: Նշենք, որ ո՛չ Սկզբունքները, ո՛չ ՈՒՆԻՎ-

ԲՈՒԱՆ այս հարցին անդրադարձ չեն կատարել: Փոխարենը պայմանագրի լուծման այս հիմքին բավականին մանրամասն անդրադարձ է կատարել Վիեննայի «Միջազգային պայմանագրերի մասին» կոնվենցիան: Կոնվենցիայի 62-րդ հոդվածի համաձայն՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հանգամանքների էական փոփոխությունը զգալիորեն փոփոխության է ենթարկում պայմանագրային հարաբերության սուբյեկտների փոխհարաբերությունները կամ այդ հանգամանքները կազմել են պայմանագրային հարաբերության հիմքը, կողմն իրավունք չունի, հղում կատարելով սույն հանգամանքին, հանդես գալ պայմանագրի լուծման նախաձեռնությամբ: Փաստորեն, կոնվենցիան հստակ սահմանում է երկու դեպք, երբ հանգամանքների փոփոխությունը կարող է համարվել էական և հիմք հանդիսանալ պայմանագրի լուծման համար: Հոդվածն ամրագրելով միջազգային իրավունքի հիմքում ընկած կարևորագույն սկզբունքը՝ *rebus sic stantibus* (հանգամանքների արժատական փոփոխություն), միևնույն ժամանակ հստակ սահմանում է այն իրավական հիմքը, որի առկայությունը հնարավորություն կտա սկզբունքին գործել: Այստեղ հարկ ենք համարում անդրադառնալ միջազգային իրավունքում սույն հարցի շուրջ ծավալված վեճերին առ այն՝ արդյոք *rebus sic stantibus*-ը չի խաթարում միջազգային իրավունքի այնպիսի *jus cogens* սկզբունքի էությունը, ինչպիսին է *pacta sunt servanda*-ն (պարտավորությունները ենթակա են կատարման): Ծագած հարցի վերաբերյալ իր մտտեցումն է առաջ քաշում պրոֆեսոր Տ. Էլայեսը՝ նշելով, որ երկու սկզբունքներն էլ հանդիսանում են միջազգային իրավունքի հիմնարար սկզբունքներ և փոխադարձաբար լրացնում միմյանց¹: Գիտական գրականության մեջ քննարկվող հիմնախնդիրն ուսումնասիրության է ենթարկվել նաև *rebus sic stantibus* սկզբունքի պատմական զարգացման օրինաչափությունների ուսումնասիրման համատեքստում: Հունգարա-

Քաղաքացիական իրավունք

ցի պրոֆեսոր Դ. Հարասթին, իր «Միջազգային պայմանագրի որոշ հիմնախնդիրներ» աշխատության մեջ վերլուծության ենթարկելով rebus sic stantibus-ը և դրա պատմական զարգացման օրինաչափությունները, նշում է, որ դրա կիրառությունն անթույլատրելի է սահմանային պայմանագրերի նկատմամբ²: Միջազգային իրավական գրականությունը, շարունակելով հարցի շուրջ քննարկումները, նաև սահմանում է հինգ պայմաններ, որոնց դեպքում պայմանագիրը կարող է լուծվել հանգամանքների էական փոփոխության հիմքով: Դրանք են՝

- պետք է տեղի ունենա պայմանագրի կնքման ժամանակ գոյություն ունեցած հանգամանքների էական փոփոխություն.

- հանգամանքները, որոնց փոփոխության մասին խոսվում է հողվածում, չպետք է հայտնի լինեն կողմերին.

- հանգամանքները, որոնք ենթարկվել են փոփոխության, պետք է կազմած լինեն կողմերի պայմանագրային հարաբերության հիմքը.

- որպեսզի քննարկվող հիմքով պայմանագրի լուծումը համարվի օրինական, անհրաժեշտ է, որ այն հանգամանքները, որոնք ենթարկվել են փոփոխության, իրենց անմիջական անդրադարձն ունեցած լինեն պայմանագրով սահմանված, սակայն դեռևս չկատարված պարտավորությունների վրա.

- հանգամանքների էական փոփոխման հիմքով պայմանագրի լուծումը վերաբերում է միայն այն պայմանագրային պարտավորություններին, որոնք դեռևս չեն կատարվել:

Այստեղ հարկ ենք համարում նշել, որ հիշատակված հանգամանքների իրական առկայությունը ոչ թե մեխանիկորեն հանգեցնում է պայմանագրի լուծմանը, այլ հիմք է տալիս կողմին հանդես գալ լուծման նախաձեռնությամբ³:

ՀՀ քաղ. օր. 467-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե կողմերը համաձայնության չեն հասել պայմանագիրն էական

նորեն փոփոխված հանգամանքներին համապատասխանեցնելու կամ դրա լուծման հարցում, ապա պայմանագիրը կարող է լուծվել, իսկ սույն հոդվածի 4-րդ կետում նախատեսված հիմքով՝ շահագրգիռ կողմի պահանջով փոփոխվել դատարանով՝ հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում՝

- պայմանագիրը կնքելիս կողմերը ելել են այն բանից, որ հանգամանքների մասն փոփոխություն տեղի չի ունենա.

- հանգամանքների փոփոխությունն առաջացել է այնպիսի պատճառներով, որոնք շահագրգիռ կողմը չէր կարող հաղթահարել դրանք ծագելուց հետո՝ պայմանագրի բնույթով և շրջանառության պայմաններով նրանից պահանջվող շրջահայացությամբ և հոգատարությամբ.

- պայմանագրի կատարումն առանց դրա պայմանների փոփոխման այնքան կխախտեր կողմերի՝ պայմանագրին համապատասխանող գույքային շահերի հարաբերակցությունը և շահագրգիռ կողմին այնպիսի վնաս կպատճառեր, որը նրան զգալի չափով կգրկեր այն բանից, որին նա իրավունք ուներ հավակնել պայմանագիր կնքելիս.

- գործարար շրջանառության սովորույթից կամ պայմանագրից չի բխում, որ հանգամանքների էական փոփոխության ռիսկը կրում է շահագրգիռ կողմը:

Փաստորեն, հանգամանքների էական փոփոխությունը պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման հիմք կարող է լինել միայն այն դեպքում, երբ պայմանագրով այլ բան սահմանված չէ, կամ չի բխում պայմանագրի էությունից, այն էլ միայն հիշատակված պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում:

Անդրադառնալով եվրոպական երկրների օրենսդրություններին՝ հարկ ենք համարում նշել, որ ինչպես ցույց է տալիս Ֆրանսիայի և Գերմանիայի քաղաքացիական օրենսդրությունների պարզ ուսումնասիրությունը, այնտեղ պայմանագրի լուծումը կամ փոփոխումը հանգամանքների էական փոփոխման կամ պայ-

Քաղաքացիական իրավունք

մանցների էական խախտման հիմքով նախատեսված չէ: Գրա փոխարեն կարելի է ենթադրել, որ կատարման կետանցի առկայության դեպքում պայմանագրի միակողմ լուծումը հենց վերաբերում է պայմանագրի պայմանների էական խախտման հիմքով լուծմանը, քանի որ պայմանագիրը ենթադրում է ստանձնած պարտավորությունների պատշաճ կատարում, ինչն իր մեջ ներառում է նաև պարտավորությունների կատարում սահմանված ժամկետում:

Պայմանագրի լուծմանը վերաբերող նորմերի շարքում Սկզբունքները 9:303-րդ հոդվածով սահմանել է, որ կողմը կարող է լուծել պայմանագիրը մյուս կողմին այդ մասին պատշաճ ծանուցելով: Ընդ որում, հիշատակված հոդվածի համաձայն՝ կողմը կորցնում է իր հնարավորությունը հանդես գալ այդ նախաձեռնությանը, եթե ողջամիտ ժամկետում մյուս կողմին չի ուղարկել լուծման մասին ծանուցում այն պահից սկսած, երբ իմացել է կամ պարտավոր էր իմանալ չկատարման մասին: Եթե կատարման համար սահմանված է ժամկետ, ապա կողմը չի կարող հանդես գալ լուծման նախաձեռնությանը, մինչև սահմանված ժամկետի լրանալը: Եթե, այնուամենայնիվ, տուժող կողմը գիտեր կամ հիմքեր ուներ իմանալու, որ մյուս կողմը շարունակելու է կատարումը ողջամիտ ժամկետներում և անհիմն կերպով չի ծանուցում մյուս կողմին այն մասին, որ այլևս չի ընդունելու կատարումը, ապա կորցնում է պայմանագրի լուծման նախաձեռնությանը հանդես գալու իր իրավունքը, եթե մյուս կողմը փաստորեն կատարել է պայմանագիրը ողջամիտ ժամկետներում: Եթե մինչև կատարման ժամկետի լրանալը մյուս կողմին պարզ է դառնում, որ առկա է լինելու լուրջ չկատարում, ապա նա իրավունք ունի դադարեցնել պայմանագիրը:

ՈՒՆԻԴՐՈՒՄԸ ևս անդրադառնում է պայմանագրի լուծմանը վերաբերող հարցերում կողմի ծանուցման խնդրին: 7.3.2-րդ հոդվածում, մասնավորապես, ասվում է. «Կողմը պայմանագիրը լուծելու իր իրա-

վունքը կարող է իրականացնել այդ մասին պատշաճ ծանուցելով: Եթե կատարումն իրականացվել է կետանցով կամ կատարվել է պայմանագրի պայմաններին ոչ համապատասխան, ապա շահագրգիռ կողմը կորցնում է սույն հոդվածով իրեն վերապահված իրավունքները, եթե ողջամիտ ժամկետներում մյուս կողմին չի ծանուցել այն պահից սկսած, երբ իմացել է կամ պարտավոր էր իմանալ առաջարկվող կատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման մասին: Եթե մինչև ժամկետի լրանալը մյուս կողմը հիմնավոր հիմքեր ունի ենթադրելու, որ թույլ է տրվելու լուրջ չկատարում, ապա իրավունք ունի լուծել պայմանագիրը»: Ինչպես տեսնում ենք, քննարկվող խնդրում թե՛ Սկզբունքները, թե՛ ՈՒՆԻԴՐՈՒՄԸ գնացել են նույն ուղով:

Գերմանիայի քաղ. օր-ը ևս անդրադառնում է պայմանագրի լուծման ժամանակ կատարվող ծանուցման հարցին, մասնավորապես, ըստ 349-րդ հոդվածի՝ պայմանագրի լուծումը կարող է կատարվել մյուս կողմին այդ մասին պարտադիր ծանուցելուց հետո միայն: Նշենք, որ Գերմանիայի քաղ. օր-ն անդրադառնում է նաև այն հիմքերին, երբ պայմանագրի լուծումը կարող է համարվել օրինական, երբ կողմը կարող է կորցնել այդ իրավունքը: Ի դեպ, այս հարցին անդրադարձ չի կատարվել ո՛չ ՀՀ, ո՛չ ՌԳ քաղ. օրենսգրքերում: Ըստ Գերմանիայի քաղ. օր. 350-րդ հոդվածի՝ կողմը չի կորցնում պայմանագրի լուծման իրավունքը, եթե ապրանքի հանձնմանը վերաբերող պայմանագրում կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով տեղի է ունեցել հանձնման ենթակա ապրանքի կորուստ: Միևնույն ժամանակ, եթե պայմանագրի լուծմանը պետք է հաջորդի համապատասխան տույժի վճարումը, ապա կողմի արած հայտարարությունը չի կարող իրավական ուժ ստանալ մինչև համապատասխան տույժի վճարումը: Գերմանիայի քաղ. օր-ն անդրադառնում է նաև այն դեպքին, երբ կողմը լուծման իրավունք չունի, մասնավորապես, ըստ 352-րդ հոդվածի՝ կողմը կորցնում է

Քաղաքացիական իրավունք

պայմանագրի լուծման իրավունքը, եթե ի կատարումն պայմանագրային պարտավորությունների, նրան հանձնված գույքը նրա կողմից ենթարկվել է վերափոխման և ներկայացվել որպես այլ իր: Այս խնդրի կարգավորման համատեքստում ՌԻՆԻԳՐՈՒԱՆ սահմանել է ևս մեկ նորմ, ինչը մեր գնահատմամբ դիտարկվում է որպես պայմանագրային հարաբերությունների կայունությունն ապահովող լրացուցիչ երաշխիք, մասնավորապես, 7.3.4-րդ հոդվածի համաձայն՝ կողմը, որը հիմնավորապես գտնում է, որ մյուս կողմից կարող է դրսևորվել էական չկատարում, կարող է նրանից վերցնել պատշաճ կատարման հավաստագիր, իսկ եթե այն չտրամադրվի ողջամիտ ժամկետներում, ապա դադարեցնել պայմանագիրը: Այս առումով բավականին հետաքրքիր մոտեցում է ցուցաբերել Ֆրանսիայի քաղ. օր-ը: Եթե ՌԻՆԻԳՐՈՒԱՆ նախատեսում է պարտադիր կողմից ներկայացված պահանջի հիմքով պարտապանի կողմից հավաստագրի հանձնումը, ապա Ֆրանսիայի քաղ. օր-ը 1226-րդ հոդվածով սահմանում է, որ կողմն ինքն իր նկատմամբ սահմանում է պատժամիջոց: Իսկ ըստ 1229-րդ հոդվածի՝ պարտապանը գրավոր կերպով կարող է սահմանել նաև տույժի այն չափը, որը նա կնուծի, եթե չկատարի սահմանված պարտավորությունը, իսկ եթե ստանձնած պարտավորությունը կարող է կատարվել մասերով, ապա դատարանը կարող է մեղմել կամ նվազեցնել պարտապանի կողմից իր հանդեպ նշանակած տույժի չափը, եթե համապատասխան մասը պատշաճ կատարելուց հետո թույլ է տվել մյուս մասի անպատշաճ կատարում: Ինչպես տեսնում ենք, միայն Ֆրանսիայի քաղ. օր-ն է, որ փոքր-ինչ ներառել է ՌԻՆԻԳՐՈՒԱՅԻ նորմի պայմանը: Զննարկվող խնդրի կարգավորման հարցում, սակայն, ՀՀ օրենսդիրը ցուցաբերել է սահմանափակ մոտեցում: 468-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ կողմը կարող է պայմանագրի լուծման մասին պահանջը ներկայացնել դատարան, պայմանագրի փո-

փոխման կամ լուծման մասին առաջարկի վերաբերյալ մյուս կողմի մերժումն ստանալուց կամ այդ առաջարկում նշված ժամկետում պատասխան չստանալուց հետո միայն, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ 30-օրյա ժամկետում: Այսինքն՝ պայմանագրի լուծման մասին մյուս կողմին ծանուցելու պարտավորությունը, թեկուզ անուղղակի, սակայն այնուամենայնիվ ամրագրվել է նաև ՀՀ քաղ. օր-ում: Սակայն ակնհայտ է, որ համապատասխան խնդրի կարգավորման ժամանակ բաց են մնացել մի շարք հարցեր, մասնավորապես, ինչպես վարվել այն դեպքում, երբ կողմը շարունակում է կատարումը՝ չնայած մյուս կողմն արդեն կորցրել է կատարման նկատմամբ իր հետաքրքրությունը, կամ այն դեպքում, երբ պայմանագրում սահմանված ժամկետը դեռ չի ավարտվել, սակայն մյուս կողմին արդեն իսկ պարզ է դառնում, որ առկա է լուրջ խախտում: Այստեղ հարց է ծագում, արդյոք թողնել, որ այդ պայմանագիրը շարունակվի, թե հանդես գալ լուծման նախաձեռնությամբ: Տվյալ դեպքում առաջանում է լուրջ հիմնախնդիր, ինչը երկուստեք իր բացասական անդրադարձն է ունենում պայմանագրային հարաբերությունների սուբյեկտների շահերի վրա: Թերևս ճիշտ և ընդունելի կլիներ, որ օրենքը կողմին հնարավորություն տար լուծել պայմանագիրն անգամ այն դեպքում, երբ պայմանների էական խախտումը թեկուզ դեռևս ակնհայտ չէ, սակայն կողմն ունի այդ կասկածությամբ իրական և հիմնավոր կասկածներ: Տվյալ պարագայում և կնախատեսվի գործուն մեխանիզմ կատարող կողմի գույքային շահերի պաշտպանության համար լրացուցիչ երաշխիքների ձևավորման համար և կապաշտպանվեն պայմանագրային հարաբերության սուբյեկտների շահերը, քանի որ, բնականաբար, կատարումը զուգակցվում է որոշակի գույքային միջոցների ծախսումներով, իսկ նման հնարավորության ընձեռումը հնարավորություն կատեղծեր կողմին, պայմանագիրը լուծելով, նաև վնաս չհասցնել

մյուս կողմին:

Պայմանագրի լուծան կարգին անդրադառնալով՝ ՀՀ քաղ. օր. 468-րդ հոդվածը նշում է, որ պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման համաձայնությունը կնքվում է այն ձևով, ինչ ձևով պայմանագիրը, եթե այլ բան չի բխում օրենքից, այլ իրավական ակտից կամ գործարար շրջանառության սովորույթից: ՌԳ օրենսդիրը ևս գնացել է նույն ուղով՝ 452-րդ հոդվածի 1-ին կետում սահմանելով նույնաբովանդակ կանոն: Սինույն ժամանակ նշենք, որ ինչպես երևում է օրենքի ձևակերպումից, այն կրում է դիսպոզիտիվ բնույթ, փաստորեն հնարավոր է, որ օրենքից կամ գործարար շրջանառության սովորույթից բխի այլ բան, ինչն էլ անմիջականորեն կհանգեցնի համապատասխան կանոնի կիրառմանը: Որպես օրինակ նշենք, որ ՀՀ քաղ. օր. 516-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե մանրածախ առուծախի համար սահմանված է ապրանքի համար նախապես վճարել, ապա պայմանագրով սահմանված ժամկետում նախապես չվճարելը համարվում է գնորդի կողմից պայմանագրի կատարումից հրաժարում, եթե պայմանագրով այլ բան սահմանված չէ: Չնայած նորմն ունի դիսպոզիտիվ բնույթ և կարող է գործել, եթե պայմանագրով այլ բան սահմանված չէ, այնուամենայնիվ այն պայմանագրի կատարումից հրաժարման հիմքում դնում է սահմանված ժամկետի խախտումը: ՀՀ քաղ. օր. 469-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագիրը լուծելիս կողմերի պարտավորությունները դադարում են: Պայմանագիրը փոփոխելիս կողմերի պարտավորությունները փոփոխվում են՝ ըստ պայմանագրի: Այսինքն՝ կարելի է ասել, որ պայմանագրային պարտավորությունները հետևում են գործող պայմանագրի ճակատագրին՝ փոփոխության են ենթարկվում կամ դադարում պայմանագրին զուգընթաց⁴: Անդրադառնալով պայմանագրի լուծման հետևանքներին՝ Սկզբունքները նշում են, որ պայմանագրի լուծումը կողմերին ազատում է պայմանագ-

րով սահմանված, սակայն դեռևս չկատարված պարտավորությունների կատարումից: Նույն ուղով է գնացել նաև ՌԴՆԻԳՐՈՒԱՆՆ՝ 7.3.5-րդ հոդվածով սահմանելով, որ պայմանագրի լուծումը կողմերին ազատում է սահմանված, բայց դեռևս չիրագործված պարտավորություններից: Սակայն նորմն անդրադարձ է կատարում նաև այլ հարցերի, մասնավորապես՝ պայմանագրի լուծումը կողմին չի ազատում չկատարման արդյունքում պատճառված վնասների փոխհատուցման պարտավորությունից և չի տարածվում վեճերի ընդհանուր լուծման համար կարգ սահմանող նորմերի վրա: Նշենք, որ ոչ ՀՀ, ոչ ՌԴ օրենսդրությունը չեն անդրադարձել քննարկվող հարցին այսչափ մանրամասնորեն: ՀՀ քաղ. օր. 469-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ պայմանագիրը համարվում է լուծված, եթե համապատասխան գործողության կատարման համար բավարար է կողմերի համաձայնությունը, իսկ դատական կարգով վիճարկման դեպքում՝ դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից: Սկզբունքներում առկա մոտեցումը, մեր կարծիքով, ընդունելի է այնքանով, որ պայմանագրային հարաբերության սուբյեկտները կարող են սահմանել վեճերի լուծման այլ կարգ ու պայմաններ, որոնք ոչ միշտ կարող է նույնական լինել այն ձևին, որը կիրառելի է ընդհանրապես, մասն պայմանների բացակայության դեպքում: Իսկ այս պարագայում բացառված չեն նաև դեպքերը, երբ սահմանված ընդհանուր ձևի կիրառումն ինչ-որ ձևով իր անդրադարձն ունենա կողմերի իրավունքների պաշտպանության գործուն մեխանիզմների ձևավորման վրա:

ՀՀ քաղ. օր. 469-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ կողմերն իրավունք չունեն պահանջել վերադարձնելու այն, ինչը կատարել են պարտավորությամբ մինչև պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման պահը, եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքով կամ կողմերի համաձայնությամբ: Սույն նորմը կրում է դիսպոզի-

Քաղաքացիական իրավունք

ՄԱՐՏ 2011 թ 3 (140)

տիվ բնույթ, քանի որ որոշ դեպքերում օրենքը կարող է նաև սահմանել, որ պայմանագրով կատարվածը ենթակա է վերադարձման, մասնավորապես, ըստ 432-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ կատարման անհնարինության դեպքում, որը ծագել է պարտատիրոջ մեղքով, նա չի կարող պահանջել պայմանագրով իր կատարածը: Այսինքն՝ կարելի է եզրակացնել, որ եթե կատարման անհնարինություն առաջացնող հանգամանքները ծագեն պարտավանի մեղքով, ապա կատարածը հետ պահանջելու հնարավորություն, այնուամենայնիվ, կստեղծվի: Քանի որ սույն կետի կանոնը ևս կրում է դիսպոզիտիվ բնույթ, ուստի պարտավորության կողմերը կարող են սահմանել այլ կարգ: Այս առումով հետաքրքիր կարելի է համարել Սկզբունքների մոտցումը: Ըստ 9:307-րդ հոդվածի՝ պայմանագրի լուծումից հետո կողմը կարող է հետ ստանալ կատարման համար տրամադրված վճարները, եթե կատարում տեղի չի ունեցել կամ տեղի է ունեցել ոչ պատշաճ: 9:308-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե կատարումը վերաբերում է գույքի հանձնմանը, ապա գույք ստացած կողմը, որը սահմանված կարգով չի կատարել վճարումը, պետք է հետ վերադարձնի գույքը: Այս առումով ՈՒՆԻԳՐՈՒՄՆ նաև նախատեսում է այն դեպքերը, երբ հանձնումը բնեղենով անհնարին է: Տվյալ դեպքում, ըստ 7.3.6-րդ հոդվածի՝ կողմը պարտավորվում է կատարել համապատասխան գումարային փոխհատուցում: Նույնն է սահմանվում նաև Սկզբունքներ

րի 9:309-րդ հոդվածում:

ՀՀ քաղ. օր-ը պայմանագրի լուծման արդյունքում վնասների փոխհատուցման պարտավորության կատարումն անմիջական կախվածության մեջ է դնում պայմանագրային պարտավորությունների էական խախտումներից: Ըստ 469-րդ հոդվածի 5-րդ կետի՝ եթե պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման համար հիմք են ծառայել կողմերից մեկի թույլ տված պայմանագրի էական խախտումները, մյուս կողմն իրավունք ունի պահանջել հատուցելու պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման պատճառված վնասները: Իսկ ՈՒՆԻԳՐՈՒՄՆ պատճառված վնասների հատուցման հիմքում դնում է ցանկացած չկատարում, մասնավորապես, ըստ 7.4.1-րդ հոդվածի՝ ցանկացած չկատարում հիմք է տալիս կողմին պահանջել դրա արդյունքում պատճառված վնասների հատուցում:

Ելնելով այն հանգամանքից, որ օրենսդիրը հնարավոր է համարում պայմանագրի լուծումը ոչ միայն դատական կարգով, այլ նաև կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ, կամ կատարումից միակողմ հրաժարվելու դեպքում՝ կարելի է եզրակացնել, որ կողմը կարող է չկատարմամբ պատճառված վնասի փոխհատուցում պահանջել ոչ միայն վեճերի դատական կարգով լուծման ընթացքում, այլ նաև այն ժամանակ, երբ պայմանագիրը լուծվել է կատարումից միակողմ հրաժարմամբ կամ կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ⁵:

1. *Ewan McKendrick* Contract Law, seventh edition, Great Britian, palgrave Macmillan, 2007, p.128.
2. *Haraszi G.* Some fundamental problems of the law of treaties, Hungary, 1994, p. 439.
3. *Талалаяв А.Н., Захаров Н.В.* Венская Конвенция о праве международных до-

говоров (комментарий). М., изд. Юридической литературы, 1997, с. 172-177.
4. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ: части 1 и 2 (постатейный). М., изд. «Книжный мир», 2001, с. 503.
5. *Борисов А.Б.*, там же, с. 504.

Марина КАЛАШЯН
Помощник судьи
Административного
Апелляционного суда РА

Карен ЗАРИКЯН
Старший специалист правовой
экспертной службы
Административного суда РА

ПРОБЛЕМЫ УЧАСТИЯ ПУБЛИЧНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ В ДОГОВОРНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

В настоящее время в законодательстве и юридической литературе проблема правосубъектности публично-правовых образований остается открытой и весьма актуальной. Анализ вопросов, связанных со статусом публичных органов, имеет не только чисто теоретическую значимость: неоднозначность подходов зачастую вызывает проблемы на практике. Согласно гражданскому законодательству РА наиболее часто вступающими в гражданско-правовые отношения субъектами гражданского права наряду с физическими и юридическими лицами, является также государство и другие публично-правовые образования. Для решения стоящих перед ними публичных, общенациональных или иных общественных (региональных, местных) задач публичные образования во многих случаях нуждаются в участии в имущественных отношениях и поэтому к их гражданско-правовому статусу применяются нормы, определяющие участие в имущественном обороте юридических лиц, если иное прямо не вытекает из закона или из особенностей данных субъектов. Вместе с тем признается, что данные образования обладают некоторыми особенностями, отличающими их от традиционных субъектов гражданского права. Наличие этих особенностей обусловлено тем фактом, что государство и муниципальные образования являются особым субъектом права. Данное утверждение обусловлено тем, что публичные образования являются носителями властных полномочий, тогда как гражданское право характеризуется, в первую очередь, равенством участников, вступающих в гражданские правоотношения. Ответ на вопрос о том, могут ли публичные образова-

ния с учетом вышеуказанного своеобразие быть признаны полноценными участниками частных правоотношений, является задачей теории права.

Согласно господствующей точке зрения, публичные образования в тех или иных случаях все же становятся полноценными участниками гражданских правоотношений (и соответственно вправе в том числе заключать гражданско-правовые сделки). Вместе с тем признается, что государство участвует в гражданском обороте не в своих частных интересах, а для наиболее эффективного отправления публичной власти в целях, провозглашенных его основным законом¹. Так, например, часто встречаемым на практике случаем является заключение договоров между государственными или муниципальными органами — с одной стороны, и гражданами или юридическими лицами — с другой. Обычно считается, что эти договора представляют собой гражданско-правовые сделки и, как следствие, к ним применимы нормы гражданского законодательства, а при подаче стороной иска, предметом которого является требование о признании такого договора недействительным, дело считается подсудным судам общей юрисдикции, то есть судам, рассматривающим споры частноправового характера.

По мнению ряда других ученых, наоборот, договоры между указанными сторонами не могут быть заключены в принципе. Так, О. Майер считал договоры между государством и гражданином в области публичного права невозможными, так как отношения государства и гражданина являются субординационными, а договор заключается между субъектами, которые имеют одинаковый

Гражданское право

правовой статус и не подчинены друг другу². Нам представляется, что для прояснения данного вопроса необходимо рассмотреть его в таком срезе, который позволит выявить четкие критерии, лежащие в основе разграничения права на частное и публичное.

Классическое разграничение публичного и частного права, не потерявшее своей актуальности и спустя 1700 лет, дает древнеримский юрист Ульпиан (170-228гг.): «Публичное право есть то, которое относится к положению римского государства; частное право - которое относится к пользе отдельных лиц»³ («publicum jus est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem»).

Гражданское право является основной правовой базой урегулирования частного сектора общественных отношений, где в концентрированном виде отражаются все основополагающие, фундаментальные принципы построения частноправовых отношений. «Такие взаимоотношения возникают, как правило, по воле их участников, которые сами определяют и содержание своих взаимосвязей, и даже последствия их прекращения или изменения. Ведь люди обычно самостоятельно решают, вступать им или не вступать, например, в те или иные договорные отношения и на каких условиях; они вольны защищать свое имущество или отказаться от его защиты в конкретной ситуации; они вправе предъявить требование о судебной защите своих прав (иск) или не делать этого и т. д. При этом люди руководствуются своими собственными, частными интересами (в том числе согласуя их с аналогичными интересами других лиц), которые, таким образом, по общему правилу всецело определяют и содержание складывающихся между ними отношений»⁴.

Таким образом, основная идея гражданского права состоит в урегулировании ситуаций, когда частные лица вступают в отношения друг с другом с целью реализации своих частных интересов. Отсюда можно сделать вывод о статусе гражданского права. «Гражданское право в известном смысле действительно можно считать правом гражд-

дан» - отмечает Е.А.Суханов⁵. И.А.Покровский по данному поводу отмечает: «здесь государство не ставит себя мысленно в положение единственного центра определений, а, напротив, предполагает наличие множества маленьких автономных центров, которые регулируют свои отношения сами. Мы имеем, т. обр., здесь прием юридической децентрализации, сферу ... координации, сферу частной инициативы и частного самоопределения. Это и есть область частного или гражданского права—*jus privatum*»⁶.

Что касается публичного права, то оно построено на противоположном принципе субординации (подчинения) неравноправных субъектов, деятельность которых связана с осуществлением государственных и общественных (публичных) интересов. Целью функционирования публично-правовых образований как субъектов публичного права является разрешение вопросов и достижение результатов, имеющих значение для всего государства или муниципального образования в целом. Другими словами, радиус принятия решений и осуществления действий публично-правовыми образованиями ограничен целью их функционирования, теми интересами, которыми они должны повсеместно руководствоваться. Именно на закрепление такого положения вещей направлено конституционное правило о том, что государственные органы, органы местного самоуправления и должностные лица правомочны совершать только такие действия, на которые они уполномочены Конституцией или законами. Субъекты же - носители частного интереса, не будучи ограниченными такого рода требованиями, вправе проявлять себя в правоотношениях во всем многообразии.

Итак, из сказанного можно сделать вывод о том, что в основе подразделения права на частное и публичное в первую очередь лежит разница в интересах, для реализации которых субъектами осуществляются те или иные действия, осуществляется та или иная деятельность.

Выше было уже отмечено, что цель гражданского права — в урегулировании от-

ношений между частными лицами, т.е. лицами, преследующими частный интерес. Таким образом, говорить о наличии гражданско-правовых отношений приходится лишь тогда, когда затронутыми являются интересы исключительно частного характера. Публично-правовые образования же, будучи носителями публичного интереса, в силу этого факта изначально субъектами частного права быть не могут. Что касается возможности заключения последними сделок гражданско-правового характера, то необходимо также иметь в виду, что государство - с одной стороны, и частное лицо - с другой, не являются равноправными сторонами сделки, как того требует один из основных принципов гражданского права. Помимо этого, в подобных договорах нередко отсутствуют также принципы автономии воли и свободы заключения договора: необходимость заключения ряда договоров данного типа и их условия устанавливаются законами и иными нормативно-правовыми актами. С учетом этих особенностей, в корне отличающих заключаемые соглашения от гражданско-правовых договоров, приравнивать их к последним, утверждая, что в этом случае государство (муниципальное образование) выступает в роли субъекта гражданского права, является, на наш взгляд, не совсем правильным утверждением. Из всего сказанного можно сделать обоснованный вывод о том, что государство не может выступать в качестве полноценного участника гражданских правоотношений.

Таким образом, здесь следует признать, что в силу вышеуказанных обоснований, так как публичный орган а priori не может являться субъектом гражданского права и следовательно договор в гражданско-правовом смысле между ним и гражданином (юридическим лицом) заключен быть не может, то необходимо найти иное решение проблемы. Подобное решение конечно же опять надо искать в договорном поле, т.к. государство не может нормально функционировать без договорных взаимоотношений с частными лицами. «Государственные и муниципальные образования могут быть субъектами различных обязательств, возникающих как из договоров, так и из внедоговор-

ных отношений. В сфере договорных связей наиболее распространены случаи их выступления в качестве государственных заказчиков в договорах поставки или подряда для государственных нужд (где от их имени могут выступать как государственные органы, так и иные уполномоченные ими на это лица), а также в роли заемщиков или заимодавцев в договорах займа или кредита»⁷. Договорные отношения между государством и частными лицами можно условно обозначить как публичные соглашения. Последние, по нашему мнению, целесообразно, в свою очередь, подразделить на публичные договора и административные договора.

Заключение публичного договора возможно в случае, когда публично-правовое образование вступает в частные отношения не с целью реализации своих властных полномочий, а для удовлетворения потребностей, возникающих при реализации публичной власти, что направлено на обеспечение деятельности государственных и муниципальных органов власти (приобретение и отчуждение имущества, заключение договора энергоснабжения и др.). В перечисленных случаях вступление публичных субъектов в правовые отношения с частными лицами характеризуется тем, что здесь они предстают носителями интереса, напрямую не связанного с реализацией основных государственных интересов и функций. На публичный договор должны распространяться нормы гражданского права. Административный же договор заключается в случаях, когда интерес публичного субъекта напрямую связан с реализацией основных государственных интересов и функций, с реализацией властных полномочий.

В юридической науке административный договор хорошо известен как одно из средств среди государственного управления. Он сочетает в себе одновременно и формально-юридическое равенство контрагентов, и прерогативные полномочия государственно-властного участника, реализующего публичные задачи и функции. По мнению Д.Н. Бахраха, административный договор представляет собой вид сделок, в которых равноправие сторон так или иначе связано с властными полномочиями одной или даже

Гражданское право

обеих договаривающихся сторон. Такие договоры довольно часто называются соглашениями. Согласно более полному определению, административный договор, по мнению данного ученого, - это основанный на административно-правовых нормах и выработанный в публичных интересах в результате добровольного согласования воли двух (либо более) субъектов административного права, одним из которых всегда выступает субъект административной власти, многосторонний акт, устанавливающий (прекращающий, изменяющий) взаимные права и обязанности его участников⁸.

Законодательное закрепление административного договора как средства государственного управления присуще зарубежному опыту. Так, согласно Закону Германии 1976 об административном производстве орган публичной власти обладает правомочием, вместо издания административного акта, заключить публичный договор (agreement under public law) с лицом, в отношении которого мог быть издан административный акт (статья 54 Закона). Такой договор заключается по взаимному согласию сторон в целях устранения неопределенностей, возникающих в процессе административного производства, и в случаях, когда орган публичной власти считает заключение подобного договора необходимым (статья 55 Закона).

Несмотря на разность точек зрения по поводу сути административного договора, можно вывести следующее: 1. орган управления сохраняет властные полномочия административного характера, несмотря на то, что он несет определенные обязательства перед своим контрагентом; 2. для административного договора характерно тесное соединение двух начал: во-первых, властность одной из сторон по отношению к другой и, во-вторых, обязательное наличие согласия обеих сторон на заключение соответствующего договора и осуществления действий, им предусмотренных. Сторона согласна заключить договор на таких условиях, т.е. с учетом того, что другая сторона - обладательница властных полномочий.

Здесь следует отметить, что использование в словосочетании «административный

договор» термина «договор» не должно вводить в заблуждение относительно сущности этого правового понятия. Административный договор, как уже отмечалось, не должен рассматриваться как разновидность договора гражданско-правового. Это самостоятельное средство урегулирования отношений, стоящее в одном ряду с гражданско-правовым договором и административным актом и соответственно требующее специального законодательного урегулирования. Оно носит подчеркнуто публичный характер и поэтому не может быть охарактеризовано именно как «договор» в гражданско-правовом смысле, несмотря на внешнее сходство с последним. По своей сути этот «договор» - не акт взаимного согласия сторон на достижение определенного правового результата, а средство управления, принимаемое с целью конкретизации положений властных предписаний. Что касается вышеуказанной точки зрения, согласно которой административный договор с гражданско-правовым роднит наличие согласия обеих сторон на его заключение, то позволим себе усомниться в правильности подобного утверждения, в подтверждение приведя конкретный пример из практики.

Порядок отчуждения собственности для нужд общества и государства, порядок выдачи компенсации за отчуждаемую собственность, понятие исключительного высшего публичного интереса и порядок его определения в РА установлены статьей 1 Закона РА «Об отчуждении собственности для нужд общества и государства» (далее - Закон). Согласно указанному Закону, отчуждение собственности для исключительного высшего публичного интереса осуществляется следующим образом:

1. Правительство РА принимает постановление, которое представляет собой административный акт. Данным постановлением в отношении конкретного имущества признается исключительный высший публичный интерес, определяется лицо, которое имеет право приобрести данное имущество, а также конечный срок начала процесса отчуждения имущества (статья 7 Закона).

2. До истечения конечного срока начала процесса отчуждения имущества приобре-

татель представляет собственнику проект договора об отчуждении собственности (статья 10 Закона). При этом часть 1 статьи 11 устанавливает, что за отчуждаемое имущество собственнику выплачивается соразмерная компенсация в размере, превышающем рыночную стоимость имущества на 15 процентов.

После вышеуказанных этапов собственник обязуется заключить с приобретателем договор об отчуждении имущества. В случае неисполнения этого требования собственник может быть понужден к его заключению в судебном порядке. Считаем необходимым обратить особое внимание на положение Закона, в соответствии с которым при незаключении указанного договора на приобретателя имущества возлагается обязанность предъявить иск с требованием о его принудительном заключении, суд же призван рассматривать лишь вопросы, связанные с определением размера компенсации (статья 13)⁹.

Как видно из вышеуказанных статей, при заключении соответствующего «договора» свобода волеизъявления сторон сведена к минимуму. Речь здесь идет скорее об обязанности, чем о праве. Закон содержит не только императивные нормы относительно порядка заключения договора, но и сроки, в течение которых предусмотренные им обязанности подлежат исполнению, а также цену договора. С учетом вышесказанного с большой степенью условности можно признать правомерным употребление применительно к подобным случаям таких терминов, как «договор» и «заключение», подразумевающих наличие согласованной воли, взаимно

достигнутого согласия субъектов права. Ведь в приведенном примере речь идет по сути об императивных предписаниях публичных органов — сферы государственного и муниципального управления, где принципам и методам, присущим праву гражданскому, места нет и быть не может.

Таким образом, в Законе речь, на наш взгляд, должна идти не о гражданском договоре, а об административном средстве управления, которое, в свою очередь, характеризуется тем, что лицо не вольно решать вопрос о том, становится ли его субъектом или нет. Между тем армянским законодателем подобный институт предусмотрен не был. Это привело к тому, что в тех случаях, когда правовой акт по своей сути носит публичный характер и не представляет собой продукт гражданского права, имеющий пробел в законодательстве вынужденно приходится заполнять нормами последнего, что, как нам кажется, едва ли можно признать приемлемым решением вопроса.

В заключение хотим отметить, что в целях разрешения проблем, возникающих на практике, считаем целесообразным законодательное закрепление в Законе РА «Об основах администрирования и административном производстве» такого института права, как административный договор, и предусмотрение специального урегулирования последнего. Это представляется тем более необходимым с учетом всей сложности и тонкости отношений, складывающихся между носителями власти и субъектами частного права, и в силу этого фактора острой потребностью придания этим отношениям как можно большей определенности.

1. Гражданское право РФ (Общая часть): Учебное пособие. Дняконов В.В. - 2003. // www.allpravo.ru/.

2. Проблемы современной теории административного договора / В. Г. Розенфельд, Ю. Н. Стариков // Правоведение. 1996, №4, с. 4.

3. D.1.1.1.2 - Дигесты Юстиниана книга 1 титул 1 фрагмент 1 § 2. Теория государства и права. Курс лекций. Издание второе, переработанное и дополненное. Под редакцией Н.И. Матуэзова, А.В. Малько. // www.bibliotekar.ru/.

4. Гражданское право: В 2 т. Том I: Учебник / Отв. ред. Е.А. Суханов. М.: Издательство БЕК, 1998, с. 816.

// <http://www.lawbook.by.ru/>.

5. Там же.

6. **Покровский И.А.** История Римского Права. Издание 3-е, исправленное и дополненное. 1917. // Allpravo.Ru - 2004.

7. Гражданское право: В 2 т. Том I: Учебник / Отв. ред. Е.А. Суханов. М.: Издательство БЕК, 1998. 816 с.

// <http://www.lawbook.by.ru/>.

8. **Бахрах Демьян Николаевич** Административное право России. Учебник для вузов. — М.: НОРМА, 2002.

// <http://www.lawbook.by.ru/>.

9. Решение суда общей юрисдикции Сюникского марза от 31.08.2010г. по делу N/0046/02/10 // www.court.am/.

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԶԻՆՍԿԱՆ ԴԱՍԽԸ (ԱՅՍՈՒՂԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննելով Հրանտ Արմենի Խաչատրյանի և Վաղարշակ Ռուբենի Մինասյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի (այսուհետ նաև՝ Վերաքննիչ դատարան) 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ի որոշման դեմ մեղադրող Գ.Լյուդվիգյանի վճռաբեկ բողոքը,

ՊԱՐԶԵՑ

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. Քրեական գործը հարուցվել է 2009 թվականի մայիսի 12-ին:

2009 թվականի նոյեմբերի 14-ին Հրանտ Արմենի Խաչատրյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

2009 թվականի դեկտեմբերի 2-ին Վաղարշակ Ռուբենի Մինասյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերով:

2009 թվականի դեկտեմբերի 17-ին Հ.Խաչատրյանին առաջադրված մեղադրանքը լրացվել է, և նրան նոր մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

2009 թվականի դեկտեմբերի 29-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևան քաղաքի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ նաև՝ Առաջին ատյանի դատարան):

2. Առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի մայիսի 18-ի դատավճռով Հ.Խաչատրյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով Հ.Խաչատրյանը դատապարտվել է տուգանքի՝ նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկի չափով, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով՝ ազատազրկման 4 (չորս) տարի ժամկետով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածով սահմանված կարգով՝ պատիժները լրիվ գումարելու միջոցով, Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 4 (չորս) տարի ժամկետով և տուգանք՝ նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկի չափով:

Նույն դատավճռով Վաղարշակ Ռուբենի Մինասյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերով և դատապարտվել տուգանքի՝ նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկի չափով:

Վերոհիշյալ դատավճռի դեմ վերաքննիչ բողոքներ են ներկայացրել ամբաստանյալ Վ.Մինասյանի պաշտպան Ռ.Պողոսյանը և ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի պաշտպան Ռ.Գրիգորյանը:

3. Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ի որոշմամբ վերաքննիչ բողոքները բավարարվել են մասնակիորեն՝ պատժի մասով դատավճիռը փոփոխվել է:

Վերաքննիչ դատարանի հիշյալ դատական ակտով Հրանտ Խաչատրյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառմամբ Հ.Խաչատրյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով դատապարտվել է ազատազրկման 2 (երկու) տարի ժամկետով, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով՝ տուգանքի 300.000 (երեք հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի հիման վրա Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում 2 (երկու) տարի ժամկետով և տուգանք

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Ի շխանակություն

44

300.000 (երեք հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով:

Վերաքննիչ դատարանի նույն դատական ակտով Վաղարշակ Մինասյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերով ու դատապարտվել տուգանքի 200.000 (երկու հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով:

Մնացած մասով դատավճիռը թողնվել է անփոփոխ:

4. Երևան քաղաքի դատախազության ավագ դատախազ, գործով մեղադրող Գ.Լյուդվիգյանը Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել, որը վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի նոյեմբերի 2-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ:

Պաշտպանների կողմից ներկայացվել են վճռաբեկ բողոքի պատասխաններ, որտեղ վերջիններս իրենց անհամաձայնությունն են հայտնել մեղադրող Գ.Լյուդվիգյանի վճռաբեկ բողոքի կապակցությամբ:

Բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները.

5. Հրանտ Խաչատրյանը և Վ.Մինասյանը 2009 թվականի փետրվարի 7-ին՝ ժամը 23:30-ի սահմաններում, Երևան քաղաքի Կոմիտաս 52 հասցեում գտնվող «ՄԱՍ» սուպերմարկետում վիճաբանության մեջ են մտել ոչ պատշաճ վարքագիծ դրսևորելու պատճառով իրենց դիտողություն արած նույն սուպերմարկետի անվտանգության աշխատակից Էդգար Մարկոսյանի հետ, շուրջ 40 րոպե, դիտավորությամբ կոպիտ կերպով խախտելով հասարակական կարգը և բացահայտ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորելով սուպերմարկետի աշխատակիցների, հաճախորդների, շենքի բնակիչների, փողոցի անցորդների նկատմամբ, Է.Մարկոսյանի հասցեին բարձրաձայն հայեցողություններ են տվել: Դրսևորելով ագրեսիվ վարքագիծ՝ քաշքշել են Է.Մարկոսյանի հագուստներից, նրան դուրս են բերել սուպերմարկետի մուտքի դիմաց և բռունցքներով հարվածներ հասցրել նրա մարմնի տարբեր մասերին: Է.Մարկոսյանը, կորցնելով հավասարակշռությունը, ընկել է գետնին, իսկ Վ.Մինասյանն ու Հ.Խաչատրյանը շարունակել են ոտքերով ծեծի ենթարկել նրան: Այդ ընթացքում Հ.Խաչատրյանը, գոտկատեղից դուրս բերելով իր մոտ ապօրինի կերպով կրած և քննությամբ չհայտնաբերված գազայինատրոսանակը, կրակել է Է.Մարկոսյանի ուղղությամբ: Կրակոցից և իր նկատմամբ գործադրված բռնությունից վախեցած՝ Է.Մարկոսյանը փախել-մտել է սուպերմարկետի նկուղ: Դրանից հետո Հ.Խաչատրյանը, ատրոսանակը ձեռքին, Վ.Մինասյանի հետ մտել է սուպերմարկետ և փնտրել Է.Մարկոսյանին, սակայն չգտնելով նրան՝ գնել են մեկ շիշ օղի և դուրս եկել խանութից: Հ.Խաչատրյանի և Վ.Մինասյանի խուլիգանական գործողություններով խափանվել է սուպերմարկետի բնականոն աշխատանքը:

6. Վերաքննիչ դատարանի որոշման համաձայն՝ Առաջին ատյանի դատարանը Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս հաշվի չի առել, որ նա բարեխղճորեն ծառայել է ՀՀ ՌՁ թիվ 1032 գործառնամում, հրամանատարության կողմից բնութագրվել է դրական, հայրը մահացել է, հիվանդ մոր և չաշխատող քրոջ խնամքը մնացել է նրա վրա, երիտասարդ է, զղջացել է կատարած արարքի համար, հաշտվել է տուժողի հետ, որը որևէ պահանջ չի ներկայացրել, դատաբժշկական փորձաքննությամբ վերջինիս մոտ վնասվածքներ չեն հայտնաբերվել, նա օրենքով սահմանված կարգով ձևակերպված չի եղել տվյալ օբյեկտում աշխատելու համար:

Վերոշարադրյալից ելնելով՝ Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ Առաջին ատյանի դատարանը, հաշվի չառնելով այդ բացառիկ հանգամանքները՝ պատիժ նշանակելիս չի անդրադարձել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառմամբ Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ ազատագրկման ձևով պատժի նվազագույն չափից ավելի ցածր պատիժ նշանակելու հարցին (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, 135-140 էջեր):

7. Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռի համաձայն՝ Է.Մարկոսյանը պահնորդային ծառայություն է մատուցել Երևան քաղաքի Կոմիտաս 52 հասցեում գտնվող «ՄԱՍ» սուպերմարկետում, նրա՝ որպես պահնորդի, պարտականությունն է եղել «ՄԱՍ» սուպերմարկետում պահպանել հասարակական կարգը: Իսկ 2009 թվականի փետրվարի 7-ին Է.Մարկոսյանը պահնորդի համար նախատեսված համազգեստով ծառայություն է իրականացրել «ՄԱՍ» սուպերմարկետում (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 5, 106-130 էջեր):

Դատական պրակտիկա

8. «Պանտեոն սիբյուրիթի» ՍՊ ընկերության տնօրեն Վահե Դարբինյանի 2009 թվականի մայիսի 26-ի թիվ 001/Ռ-001 գրության համաձայն՝ Էդգար Մարկոսյանը 2009 թվականի փետրվարի 1-ից մինչև 2009 թվականի փետրվարի 15-ն ընկած փորձաշրջանի ժամանակահատվածում աշխատել է «Պանտեոն սիբյուրիթի» ՍՊ ընկերությունում որպես պահնորդ:

9. Առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի մայիսի 18-ի դատավճռի դեմ ամբաստանյալ Վ.Մինասյանի պաշտպան Ռ.Պողոսյանը վերաքննիչ բողոք է բերել 2010 թվականի հունիսի 1-ին, իսկ ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի պաշտպան Ռ.Գրիգորյանը՝ 2010 թվականի հունիսի 14-ին:

Ներկայացված վերաքննիչ բողոքում Վ.Մինասյանի պաշտպան Ռ.Պողոսյանը խնդրել է դատավճիռն իր պաշտպանյալի մասով բեկանել և հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնել (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, 2-13 էջեր):

Հ.Խաչատրյանի պաշտպան Ռ.Գրիգորյանը խնդրել է դատավճիռն իր պաշտպանյալի մասով բեկանել, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով առաջադրված մեղադրանքում նրան ճանաչել արդարացված՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով՝ քրեական գործի վարույթը կարճել՝ «Համաներում հայտարարելու մասին» ՀՀ Ազգային ժողովի 2009 թվականի հունիսի 19-ի որոշման 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, 15-23 էջեր):

Պաշտպանների վերաքննիչ բողոքների կապակցությամբ մեղադրողը ներկայացրել է առարկություններ, որոնք Վերաքննիչ դատարանում ստացվել են 2010 թվականի հունիսի 22-ին (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, 63-71, 73-81 էջեր):

Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի հունիսի 28-ի որոշմամբ պաշտպանների վերաքննիչ բողոքներն ընդունվել են վարույթ և դատական նիստում քննության նշանակվել 2010 թվականի հուլիսի 14-ին (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, 84-85 էջեր):

10. 2010 թվականի հուլիսի 13-ին Վերաքննիչ դատարանում ստացվել են սույն գործով վերաքննիչ բողոքների հեղինակների դիմումներն այն մասին, որ առողջական խնդիրներ ունենալու պատճառով չեն կարող մասնակցել 2010 թվականի հուլիսի 14-ին նշանակված դատական նիստին և խնդրում են գործի դատական քննությունը հետաձգել 20 օրով:

Նկատի ունենալով վերոհիշյալ հանգամանքը՝ Վերաքննիչ դատարանը դատական նիստը վերանշանակել է 2010 թվականի օգոստոսի 17-ին և այդ մասին տեղեկացրել դատավարության մասնակիցներին (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, էջ 102):

11. 2010 թվականի օգոստոսի 12-ին Վերաքննիչ դատարանում ստացվել է ամբաստանյալ Վ.Մինասյանի պաշտպան Ռ.Պողոսյանի կողմից ստորագրված փաստաթուղթ, որը վերնագրված է «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք», և որով նա խնդրել է իր պաշտպանյալի նկատմամբ արդարացման դատավճիռ կայացնելը հնարավոր չհամարելու դեպքում՝ մեղմացնել վերջինիս նկատմամբ նշանակված պատժաչափը (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, էջ 115):

2010 թվականի օգոստոսի 13-ին Վերաքննիչ դատարանում ստացվել է ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի պաշտպան Ռ.Գրիգորյանի կողմից ստորագրված փաստաթուղթ, որը վերնագրված է «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք», և որով նա խնդրել է իր պաշտպանյալի նկատմամբ արդարացման և «քրեական գործի վարույթը կարճելու դատավճիռ» կայացնելը հնարավոր չհամարելու դեպքում՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառմամբ մեղմացնել վերջինիս նկատմամբ նշանակված պատժաչափը (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 6, 117-118 էջեր):

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանի կայացրած որոշումներում առկա չէ որևէ նշում այն մասին, որ «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքներով» բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնվում է կամ հարգելի է ճանաչվում:

12. Վերաքննիչ դատարանը, վճռաբեկության կարգով քննելով գործը, 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ին կայացրել է որոշում, որում առկա է թե՛ վերաքննիչ բողոքների և թե՛ ի լրումն դրանց ներկայացված՝ «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքների» բովանդակության շարադրանքը:

Ավելին, Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտի ուսումնասիրությունից երևում է, որ վերջինս, փաստորեն, բավարարել է «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքները» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 6, 135-140 էջեր):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքը, հիմնավորումները և պահանջը.

13. Վճռաբեկ բողոք բերած անձը գտել է, որ բողոքարկվող դատական ակտը կայացնելիս թույլ են տրվել նյութական և դատավարական իրավունքի խախտումներ, Վերաքննիչ դատարանն օբյեկտիվ ստուգման և գնահատման չի ենթարկել Հ.Խաչատրյանի կատարած արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանն ու բնույթը, գործի կոնկրետ հանգամանքները, նրա անձը բնութագրող տվյալները, և այդ ամենի արդյունքում, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 5-րդ, 10-րդ, և 61-րդ հոդվածներով սահմանված սկզբունքների խախտմամբ, Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ նշանակել է պատիժ, որն անարդարացի է ակնհայտ մեղմ լինելու պատճառով:

14. Բողոքաբերը գտել է նաև, որ Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ և 382-րդ հոդվածների պահանջները: Ի հիմնավորումն իր այդ պնդման՝ բողոքի հեղինակը նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանն Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռի կայացման օրվանից 2 ամիս անց ընդունել է պաշտպանության կողմի ներկայացրած ժամկետանց, այսպես կոչված, «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքները», որոնք այլ հիմքով ու պահանջով բերված նախկին վերաքննիչ բողոքների հետ համատեղ քննության է առել և բավարարել:

15. Ելնելով վերոգրյալից՝ բողոք բերած անձը խնդրել է մասնակիորեն բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ի որոշումը, օրինական ուժի մեջ թողնել Երևան քաղաքի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 2010 թվականի մայիսի 18-ի դատավճիռը:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

1. Օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելը.

16. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված առաջին իրավական հարցը հետևյալն է. իրավաչափ է արդյոք Վերաքննիչ դատարանի հետևությունն այն մասին, որ առկա են ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառմամբ օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելը հիմնավորող բացառիկ հանգամանքներ:

17. Օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ կամ ավելի մեղմ պատժատեսակ նշանակելու հետ կապված հարցին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է Հ.Հովհաննիսյանի վերաբերյալ որոշման մեջ և դիրքորոշում հայտնել այն մասին, որ «Օրենքում օգտագործված «բացառիկ» բառը ենթադրում է, որ տվյալ փաստական հանգամանքը կամ դրանց համակցությունը դուրս են գալիս սովորականից շրջանակներից: Այլ կերպ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառման համար հիմք հանդիսացած մեղմացնող հանգամանքը կամ մեղմացնող հանգամանքների համակցությունը պետք է այն աստիճան առանձնահատուկ լինեն, որ վերածվեն բացառության» (տե՛ս Հակոբ Գազիկի Հովհաննիսյանի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի փետրվարի 29-ի թիվ ՎԲ-13/08 որոշումը):

Վ.Մնացականյանի վերաբերյալ որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է հայտնել այն մասին, որ «ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի բովանդակությունից երևում է, որ օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելու համար անհրաժեշտ է հետևյալ երկու պայմաններից առնվազն մեկը՝

1. գործի բացառիկ հանգամանքները.

2. խմբակային հանցագործության մասնակցի կողմից խմբի կատարած հանցանքը բացառապես ակտիվորեն աջակցելը: Ինչպես նշված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածում, բացառիկ հանգամանքները կապված են հանցանքի շարժառիթների ու նպատակների, հանցավորի դերի, հանցանքը կատարելիս ու դրանից հետո նրա վարքագծի հետ: Այդպիսի կարող են լինել նաև այլ հանգամանքներ, որոնք էականորեն նվազեցնում են հանցանքի՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը: Ընդ որում, կարևորը ոչ թե պատիժը մեղմացնող տվյալների քանակն է, այլ այն, թե ինչքանով են դրանք էականորեն ազդել պատժի՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանի նվազեցման վրա» (տե՛ս Վաչիկ Ալբերտի Մնացականյանի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի մայիսի 23-ի թիվ ՎԲ-25/08 որոշման 21-րդ կետը):

Դատական պրակտիկա

18. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ Վերաքննիչ դատարանի գնահատմամբ՝ սույն գործով առկա են մի շարք բացառիկ հանգամանքներ, մասնավորապես՝ ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի բարեխիղճ ծառայությունը ՀՀ ՌԶ թիվ 1032 գործամասում, հրամանատարության կողմից դրական բնութագրվելը, հոր մահացած լինելը, նրա խնամքին հիվանդ մոր և չաշխատող քրոջ առկայությունը, բացի այդ, այն, որ ամբաստանյալը երիտասարդ է, զոջացել է կատարած արարքի համար, հաշտվել է տուժողի հետ, որը որևէ պահանջ չի ներկայացրել, դատաբժշկական փորձաքննությամբ վերջինիս մոտ վնասվածքներ չեն հայտնաբերվել (տե՛ս սույն որոշման 6-րդ կետը):

19. Սույն որոշման 17-րդ կետում մեջբերված և համապատասխանաբար նաև Հ.Հովհաննիսյանի և Վ.Մնացականյանի վերաբերյալ որոշումներում սահմանված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո վերլուծելով սույն որոշման 18-րդ կետում շարադրված փաստական հանգամանքները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս Վերաքննիչ դատարանի կողմից հաշվի առնված հանգամանքները էականորեն չեն նվազեցնում նրա կատարած հանցանքի՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը, և այդ հանգամանքներն այն աստիճան առանձնահատուկ չեն, որ տվյալ գործը վերածեն բացառության:

Հետևաբար Հ.Խաչատրյանի պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող հանգամանքների համակցությունը որպես բացառիկ գնահատելով՝ Վերաքննիչ դատարանը չի պահպանել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի պահանջները:

20. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է նաև, որ Վերաքննիչ դատարանը որպես բացառիկ է դիտել այն հանգամանքը, որ տուժող Է.Մարկոսյանն օրենքով սահմանված կարգով ձևակերպված չի եղել տվյալ օբյեկտում աշխատելու համար (տե՛ս սույն որոշման 6-րդ կետը):

Մեջբերված փաստական հանգամանքի կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռով հաստատված է, որ 2009 թվականի փետրվարի 7-ին Է.Մարկոսյանը պահնորդի համար նախատեսված համազգեստով ծառայություն է իրականացրել «ՍԱՍ» սուպերմարկետում (տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը):

Առաջին ատյանի դատարանի հետևությունները հիմնված են գործով ձեռք բերված տվյալների վրա: Մասնավորապես՝ «Պանտեռա սիքյուրիթի» ՍՊ ընկերության մոտոբեմ Վահե Դարբինյանի 2009 թվականի մայիսի 26-ի թիվ 001/Ռ-001 գրության համաձայն՝ Էդգար Մարկոսյանը 2009 թվականի փետրվարի 1-ից մինչև 2009 թվականի փետրվարի 15-ն ընկած փորձաշրջանի ժամանակահատվածում աշխատել է «Պանտեռա սիքյուրիթի» ՍՊ ընկերությունում որպես պահնորդ (տե՛ս սույն որոշման 8-րդ կետը):

21. Սույն որոշման նախորդ կետում շարադրված փաստական հանգամանքների վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ Առաջին ատյանի դատարանի կողմից հաստատված ճանաչված վերոհիշյալ հանգամանքների վերաբերյալ որևէ հեքքող պատճառաբանություն Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը չի բովանդակում: Վերաքննիչ դատարանն անգամ չի պատճառաբանել, թե տուժող Է.Մարկոսյանի՝ տվյալ կազմակերպությունում աշխատելու համար օրենքով սահմանված կարգով ձևակերպված չլինելու հանգամանքը ինչպես է էականորեն նվազեցնում Հ.Խաչատրյանի կատարած հանցանքի՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը:

Մինչդեռ Հ.Հովհաննիսյանի և Վ.Մնացականյանի վերաբերյալ որոշումներում սահմանված իրավական դիրքորոշումների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անգամ եթե տուժող Է.Մարկոսյանը տվյալ կազմակերպությունում աշխատելու համար օրենքով սահմանված կարգով ձևակերպված չի եղել, ապա սույն գործով դա չի կարող դիտվել որպես բացառիկ հանգամանք ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելու համար:

22. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 17-21-րդ կետերում շարադրված վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրավաչափ չէ Վերաքննիչ դատարանի հետևությունն այն մասին, որ առկա են ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառմամբ օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելու հիմնավորող

բացառիկ հանգամանքներ: Այսինքն՝ Վերաքննիչ դատարանն առանց բավարար հիմքերի է կիրառել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում թույլ է տվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 10-րդ և 61-րդ հոդվածներով սահմանված՝ արդարության ու պատասխանատվության անհատականացման և պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների խախտում և Հ.Խաչատրյանի նկատմամբ նշանակել է ակնհայտ մեղմ պատիժ:

23. Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը թույլ է տվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառում՝ կիրառել է քրեական օրենքի այն հոդվածը, որը ենթակա չէր կիրառման: Դա հանգեցրել է նույն օրենսգրքի 358-րդ հոդվածի պահանջներին չհամապատասխանող, չհիմնավորված որոշման կայացման: Նշված հանգամանքը Վճռաբեկ դատարանին հիմք է տալիս Հ.Խաչատրյանի մասով բեկանելու Վերաքննիչ դատարանի որոշումը և այդ մասով օրինական ուժ տալու Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռին:

II. «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքները» քննության ընդունելու իրավաչափությունը.

24. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված երկրորդ իրավական հարցը հետևյալն է. Վերաքննիչ դատարանն իրավասո՞ւ էր արդյոք քննության առնել վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված ժամկետները լրանալուց հետո կողմի բերած այն փաստաթուղթը, որը վերնագրված է «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք»:

25. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 378-րդ հոդվածի համաձայն. «Վերաքննիչ բողոքը ներկայացվում է վերաքննիչ դատարան, իսկ դրա պատճենը՝ դատական ակտ կայացրած դատարան՝ սույն օրենսգրքի 382-րդ հոդվածի և 383-րդ հոդվածի երկրորդ մասի պահանջները կատարելու համար»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոք բերվում է առաջին ատյանի դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը հրապարակվելու օրվանից հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Ժամկետանց բողոքները թողնվում են առանց քննության, որի վերաբերյալ դատարանը կայացնում է որոշում»:

26. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Հարգելի պատճառներով բողոքարկման համար սահմանված ժամկետը բաց թողնելու դեպքում բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձինք կարող են դատական ակտը կայացրած դատարանի առաջ միջնորդել՝ վերականգնելու բաց թողնված ժամկետը: (...)

2. Բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը մերժելու որոշումը տասնհինգօրյա ժամկետում կարող է բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան, որն իրավունք ունի վերականգնել բաց թողնված ժամկետը և քննել գործը (...):»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 174-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն. «(...) վերադաս դատարանն իրավունք ունի վերականգնել բաց թողնված ժամկետը՝ իր վարույթում գտնվող գործով»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն. «Վերաքննիչ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը ներկայացվում են բացառապես վերաքննիչ բողոքում, և դրանք չեն կարող փոփոխվել և լրացվել գործի դատական քննության ընթացքում»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 385-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում»:

27. Շարադրված քրեադատավարական նորմերի վերլուծությունից բխում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքը չի սահմանում «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք» դատավարական փաստաթղթի տեսակ, որպես վերաքննիչ բողոքից իր իրավական ռեժիմով տարբերվող փաստաթուղթ, և համապատասխանաբար չի սահմանում նաև «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք» քննելու՝ Վերաքննիչ դատարանի ինքնուրույն լիազորությունը: Այսինքն՝ ՀՀ քրեական դատավարությունում «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքի» համար սովորական վերաքննիչ բողոքից տարբերվող, ինքնուրույն դատավարական ռեժիմ չի սահմանվում: Ուստի «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք» վերնագրված փաստաթղթին անհրաժեշտ է վերաբերել այնպես, ինչպես «սովորական»

Դատական պրակտիկա

վերաքննիչ բողոքին:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը հստակ սահմանում է վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու կարգն ու ժամկետները, ինչպես նաև այդ բողոքի քննության կապակցությամբ վերաքննիչ դատարանի լիազորությունները: Մասնավորապես՝ առաջին ատյանի դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու ժամկետը մեկ ամիս է, և այս ժամկետն անցնելուց հետո բերված բողոքները թողնվում են առանց քննության, եթե վերաքննիչ դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 174-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա չի վերականգնում վերաքննիչ բողոքարկման ժամկետը: Ընդ որում, իրավական որոշակիության սկզբունքի ներքո, վերաքննիչ դատարանը իրավասու է վերաքննիչ բողոքարկման ժամկետից դուրս ներկայացրած բողոքը քննության առնել միայն այն դեպքում, եթե դատավարական որոշմամբ վերականգնի բողոքարկման ժամկետը:

Բացի այդ, վերաքննիչ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը ներկայացվում են բացառապես վերաքննիչ բողոքում, և վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի դուրս գալ վերաքննիչ բողոքի սահմաններից:

28. Սույն որոշման նախորդ կետում շարադրված վերլուծությունը Վճռաբեկ դատարանին թույլ է տալիս եզրակացնել, որ վերաքննության կարգով գործի վերանայման հիմքը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածով սահմանված ժամկետների սահմաններում ներկայացված վերաքննիչ բողոքն է կամ վերոնշյալ ժամկետային սահմաններից դուրս ներկայացված բողոքը, եթե պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 380-րդ հոդված կամ 174-րդ հոդվածի 4-րդ մաս) վերաքննիչ բողոքարկման ժամկետի բացթողումը հարգելի է ճանաչվել: Քրեադատավարական օրենքով սահմանված ժամկետի խախտմամբ ներկայացված յուրաքանչյուր բողոք պետք է թողնվի առանց քննության, եթե պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում վերաքննիչ բողոքարկման ժամկետի բացթողումը հարգելի չի ճանաչվել:

29. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ Առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի մայիսի 18-ի դատավճռի դեմ ամբաստանյալ Վ.Սիմասյանի պաշտպան Ռ.Պողոսյանը վերաքննիչ բողոք է բերել 2010 թվականի հունիսի 1-ին, իսկ ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի պաշտպան Ռ.Գրիգորյանը՝ 2010 թվականի հունիսի 14-ին: Պաշտպանների վերաքննիչ բողոքների կապակցությամբ մեղադրողը ներկայացրել է առարկություններ:

Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի հունիսի 28-ի որոշմամբ պաշտպանների վերաքննիչ բողոքներն ընդունվել են վարույթ և դատական նիստում քննության նշանակվել 2010 թվականի հուլիսի 14-ին, սակայն պաշտպանների դիմումների հիման վրա վերաքննիչ դատարանի նիստը վերանշանակվել է 2010 թվականի օգոստոսի 17-ին (տե՛ս սույն որոշման 9-10-րդ կետերը):

2010 թվականի օգոստոսի 12-ին Վերաքննիչ դատարանում ստացվել է ամբաստանյալ Վ.Սիմասյանի պաշտպան Ռ.Պողոսյանի կողմից ստորագրված փաստաթուղթ, որը վերնագրված է՝ «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք»:

2010 թվականի օգոստոսի 13-ին Վերաքննիչ դատարանում ստացվել է ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի պաշտպան Ռ.Գրիգորյանի կողմից ստորագրված փաստաթուղթ, որը վերնագրված է՝ «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք»:

Ներկայացված «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքներում» փոփոխված են օրենքով սահմանված մեկամսյա ժամկետում բերված վերաքննիչ բողոքների հիմքերը և պահանջը (տե՛ս սույն որոշման 11-րդ կետը):

Ընդ որում, Վերաքննիչ դատարանը որևէ դատավարական որոշմամբ չի անդրադարձել ներկայացված «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքներով» բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու հարցին (տե՛ս սույն որոշման 11-րդ կետը):

Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ի որոշման ուսումնասիրությունից երևում է, որ դրանում առկա է թե՛ վերաքննիչ բողոքների և թե՛ ի լրումն դրանց ներկայացված՝ «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքների» բովանդակության շարադրանքը: Ավելին, Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտի ուսումնասիրությունից երևում է, որ վերջինս, փաստորեն, բավարարել է «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքները» (տե՛ս սույն որոշման 11-րդ կետը):

Մեջբերված փաստական հանգամանքների վերլուծությունից երևում է, որ սույն գործով բո-

դրաբերները ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված ժամկետի խախտմամբ ներկայացրել են նշված օրենսգրքով չնախատեսված փաստաթուղթ՝ «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք», որը բավարարվել է Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

30. Սույն որոշման 27-28-րդ կետերում շարադրված վերլուծության լույսի ներքո մեկնաբանելով սույն որոշման 29-րդ կետում մեջբերված փաստական հանգամանքները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելուց հետո՝ վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված ժամկետներից դուրս, հավելյալ վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու պարագայում (անկախ այն հանգամանքից, որ փաստաթուղթն ուներ օրենքով չնախատեսված անվանում՝ «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոք») Վերաքննիչ դատարանն իրավասու չէր քննության առնել դրանք, եթե դատավարական որոշմամբ չէր վերականգնել բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը:

31. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 27-30-րդ կետերում շարադրված հիմնավորումները և իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով դատական ակտ կայացնելիս թույլ է տվել դատական սխալ՝ նյութական և դատավարական իրավունքի խախտումներ, որոնք իրենց բնույթով էական են, քանի որ ազդել են գործով ճիշտ որոշում կայացնելու վրա, և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ, 398-րդ, 406-րդ և 419-րդ հոդվածների համաձայն՝ հիմք են Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը բեկանելու համար:

32. Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ «Լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքի» վերաբերյալ՝ սույն որոշման մեջ շարադրված իրավական դիրքորոշումը հավասարապես վերաբերում է թե՛ ամբաստանյալ Հ.Խաչատրյանի և թե՛ ամբաստանյալ Վ.Մինասյանի պաշտպանների բերած «լրացուցիչ վերաքննիչ բողոքների»: Սակայն, նկատի ունենալով, որ վճռաբեկ բողոքի հեղինակը դատական ակտը Վ.Մինասյանի մասով չի բողոքարկել և պահանջել է Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանել մասնակիորեն, իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 415-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Եթե գործով դատապարտված են մի քանի անձ, իսկ բողոքը բերված է դատապարտյալներից միայն մեկի կամ մի քանիսի նկատմամբ, դատարանը վճռաբեկ բողոքում նշված հիմքերի սահմաններում պարտավոր է գործն ստուգել միայն տվյալ դատապարտյալների վերաբերյալ», հետևաբար Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնում է միայն Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտի՝ Հ.Խաչատրյանին վերաբերող մասին:

Ուստի, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի հիման վրա բեկանել Վերաքննիչ դատարանի որոշումը Հ.Խաչատրյանին վերաբերող մասով և օրինական ուժ տալ նրա վերաբերյալ Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռին:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Ամբաստանյալ Հրանտ Արմենի Խաչատրյանի մասով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2010թ. սեպտեմբերի 3-ի որոշումը բեկանել և օրինական ուժ տալ նրա վերաբերյալ Երևան քաղաքի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի մայիսի 18-ի դատավճռին:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԶԵՆԱԿԱՆ ԴԱՍԽԸ (ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ին

Երևան քաղաքում

դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով ամբաստանյալ Վարդան Միշիկի Պետրոսյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի (այսուհետ՝ նաև՝ Վերաքննիչ դատարան) 2010 թվականի սեպտեմբերի 10-ի որոշման դեմ մեղադրող Հ.Հակոբյանի և տուժող Ն.Հովհաննիսյանի ու նրա ներկայացուցիչ Ջ.Հակոբյանի վճռաբեկ բողոքները,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

1. Գործի դատավարական մախապատմությունը

1. 2009 թվականի օգոստոսի 4-ին ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Արարատի քննչական բաժանմունքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով հարուցվել է թիվ 26108209 քրեական գործը՝ Վ.Պետրոսյանի կողմից ինքնիրավչություն կատարելու դեպքի առթիվ:

Նախաքննության մարմնի 2009 թվականի նոյեմբերի 2-ի որոշմամբ Վ.Պետրոսյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Նույն օրը մեղադրյալ Վ.Պետրոսյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է կիրառվել չեռանալու մասին ստորագրությունը:

2009 թվականի նոյեմբերի 6-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև՝ Առաջին ատյանի դատարան):

2. Առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի հուլիսի 20-ի դատավճռով Վ.Պետրոսյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասով և դատապարտվել տուգանքի 400.000 ՀՀ դրամի չափով:

Ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանից հօգուտ տուժող Ն.Հովհաննիսյանի բռնագանձվել է 2.876.547,61 ՀՀ դրամ՝ որպես պատճառված վնասի հատուցում:

Ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանից հօգուտ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության բռնագանձվել է 96.180 ՀՀ դրամ՝ որպես դատաապրանքագիտական և դատահաշվապահական համալիր փորձաքննության համար վճարման ենթակա գումար:

3. Ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի և տուժող Ն.Հովհաննիսյանի ներկայացուցիչ Ջ.Հակոբյանի վերաքննիչ բողոքների հիման վրա քննության առնելով քրեական գործը՝ Վերաքննիչ դատարանը 2010 թվականի սեպտեմբերի 10-ին որոշում է կայացրել տուժողի ներկայացուցիչ Ջ.Հակոբյանի բողոքը մերժելու, ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի բողոքը բավարարելու և Առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի հուլիսի 20-ի դատավճիռը բեկանելու մասին: Քրեական գործի վարույթը կարճվել է, և Վ.Պետրոսյանի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է նրա արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ:

Տուժող Ն.Հովհաննիսյանի քաղաքացիական հայցը թողնվել է առանց քննության:

4. Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 10-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոքներ են բերել մեղադրող Հ.Հակոբյանը (այսուհետ՝ նաև առաջին բողոքի հեղինակ) և տուժող Ն.Հովհաննիսյանն ու նրա ներկայացուցիչ Ջ.Հակոբյանը (այսուհետ՝ նաև երկրորդ բողոքի հեղինակներ):

2010 թվականի նոյեմբերի 2-ին վճռաբեկ բողոքները պատասխան է ներկայացրել ամբաստան-

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Ի շխանություն

յալ Վ.Պետրոսյանը՝ խնդրելով մեղադրողի, տուժողի և նրա ներկայացուցչի վճարել բողոքները վերադարձնել, իսկ վարույթ ընդունելու դեպքում՝ մերժել:

Վճարել դատարանի 2010 թվականի նոյեմբերի 22-ի որոշմամբ վճարել բողոքները վարույթ են ընդունվել:

2. Գործի փաստական հանգամանքները և վճարել բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը

5. Առաջին ատյանի դատարանը հաստատված է համարել այն, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանը, օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ իր ենթադրյալ իրավունքներն ինքնակամ (ինքնագլուխ) իրականացնելով և էական վնաս պատճառելով տուժողի իրավունքներին ու օրինական շահերին, կատարել է ինքնիշխանություն:

Մասնավորապես՝ 2008 թվականի հուլիս ամսին Նունե Հովհաննիսյանը Սիշա Պետրոսյանից բանավոր համաձայնությամբ վարձակալել է վերջինիս պատկանող, Վեդի քաղաքի նախկին հանրախանութի առաջին հարկում գտնվող տարածքն ու զբաղվել ոչ պարենային ապրանքների առևտրով: Առևտրի ծավալներն ընդլայնելու նպատակով Ն.Հովհաննիսյանն ու նրա ամուսինը՝ Ս.Սարգսյանը, 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ին նոտարական կարգով կնքված փոխառության պայմանագրով մեկ տարի ժամկետով, 2009 թվականի հոկտեմբերի 30-ին գումարն ամբողջությամբ վերադարձնելու պայմանով Մ.Պետրոսյանի որդի Վ.Պետրոսյանից և նրա կին Ն.Պետրոսյանից պարտքով, անտոկոս վերցրել են 7.470.000 ՀՀ դրամին համարժեք 24.500 ԱՄՆ դոլար:

Քանի որ 2009 թվականի հունվար ամսին հաշվից դրամարկղային մեքենա տեղադրելու համար անհրաժեշտ է եղել հարկային տեսչություն ներկայացնել Ն.Հովհաննիսյանի կողմից տարածքը վարձակալելու վերաբերյալ պայմանագիրը, այդ պատճառով 2009 թվականի հունվարի 9-ին Ն.Հովհաննիսյանի և Մ.Պետրոսյանի միջև գրավոր համաձայնագիր է կնքվել այն մասին, որ Մ.Պետրոսյանն իրեն պատկանող առևտրի սրահը առևտուր կազմակերպելու նպատակով հինգ տարի ժամկետով ամսական 25.000 ՀՀ դրամ վարձավճարով վարձակալությամբ տրամադրել է Ն.Հովհաննիսյանին:

2009 թվականի հունիս ամսին Վ.Պետրոսյանը, պարզելով, որ Ն.Հովհաննիսյանը և Ս.Սարգսյանը խոշոր գումարներ են պարտք նաև «Ակբա-Կրեդիտ-Ագրիկոլ-Բանկ» փակ բաժնետիրական ընկերությանը, Ալբերտ Պապոյանին և Արայիկ Օհանյանին, ու պարտքերը վերադարձնել չկարողանալու պատճառով Ս.Սարգսյանը 2009 թվականի հունիսի 6-ին ինքնասպանության փորձ է կատարել, ինչպես նաև ենթադրելով, որ նրանք չեն կարողանա պայմանագրում նշված ժամկետում վերադարձնել իրենից ու կնոջից փոխառությամբ վերցված գումարը, փոխառության պայմանագրում նշված ժամկետից՝ 2009 թվականի հոկտեմբերի 30-ից, շուրջ չորս ամիս առաջ, առանց օրենքով սահմանված կարգով փոխառության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու, Ն.Հովհաննիսյանից և Ս.Սարգսյանից պահանջել է վերադարձնել ամբողջ պարտք-գումարը, սակայն վերջիններս ասել են, որ գումարն ամբողջությամբ կարող են վերադարձնել օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսներին առևտուր իրականացնելուց հետո:

Դրանից հետո Վ.Պետրոսյանը, ենթադրելով, որ Ս.Սարգսյանի մյուս պարտատերերը կարող են պարտքի դիմաց խանութի ապրանքը վերցնել, 2009 թվականի հունիսի 22-ին Ս.Սարգսյանի համաձայնությամբ, առանց Ն.Հովհաննիսյանի համաձայնության, խանութի դռանը փակված է ավելացրել՝ պայմանով, որ ամեն օր առավոտյան միասին բացելու են խանութը, իսկ երեկոյան փակելու են այն:

2009 թվականի հունիսի 27-ին Վ.Պետրոսյանը չի բացել խանութի դռանն ավելացրած փակված՝ գրկելով Ն.Հովհաննիսյանին առևտուր կատարելու հնարավորությունից: 2009 թվականի հունիսի 29-ին Ս.Սարգսյանը փոխառությամբ վերցված գումարից 2.000 ԱՄՆ դոլար է վերադարձրել Վ.Պետրոսյանին, որից հետո միայն վերջինս բացել է խանութը: 2009 թվականի հուլիսի 5-ին՝ ժամը 19-ի սահմաններում, Վ.Պետրոսյանը զանգահարել է Ս.Սարգսյանին, պայմանավորվել են խանութի մոտ հանդիպել, որտեղ Վ.Պետրոսյանը Ս.Սարգսյանից 5.000 ԱՄՆ դոլար գումար է պահանջել, իսկ երբ վերջինս ասել է, որ այդքան գումար չունի, խանութում 26.374.000 ՀՀ դրամ ընդհանուր արժեքով ոչ պարենային ապրանքների առկայության պայմաններում Վ.Պետրոսյանը կրկին փակված ավելացնելու միջոցով մինչ օրս փակել է հոր՝ Մ.Պետրոսյանի կողմից վարձակալությամբ Ն.Հովհաննիսյանին տրված խանութը՝ որպես վերջինիս և նրա ամուսնու կողմից իրեն ու իր կնոջը պարտք եղած գումարը վերադարձնելու երաշխիք՝ գրկելով Ն.Հովհաննիսյանին առևտուր կատարելու հնա-

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

րավորությունից, ինչի հետևանքով էական վնաս է պատճառել վերջինիս իրավունքներին ու օրինական շահերին:

6. Վերաքննիչ դատարանն իր դատական ակտը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ. «(...) ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Անձն ունի օրենքով չարգելված բոլոր եղանակներով իր քաղաքացիական իրավունքի ինքնապաշտպանության իրավունք»:

Տվյալ դեպքում Վ.Պետրոսյանը, 2009թ. հուլիսի 5-ից 20-ը ինքնակամ փակելով խանութը, իրականացրել է օրենքով սահմանված իր քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանության իրավունքը՝ որպես պարտատեր կատարելով փոխառության պայմանագրով պարտք տված գումարը հետ ստանալու նպատակով պարտապանի գույքի հնարավոր օտարումը կանխելուն ուղղված գործողություններ (...):

Բացի այդ, Վ.Պետրոսյանին ինքնիրավչության համար քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար անհրաժեշտ է, որ վերջինս իր գործողություններով էական վնաս պատճառած լինի տուժող Ն.Հովհաննիսյանի իրավունքներին և օրինական շահերին (...):

Տուժող Ն.Հովհաննիսյանի և ամբաստանյալի հոր՝ Միշա Պետրոսյանի (խանութի սեփականատիրոջ) միջև խանութի վարձակալության նոտարական վավերացված գրավոր պայմանագիր չի կնքվել, դրանից ծագող իրավունքները պետական գրանցման չեն ենթարկվել անշարժ գույքի կադաստրի համապատասխան ստորաբաժանումում: Հետևաբար, այդ գործարքն առջինն է, որն իրական հետևանքներ չի առաջացնում, և այն անվավեր է ի սկզբանե:

Մրանից բխում է, որ տուժող Ն.Հովհաննիսյանն իր կողմից փաստացիորեն վարձակալած խանութի տարածքի նկատմամբ վարձակալի՝ օրենքով պաշտպանվող իրավունքներ չի ունեցել: Հետևաբար, չի կարող խախտվել մի իրավունք, որը գոյություն չունի և այլ իրավական պաշտպանության ենթակա չէ:

Այսպիսով, վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն հետևության, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի արարքում բացակայում են վերջինիս վերագրվող հանցագործության՝ ինքնիրավչության օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշները՝ իր իրավական իրավունքի ինքնակամ իրականացնելը օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ, ինչպես նաև անձանց՝ իրապես ունեցած իրավունքներին էական վնաս պատճառելը (...):» (տե՛ս քրեական գործ, 378-383-րդ էջեր):

3. Վճռաբեկ բողոքների հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Վճռաբեկ բողոքները քննվում են հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

7. Մեղադրող Հ.Հակոբյանը փաստարկել է, որ Վերաքննիչ դատարանը թույլ է տվել դատական սխալ, որն արտահայտվել է նյութական իրավունքի նորմերի խախտման ձևով և ազդել է գործի ելքի վրա:

Իր բողոքում շարադրելով և վերլուծելով սույն գործի փաստական հանգամանքները՝ առաջին բողոքի հեղինակը եզրակացություն է արել այն մասին, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի արարքում ինքնիրավչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշների բացակայության վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի հետևությունները հիմնագուրկ են:

Ըստ մեղադրողի՝ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանը, օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ իրականացնելով իր ենթադրյալ իրավունքները, կատարել է ինքնիրավչության օբյեկտիվ կողմին բնորոշ գործողություններ, որպիսի հանգամանքը հաստատվել է Առաջին ատյանի դատարանի դատաքննությանը հետագուտված ապացույցներով:

8. Տուժող Ն.Հովհաննիսյանը և նրա ներկայացուցիչ Ջ.Հակոբյանն իրենց բողոքում փաստարկել են, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը կայացվել է նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերի խախտմամբ: Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ, 8-րդ, 9-րդ, 17-րդ, 25-րդ, 126-րդ, 127-րդ, 358-րդ, 398-րդ հոդվածների պահանջները:

Երկրորդ բողոքի հեղինակները, վերլուծելով գործի փաստական հանգամանքները, հետևություն են արել այն մասին, որ Վերաքննիչ դատարանը ճիշտ չի գնահատել գործով հավաքված ապացույցները, ինչի արդյունքում անհիմն որոշում է կայացրել ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանին արդարացնելու մասին:

Ըստ երկրորդ բողոքի հեղինակների՝ քրեական գործում առկա ապացույցներով հաստատված է, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանը կատարել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

սով նախատեսված հանցագործություն՝ ինքնակամ, առանց համապատասխան մարմինների կամ անձանց կողմից որևէ լիազորություն ունենալու, փակել է Ն.Հովհաննիսյանի խանութը, ինչի հետևանքով վերջինիս պատճառով էլ էական վնաս:

9. Հինք ընդունելով վերոգրյալը՝ առաջին և երկրորդ բողոքների հեղինակները խնդրել են բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 10-ի որոշումը և օրինական ուժ տալ Առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի հուլիսի 20-ի դատավճռին:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

10. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. հիմնավորված են արդյոք ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի արարքում ինքնիրավչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշների բացակայության վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի հետևությունները:

11. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Ինքնիրավչությունը օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ իր իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն ինքնակամ (ինքնագուխ) իրականացնել[ն] [է], որն էական վնաս է պատճառել անձանց իրավունքներին կամ օրինական շահերին կամ խոշոր վնաս՝ պետական կամ հասարակական շահերին (...):»:

12. Ինքնիրավչությունը դասվում է կառավարման կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքին և բնութագրվում որպես կառավարման սուբյեկտ չհանդիսացող անձի կողմից պետական կառավարման նորմալ գործունեության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների դեմ ունեցող հանցագործություն: Կառավարման կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների, այդ թվում՝ ինքնիրավչության տեսակային օբյեկտ են պետական կառավարման նորմալ գործունեության ապահովմանն ուղղված այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք ծավալվում են իշխանության մարմինների և ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց միջև:

Ինքնիրավչության հիմնական անմիջական օբյեկտն անձանց կողմից իրենց իրավունքների ու ազատությունների իրականացման՝ նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված կարգն է, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը:

13. Նշված հանցագործության օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է միայն ակտիվ վարքագծով՝ գործողությամբ: Ընդ որում, անհրաժեշտ է, որ այդ գործողության իրավաչափությունը վիճարկվի անձի (կազմակերպության) կողմից: Տվյալ դեպքում որպես վիճարկում հարկ է հասկանալ շահագրգիռ անձի կողմից իրավապահ մարմիններին համապատասխան հայտարարություն (դիմում, բողոք) ներկայացնելը՝ ինքնիրավ գործողությունների արդյունքում իրավունքների և օրինական շահերի խախտման վերաբերյալ:

Ինքնիրավչության օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ է գործողության կատարման եղանակը. հանցավորը գործում է ինքնակամ, ինքնագուխ կերպով, իրավունքի իրականացման՝ օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ: Ընդ որում, արարքը որպես ինքնիրավչություն որակելու համար որևէ նշանակություն չունի, թե հանցավորի գործողություններն ուղղված են եղել իրական, թե ենթադրյալ իրավունքի իրականացմանը:

Ինքնիրավչության հանցակազմը նյութական է, այսինքն՝ հանցագործությունն ավարտված է համարվում այլ անձանց իրավունքներին և օրինական շահերին էական, իսկ պետության ու հասարակության շահերին՝ խոշոր վնաս պատճառելու դեպքում: Ինքնիրավչությունը, որի արդյունքում էական վնաս չի պատճառվել, քրեորեն հետապնդելի արարք չէ:

Վնասը կարող է դրսևորվել ինչպես նյութական, այնպես էլ անձի սահմանադրական և այլ իրավունքների խախտման տեսքով, կարևորն այն է, որ ինքնիրավ գործողության և առաջացած վնասի միջև լինի պատճառահետևանքային կապ: Պատճառված վնասի էական լինելը պետք է որոշվի յուրաքանչյուր դեպքում՝ ելնելով գործի կոնկրետ հանգամանքներից:

14. Հանցագործության սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է դիտավորությամբ. հանցավորը կարծում է, որ ինքն ունի որոշակի իրավունք, զիտակցում է, որ այդ իրավունքը վիճարկվում է այլ անձի կամ կազմակերպության կողմից, և ինքն իրականացնում է այդ իրավունքը օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ: Հանրորեն վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ հանցավորի վերաբերմունքը կարող է դրսևորվել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ:

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

Ինքնիրավչության սուբյեկտ կարող է լինել 16 տարին լրացած մեղսունակ ֆիզիկական անձը:

15. Քննության առարկա գործի նյութերով հաստատված է, որ Վ.Պետրոսյանը, 2009 թվականի հունիս ամսին պարզելով, որ Ն.Հովհաննիսյանն ու Ս.Սարգսյանն իրենից և կնոջից փոխառությամբ վերցրած 24.500 ԱՄՆ դոլար գումարից բացի խոշոր գումարներ են պարտք նաև այլ անձանց, ենթադրելով, որ նրանք չեն կարողանա պայմանագրում նշված ժամկետում վերադարձնել պարտքը, փոխառության պայմանագրում նշված ժամկետից շուրջ չորս ամիս առաջ Ն.Հովհաննիսյանից և Ս.Սարգսյանից պահանջել է վերադարձնել ամբողջ գումարը, իսկ այնուհետև Վ.Պետրոսյանն իր հորից Ն.Հովհաննիսյանի վարձակալած խանութի դռանն առանց վերջինիս համաձայնության փակեց և ավելացրել: Մի քանի օր անց Վ.Պետրոսյանը չի բացել խանութի դռանն իր կողմից ավելացրած փականք՝ գրկելով Ն.Հովհաննիսյանին առևտուր կատարելու հնարավորությունից: Փոխառությամբ տված գումարից 2.000 ԱՄՆ դոլարը հետ ստանալուց հետո միայն Վ.Պետրոսյանը բացել է խանութը: Մի քանի օր անց Վ.Պետրոսյանը Ս.Սարգսյանից պահանջել է ևս 5.000 ԱՄՆ դոլար վերադարձնել և մերժում ստանալով՝ կրկին փակեց և ավելացրել խանութին՝ որպես իրեն ու իր կնոջը պարտք եղած գումարը վերադարձնելու երաշխիք՝ գրկելով Ն.Հովհաննիսյանին ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու և օրինական եկամուտ ստանալու հնարավորությունից այն պայմաններում, երբ խանութում առկա էր 26.374.000 ՀՀ դրամի ոչ պարենային ապրանք (տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը):

16. Ն.Հովհաննիսյանի հայտարարության հիման վրա հարուցվել է քրեական գործ, և Վ.Պետրոսյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ ինքնիրավչություն կատարելու համար: Առաջին ատյանի դատարանը Վ.Պետրոսյանին մեղավոր է ճանաչել և դատապարտել վերը նշված հոդվածով (տե՛ս սույն որոշման 1-ին և 2-րդ կետերը):

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ Վ.Պետրոսյանի արարքում բացակայում են ինքնիրավչության օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշները՝ իր իրավունքի ինքնակամ իրականացնելն օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ, ինչպես նաև անձանց՝ իրապես ունեցած իրավունքներին էական վնաս պատճառելը: Վերաքննիչ դատարանը դա հիմնավորել է նրանով, որ Վ.Պետրոսյանը, փակելով խանութը, իրականացրել է օրենքով սահմանված իր քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանություն՝ որպես պարտատեր կատարելով փոխառության պայմանագրով պարտք տված գումարը հետ ստանալու նպատակով պարտապահի գույքի հնարավոր օտարումը կանխելուն ուղղված գործողություններ: Բացի այդ, տուժող Ն.Հովհաննիսյանի և խանութի սեփականատիրոջ՝ Ս.Պետրոսյանի միջև խանութի վարձակալության վերաբերյալ նուտարական կարգով վավերացված գրավոր պայմանագիր չի կնքվել, դրանից ծագող իրավունքները պետական գրանցման չեն ենթարկվել անշարժ գույքի կադաստրի համապատասխան ստորաբաժանումում, հետևաբար Ն.Հովհաննիսյանը խանութի տարածքի նկատմամբ վարձակալի՝ օրենքով պաշտպանվող իրավունքներ չի ունեցել, ուստի չի կարող խախտվել մի իրավունք, որը գոյություն չունի և իրավական պաշտպանության ենթակա չէ (տե՛ս սույն որոշման 6-րդ կետը):

17. Մեջբերված փաստական հանգամանքների վերլուծությունից երևում է, որ խանութի սեփականատեր հանդիսացող Ս.Պետրոսյանի և անհատ ձեռներեց Ն.Հովհաննիսյանի միջև կնքվել է վարձակալության պայմանագիր և չնայած նրան, որ նշված վարձակալության պայմանագիրը օրենքով սահմանված կարգով պետական գրանցում չի ստացել, այնուամենայնիվ, Ն.Հովհաննիսյանը նշված տարածքում զբաղվել է ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, գրանցված է եղել համապատասխան հարկային մարմնում, իսկ նշված խանութում առկա է եղել 26.374.000 ՀՀ դրամ ընդհանուր արժեքով ոչ պարենային ապրանքներ:

Միևնույն ժամանակ ակնհայտ է, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի դիտավորությունն ուղղված է եղել Ն.Հովհաննիսյանին գրկելու խանութում առկա գույքը տնօրինելու, տիրապետելու հնարավորությունից՝ նպատակ ունենալով այդ գույքն օգտագործել որպես տուժողի և նրա ամուսնու կողմից իրեն ու իր կնոջը պարտք եղած գումարը վերադարձնելու երաշխիք, ինչի արդյունքում Ն.Հովհաննիսյանը գրկվել է իր ձեռնարկատիրական գործունեությունը շարունակելու և օրինական եկամուտ ստանալու հնարավորությունից:

18. Սույն որոշման 12-14-րդ կետերում առկա իրավական վերլուծության լույսի ներքո գնահատելով սույն որոշման 15-րդ կետում շարադրված փաստական հանգամանքները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի՝ սույն որոշման 16-րդ կետում շարադրված հետևությունները հիմնված չեն գործի հանգամանքների բազմակողմանի և օբյեկտիվ գնահատման

վրա:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանի հանցավոր ոտնձգությունն ուղղված է եղել ոչ թե տուժող Ն.Հովհաննիսյանի՝ որպես վարձակալի՝ օրենքով պաշտպանվող իրավունքների դեմ, այլ վարձակալած տարածքում գտնվող գույքի նկատմամբ վերջինիս իրավունքների, ինչպես նաև ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու և օրինական եկամուտ ստանալու իրավունքների դեմ: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանի այն հետևությունը, որ Վ.Պետրոսյանի գործողության արդյունքում Ն.Հովհաննիսյանի իրապես ունեցած իրավունքներին էական վնաս չի պատճառվել, քանի որ վերջինս խանութի տարածքի նկատմամբ վարձակալի՝ օրենքով պաշտպանվող իրավունքներ չի ունեցել, հիմնագուրկ է:

19. Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն դատողությանը, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանն իրականացրել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասով երաշխավորված իր քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանություն, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նշված իրավանորմը տվյալ դեպքում կիրառելի չէ, քանի որ Վ.Պետրոսյանն իր քաղաքացիական իրավունքի ինքնապաշտպանության իրավունքը փորձել է իրականացնել ՀՀ քրեական օրենքով արգելված արարք կատարելու եղանակով, ինչն անթույլատրելի է:

20. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 12-19-րդ կետերում շարադրված վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալ Վ.Պետրոսյանը, օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ իր ենթադրյալ իրավունքներն ինքնակամ (ինքնագլուխ) իրականացնելով և էական վնաս պատճառելով տուժող Ն.Հովհաննիսյանի իրավունքներին ու օրինական շահերին, կատարել է ինքնիրավչություն, իսկ նրա արարքում ինքնիրավչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշների բացակայության վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի հետևություններն անհիմն են և հերքվում են քրեական գործի նյութերով:

21. Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ քրեական գործի վարույթը կարճելու և Վ.Պետրոսյանի նկատմամբ քրեական հետապնդումը նրա արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ դադարեցնելու վերաբերյալ որոշում կայացնելիս Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ չի գնահատել սույն գործի փաստական հանգամանքները: Արդյունքում՝ չի կիրառվել քրեական օրենսգրքի հոդվածը, որը ենթակա էր կիրառման, ինչի հետևանքով թույլ է տրվել նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 7-րդ հոդվածով սահմանված՝ պատասխանատվության անխուսափելիության սկզբունքի խախտում:

22. Սինույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառումը հանգեցրել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 358-րդ հոդվածի պահանջներին չհամապատասխանող անօրինական, չհիմնավորված և չպատճառաբանված դատական ակտի կայացմանը, ինչը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 398-րդ հոդվածի համաձայն, քրեադատավարական օրենքի էական խախտում է:

Վերը նշված նյութական և դատավարական իրավունքի խախտումները Վճռաբեկ դատարանին հիմք են տալիս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի հիման վրա բեկանել Վերաքննիչ դատարանի որոշումը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

23. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է նաև, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածով նախատեսված ինքնիրավչության հանցակազմի պարտադիր հատկանիշների մեկնաբանության կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման խնդիր:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 21-րդ, 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքները բավարարել մասնակիորեն: Ամբաստանյալ Վարդան Միշիկի Պետրոսյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի 1-ին մասով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 10-ի որոշումը բեկանել և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Ռատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԶԻՆՎԿԱՆ ԴԱՍԱՏԸ (ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ին

ք. Երևանում

Դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով ամբաստանյալ Անդրանիկ Սարգսի Ասլանյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 2010թ. սեպտեմբերի 10-ի որոշման դեմ մեղադրողի վճռաբեկ բողոքը,

ՊԱՐԶԵՑ

Գործի դատավարական նախապատմությունը և փաստական հանգամանքները.

1. 2009թ. սեպտեմբերի 28-ին ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Էրեբունու քննչական բաժնում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով հարուցվել է քրեական գործ:

2009թ. սեպտեմբերի 28-ին Անդրանիկ Ասլանյանը ձերբակալվել է:

2009թ. հոկտեմբերի 1-ին Անդրանիկ Ասլանյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով այն բանի համար, որ նա, աշխատելով որպես ՀՀ ԱՆ «Նուբարաշեն» քրեակատարողական հիմնարկի անվտանգության ապահովման բաժնի կրտսեր մասնագետ, 10.000 (տասը հազար) ՀՀ դրամ վարձավճար ստանալու պայմանով նախնական համաձայնության է եկել նույն քրեակատարողական հիմնարկում պատիժ կրող դատապարտյալ Կարեն Պետրոսյանի հետ և վերջինիս թմրամիջոց իրացնելու նպատակով 2009թ. սեպտեմբերի 25-ին՝ ժամը 19-ի սահմաններում, Կարեն Շահբազյանից ապօրինի ձեռք է բերել և իր մոտ պահել զգալի չափերի հասնող՝ 0,008 գրամ «Բուպրենորֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբ, որը հաջորդ օրը՝ սեպտեմբերի 26-ին՝ ժամը 9⁰⁰-ի սահմաններում, իրացնելու նպատակով փոխադրել է ՀՀ ԱՆ «Նուբարաշեն» քրեակատարողական հիմնարկի տարածք, սակայն քրեակատարողական հիմնարկի հսկիչ-անցագրային կետում ենթարկվել է անձնական խուզարկության, որի ժամանակ թմրանյութը հայտնաբերվել և առգրավվել է:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2009թ. հոկտեմբերի 1-ի որոշմամբ բավարարվել է Ա.Ասլանյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց կալանավորում ընտրելու մասին նախաքննության մարմնի միջնորդությունը:

2009թ. նոյեմբերի 5-ի որոշմամբ Ա.Ասլանյանին առաջադրված մեղադրանքի ծավալը լրացվել է, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով:

2. 2010թ. նոյեմբերի 16-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևան քաղաքի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ Առաջին ատյանի դատարան):

Առաջին ատյանի դատարանի 2010թ. հունիսի 15-ի դատավճռով Ա.Ասլանյանի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետից վերադրակվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով, և նա դատապարտվել է ազատազրկման 10 (տասը) ամիս ժամկետով:

Նույն դատավճռով դատապարտվել են նաև Կարեն Բախշիի Շահբազյանը և Կարեն Նորիկի Պետրոսյանը:

3. Ամբաստանյալ Կ.Շահբազյանի և մեղադրողի վերաքննիչ բողոքների հիման վրա քննության առնելով գործը՝ Վերաքննիչ դատարանը 2010թ. սեպտեմբերի 10-ի որոշմամբ օրինական ուժի մեջ է բողոքը Առաջին ատյանի դատարանի 2010թ. հունիսի 15-ի դատավճիռը:

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ԴԱՍԱԿԱՆ
Իշխանություն

4. 2010թ. հոկտեմբերի 8-ին մեղադրողը Վերաքննիչ դատարանի 2010թ. սեպտեմբերի 10-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել:

Վճռաբեկ դատարանը 2010 թվականի նոյեմբերի 11-ի որոշմամբ բողոքը վարույթ է ընդունել: Դատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ուղարկվել:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքները.

Սույն բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն ստորադաս դատարանների դատական ակտերով հաստատված հետևյալ փաստական հանգամանքները.

5. ՀՀ ԱՆ «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ում ազատագրվման ձևով պատիժ կրող դատապարտյալ Կարեն Պետրոսյանը ցանկացել է առանց իրացնելու նպատակի, իր գործածման համար ձեռք բերել «Քուպրենորֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբ:

Այդ նպատակով Կ. Պետրոսյանը նախնական համաձայնության է եկել իր ծանոթ Կարեն Շահբազյանի հետ՝ խնդրելով իրեն իրացնել «Քուպրենորֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբ:

6. Կ. Պետրոսյանին թմրամիջոց իրացնելու համար Կ. Շահբազյանը քննությանը չչարզված անձից ապօրինի ձեռք է բերել և պահել զգալի չափերի՝ 0,008 գրամ «Քուպրենորֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբ:

7. Կ. Պետրոսյանը խնդրել է ՀՀ ԱՆ «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ի անվտանգության ապահովման բաժնի կրտսեր մասնագետ Անդրանիկ Ասլանյանին հանդիպել Կ. Շահբազյանին, նրանից վերցնել «Քուպրենորֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբը և փոխանցել իրեն: Ա. Ասլանյանը խոստացել է կատարել Կ. Պետրոսյանի խնդրանքը:

8. 2009թ. սեպտեմբերի 25-ին՝ ժամը 19-ի սահմաններում, Ա. Ասլանյանը Կ. Պետրոսյանի խնդրանքով հանդիպել է Կ. Շահբազյանին, որին չի ճանաչել, նրանից վերցրել է Կ. Պետրոսյանի գործածման համար նախատեսված «Քուպրենորֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբը: Սակայն Ա. Ասլանյանին չի հաջողվել դեղահաբը հանձնել Կ. Պետրոսյանին, քանի որ հաջորդ օրը՝ ժամը 9-ի սահմաններում, ՔԿՀ-ի հսկիչ անցագրային կետում անձնական խուզարկության ժամանակ այն հայտնաբերվել է և առգրավվել:

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

9. Բողոք բերած անձը նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանի 2010թ. սեպտեմբերի 10-ի որոշումն անհիմն է և ենթակա է բեկանման, քանի որ ճիշտ չի կիրառվել քրեական օրենքը, թույլ է տրվել նյութական իրավունքի խախտում, որն ազդել է գործի ելքի վրա:

10. Ըստ բողոքաբերի՝ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանի կողմից անտեսվել են կատարված հանցանքի առանձնահատկությունները, հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը: Ա. Ասլանյանի գործողությունների նպատակը եղել է թմրամիջոց տարածելը՝ այն ձեռք բերելու, պահելու, փոխադրելու միջոցով, այլ ոչ թե թմրամիջոց ձեռք բերելու հարցում Կ. Պետրոսյանին օժանդակելը:

Տվյալ դեպքում Ա. Ասլանյանը թմրամիջոցը ձեռք է բերել Կ. Պետրոսյանին իրացնելու նպատակով: Ա. Ասլանյանը գիտակցել է իր գործողությունների՝ հանրության համար վտանգավոր բնույթը, նախատեսել է հանրության համար վտանգավոր հետևանքների առաջացումը և ցանկացել է դրանց վրա հասնելը: Թմրամիջոցը Կ. Պետրոսյանին իրացնելու նպատակով Ա. Ասլանյանի կողմից ձեռք բերելու պահն արդեն իսկ համարվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածով նախատեսված ավարտված հանցագործություն և որևէ կերպ չի կարող որակվել որպես թմրամիջոց ձեռք բերելուն օժանդակելու հանցավոր գործողություն:

Կ. Շահբազյանի և Ա. Ասլանյանի՝ նախկինում միմյանց չճանաչելու, որևէ կերպ իրար հետ չհամագործակցելու, վերջիններիս կապը Կ. Պետրոսյանի կողմից՝ հեռախոսակապի միջոցով պահպանվելու, Ա. Ասլանյանի կողմից հանցագործությունը Կ. Պետրոսյանի նախաձեռնությամբ կատարելու հանգամանքների վերաբերյալ ընդհանուր իրավատության և վերաքննիչ դատարանների եզրահանգումներն ինքնին չեն կարող Ա. Ասլանյանի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով վերադրակելու հիմք հանդիսանալ, և այդպիսիք չեն բացառում Ա. Ասլանյանի կողմից Կ. Պետրոսյանին իրացնելու նպատակով թմրամիջոցն ապօրինի ձեռք բերելու հանգամանքը:

Դատական պրակտիկա

11. Բողոք բերած անձը գտնում է, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից տվյալ գործով կայացվող դատական ակտն էական նշանակություն կունենա դատարանների կողմից բնակչության առողջության դեմ ուղղված հանցագործությունների, մասնավորապես՝ թմրամիջոցների կամ հոգեմետ նյութերի ապօրինի շրջանառության հետ կապված գործերով միասնական պատժողական քաղաքականություն ձևավորելու, օրենքի միատեսակ կիրառության համար:

Բողոք բերած անձը գտնում է նաև, որ Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտն առերևույթ հակասում է Վճռաբեկ դատարանի՝ նախկինում ընդունված 2007թ. օգոստոսի 30-ի ՎԲ-135/07 որոշմանը:

Բողոքաբերը միաժամանակ փաստարկել է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ է տրվել առերևույթ դատական սխալ, որը կարող է առաջացնել ծանր հետևանք: Մասնավորապես՝ Առաջին առյանի և Վերաքննիչ դատարանների դատական ակտերով կարող է ձևավորվել այնպիսի դատական պրակտիկա, որն անարդյունավետ կդարձնի ազատագրկման կամ կալանքի ձևով պատիժը կրելու կամ կալանավորվածներին պահելու վայրերում թմրամիջոցների կամ հոգեմետ գործուն նյութերի ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարը:

12. Այսպիսով, բողոքաբերը գտնում է, որ Ա.Ասլանյանը կատարել է հանցագործություն՝ նախատեսված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով, որով էլ նա պետք է ենթարկվի քրեական պատասխանատվության և պատժի՝ ապահովելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 10-րդ, 61-րդ հոդվածներով սահմանված արդարության, պատասխանատվության անհատականացման և պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների լիակատար իրագործումը: Ըստ բողոքաբերի՝ Առաջին առյանի և Վերաքննիչ դատարաններն օբյեկտիվ, իրավաչափ և համարժեք չեն զննհատել կատարված կոնկրետ հանցանքի առանձնահատկությունները և դրանց հետևանքները, որոնք բարձրացնում են կատարված հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը, հաշվի չեն առել պաշտպանվող հասարակական հարաբերությունների սոցիալական նշանակությունը, ինչը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառում է:

13. Վերոգրյալի հիման վրա բողոքի հեղինակը խնդրել է Ա.Ասլանյանի մասով բեկանել և փոփոխել Վերաքննիչ դատարանի 2010թ. սեպտեմբերի 10-ի որոշումը, Ա.Ասլանյանին մեղավոր ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով և նշված հոդվածի սանկցիայով դատապարտել ազատագրկման 7 (յոթ) տարի ժամկետով:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

14. Մույն գործով դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. ի՞նչ քրեաիրավական զննհատական պետք է տալ Ա.Ասլանյանի արարքներին, ով թմրամիջոց սպառողի խնդրանքով նրա նշած անձից թմրամիջոց է ձեռք բերել՝ թմրամիջոց սպառողին փոխանցելու նպատակով, արդյո՞ք նշված արարքներում առկա է (ա) իրացնելու նպատակով թմրամիջոցի ապօրինի ձեռքբերման, փոխադրման և ապօրինի իրացման հանցակազմ (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդված), (բ) թմրամիջոցի ապօրինի իրացման օժանդակության հանցակազմ (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մաս և 266-րդ հոդված), թե (գ) թմրամիջոցի ապօրինի ձեռքբերման օժանդակության հանցակազմ (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մաս և 268-րդ հոդված):

15. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածն ամրագրում է իրացման նպատակով թմրամիջոցների, հոգեմետ նյութերի և դրանց պրեկուրսորների ապօրինի շրջանառությանը կամ դրանց ապօրինի իրացմանը վերաբերող հանցակազմեր: Այդ հոդվածի 1-ին մասը պատասխանատվություն է նախատեսում «իրացնելու նպատակով թմրամիջոցներ, հոգեմետ նյութեր ապօրինի պատրաստել[ու], վերամշակել[ու], ձեռք բերել[ու], պահել[ու], փոխադրել[ու], առաքել[ու] կամ դրանք ապօրինի իրացնել[ու]» համար:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 268-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում «Առանց իրացնելու նպատակի զգալի չափերով թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր ապօրինի պատրաստել[ու], վերամշակել[ու], ձեռք բերել[ու], պահել[ու], փոխադրել[ու] կամ առաքել[ու]» համար:

16. Օբյեկտով, առարկայով, օբյեկտիվ կողմի հատկանիշներով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ և 268-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցակազմերն ըստ էության մույնանում են: Դրանց տարբերությունը միայն հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի, մասնավորապես՝ հանցագործության նպատակի մեջ է: Ի տարբերություն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 268-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության դեպ-

քում բացակայում է թմրամիջոցների կամ հոգեմետ նյութերի իրացման նպատակը:

17. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի հատկանիշ իրացման նպատակի, ինչպես նաև իրացման վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանն իր իրավական դիրքորոշումն է արտահայտել *Մ.Բոլյանի* վերաբերյալ գործով որոշմամբ: Ըստ այդ որոշման՝ «Իրացման նպատակի տակ պետք է հասկանալ թմրամիջոցի կամ հոգեներգործուն նյութերի տարածման ցանկացած եղանակ, այդ թվում նաև նախնական պատվերով: Իրացման նպատակի մասին կարող է վկայել ինչպես ձեռք բերողի (ստացողի, սպառողի) հետ համապատասխան պայմանավորվածության առկայությունը, այնպես էլ գործի մյուս հանգամանքները. թմրամիջոցներ ձեռք բերելը և պահելը դրանք չգործածող անձի կողմից, զգալի քանակությամբ, իրացման համար հարմար փաթեթավորումը և այլն: Ընդ որում, հանցավորից առգրավված թմրամիջոցների մեծ քանակությունն ինքնրատինքյան դրանք իրացնելու ամփիճեղի սպացույց չէ. դա պետք է գնահատել միայն իրացման նպատակի մասին վկայող այլ տվյալների հետ համակցության մեջ: Ինչ վերաբերում է սպորինի իրացմանը, ապա այն թմրամիջոցի կամ հոգեներգործուն նյութի ցանկացած եղանակով օտարումն է: Ասպորինի իրացման տակ պետք է հասկանալ թմրամիջոցի կամ հոգեներգործուն նյութի՝ հատուցմամբ կամ անհատույց այլ անձանց հանձնելու, փոխանցելու ցանկացած եղանակ՝ վաճառք, նվիրատվություն, փոխանակում, փոխատվություն, պարտքի մարում, ուրիշի ներարկում և այլն: Իրացման առանձնահատկությունն այն է, որ նշված գործողությունների հետևանքով թմրամիջոցին կամ հոգեներգործուն նյութին տիրանում է մեկ այլ անձ, որն այս դեպքում հանդես է գալիս որպես ձեռք բերող, ստացող կամ գնորդ, սպառող: Ասպորինի իրացումը համարվում է ավարտված, երբ մեկ այլ անձ տիրանում է թմրամիջոցին կամ հոգեմետ նյութին: Մեկ ուրիշ անձին փոխանցելու եղանակը կարող է տարբեր լինել, սակայն դա արարքի որակման համար նշանակություն չունի: Ասպորինի իրացման հանցակազմի համար նշանակություն չունի, թե թմրամիջոցին կամ հոգեներգործուն նյութին տիրացած անձն ինչպես է այն տնօրինելու, դրա հետ վարվելու» (տե՛ս Մ.Բոլյանի վերաբերյալ ՎԲ 135/07 գործով 2007թ. օգոստոսի 30-ի Վճռաբեկ դատարանի որոշումը):

18. Ջարգացնելով նախորդ կետում վկայակոչված և շարադրված իրավական դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրացման նպատակը և իրացումը բացակայում են, եթե թմրամիջոցները կամ հոգեմետ նյութերը միջնորդի կողմից ձեռք են բերվել հետևյալ չորս պայմանների միաժամանակյա առկայությամբ.

- ա) սպառողի խնդրանքով և դրամական միջոցներով,
- բ) սպառողի անձնական գործածմանը համապատասխան քանակով,
- գ) առանց դրանց նկատմամբ տնօրինման իրավունքի,
- դ) միջնորդի դիտավորությունն ընդգրկում է ոչ թե իրացումը, այլ ձեռքբերմանն աջակցելը:

Ընդ որում, կախված այն հանգամանքից, թե կոնկրետ ո՞ր դերակատարի՝ իրացնողի թե ձեռք բերողի շահերից ելնելով է գործում միջնորդը, նրա գործողությունները պետք է որակվեն որպես իրացման կամ ձեռքբերման հանցակցություն:

19. Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով հաստատված են հետևյալ փաստերը.

ա) Կ.Պետրոսյանն Ա.Ասլանյանին խնդրել է իր անձնական գործածման համար Կ.Շահբազյանից վերցնել «բուպրոնոֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբ: Ա.Ասլանյանը խտատացել է կատարել Կ.Պետրոսյանի խնդրանքը (տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը),

բ) Ա.Ասլանյանը թմրամիջոց իրացնող Կ.Շահբազյանին ընդհանրապես չի ճանաչել և վերջինին հանդիպել ու նշված թմրամիջոցը վերցրել է Կ.Պետրոսյանի խնդրանքով (տե՛ս սույն որոշման 8-րդ կետը),

գ) Իրացնող Կ.Շահբազյանից Ա.Ասլանյանը վերցրել է «բուպրոնոֆին» տեսակի թմրամիջոց պարունակող մեկ դեղահաբ, որը համապատասխանում է Կ.Պետրոսյանի անձնական գործածման քանակին,

- դ) Վերցրած դեղահաբի նկատմամբ Ա.Ասլանյանը տնօրինման իրավունք չի ունեցել,
- ե) Ա.Ասլանյանը դիտավորությունն ընդգրկել է միայն թմրամիջոցի ձեռքբերմանն աջակցելը:

20. Սույն որոշման 18-րդ կետում շարադրված իրավական դիրքորոշումները կիրառելով 19-րդ կետում շարադրված փաստերի նկատմամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ա.Ասլանյանի արարքներում բացակայում է թմրամիջոցի իրացման նպատակի և իրացման հատկանիշները: Ուստի նրա գործողությունները չեն կարող որակվել որպես իրացնելու նպատակով թմրամիջոցի ապօ-

Դատական պրակտիկա

րինի ձեռքբերում, փոխադրում և ապօրինի իրացում (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդված):

21. Վճռաբեկ դատարանի առջև սույն գործով բարձրացված և սույն որոշման 14-րդ կետում շատարված իրավական հարցին լիարժեք պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում զարգացնել իր իրավական դիրքորոշումները հանցակցության և մասնավորապես՝ օժանդակության վերաբերյալ:

22. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի համաձայն. «Հանցակցություն է համարվում երկու կամ ավելի անձանց դիտավորյալ համատեղ մասնակցությունը դիտավորյալ հանցագործությանը»:

Հանցակցության հատկանիշների մասին Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել *Ս.Մաթևոսյանի և Ռ.Հարությունյանի* վերաբերյալ գործով որոշման մեջ: Ըստ այդ որոշման՝

«Հանցակցությանը բնորոշ են 3 հատկանիշ.

1. հանցագործության կատարումը երկու կամ ավելի անձանց կողմից
2. գործողությունների համատեղությունը
3. հանցակցության դիտավորյալ բնույթը:

Հանցակցության առաջին օբյեկտիվ հատկանիշը՝ հանցագործության կատարումը երկու կամ ավելի անձանց կողմից, արտահայտվում է այն բանում, որ հանցագործությունը պետք է կատարեն հանցագործության սուբյեկտ հանդիսացող երկու կամ մի քանի անձ: Հանցակիցներ կարող են լինել քրեական պատասխանատվության ենթարկելու տարիքի հասած մեղսունակ ֆիզիկական անձինք: Հանցակցության համար անհրաժեշտ է հանցագործության սուբյեկտի բոլոր հատկանիշներով օժտված ոչ պակաս երկու անձի առկայությունը:

Հանցակցության մյուս օբյեկտիվ հատկանիշը՝ հանցակիցների գործունեության համատեղությունը, նշանակում է, որ հանցագործության մասնակիցներից յուրաքանչյուրի գործողությունները փոխադարձ լրացնում են միմյանց և ուղղված են կոնկրետ հանցանքի կատարմանը: Հանցակիցները, միացնելով իրենց համատեղ ջանքերը, ձգտում են միասնական արդյունքի, և դրա համար յուրաքանչյուրն իր ներդրումն է ունենում ընդհանուր գործում:

Հանցակցության վերջին հատկանիշը գործունեության դիտավորյալ բնույթն է: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 37-րդ հոդվածը, որը տալիս է հանցակցության հասկացությունը, կոնկրետ մատնանշում է անձանց դիտավորյալ մասնակցությունը դիտավորյալ հանցագործության կատարմանը: Հանցակցության մասն բնորոշումը հստակ ընդգծում է, որ անձինք գործում են միայն դիտավորյալ մեղքով և միայն դիտավորյալ հանցագործություններում» (տե՛ս Ս.Մաթևոսյանի և Ռ.Հարությունյանի վերաբերյալ 48/08 գործով 2008թ. հուլիսի 25-ի որոշման 28-րդ կետը):

23. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Կատարողի հետ մեկտեղ հանցակիցներ են համարվում կազմակերպիչը, դրոշիչը և օժանդակողը:

2. Կատարող է համարվում այն անձը, ով անմիջականորեն կատարել է հանցանքը կամ դրա կատարմանն անմիջականորեն մասնակցել է այլ անձանց (համակատարողների) հետ համատեղ, ինչպես նաև հանցանքը կատարել է այլ այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր օրենքի ուժով ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության կամ հանցանքը կատարել են անզգույթյամբ:

(...)

5. Օժանդակող է համարվում այն անձը, ով հանցագործությանն օժանդակել է խորհուրդներով, ցուցումներով, տեղեկատվություն կամ միջոցներ, գործիքներ տրամադրելով կամ խոչընդոտները վերացնելով, ինչպես նաև այն անձը, ով նախապես խոստացել է պարտակել հանցագործին, հանցագործության միջոցները կամ գործիքները, հանցագործության հետքերը կամ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաները, ինչպես նաև այն անձը, ով նախապես խոստացել է ձեռք բերել կամ իրացնել այդպիսի առարկաները»:

24. Եթե հանցակիցներից երկուսը կամ ավելին անմիջականորեն կատարում են հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող գործողությունները կամ դրանց մի մասը, ապա հանցակցությունը դրսևորվում է համակատարման ձևով:

Համակատարում չէ հանցագործությանն այնպիսի մասնակցությունը, երբ հանցակիցներից մեկը տվյալ հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող ոչ մի գործողություն չի կատարել, այլ միայն օժանդակել է հանցագործությանը, այսինքն՝ եղել է օժանդակող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մասի իմաստով:

Այսպիսով, օժանդակողը կատարողից տարբերվում է նրանով, որ նա հանցագործության օբ-

յեկտիվ կողմն անմիջականորեն չի կատարում, այլ կամ հանցագործությունը նախապատրաստելու ընթացքում կամ դրա ավարտման փուլում աջակցություն է ցույց տալիս կատարողին՝ ստեղծելով հանցագործության ավարտման իրական հնարավորություններ:

25. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մասում սպառիչ թվարկված են այն եղանակները և միջոցները, որոնցով օժանդակողը, չկատարելով տվյալ հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող որևէ գործողություն, մասնակցում է հանցագործությանը: Օրենքում չնշված այլ եղանակներով օժանդակությունը բացառվում է: Մասնավորապես՝ օժանդակող է այն անձը, ով հանցագործությանն օժանդակել է.

ա) Միջոցներ կամ գործիքներ տրամադրելով (ֆիզիկական օժանդակություն): Օժանդակության այս տեսակն արտահայտվում է այնպիսի գործողություններով, որոնք ուղղված են հանցագործության միջոցներ և գործիքներ տրամադրելու, խաշնդոտներ վերացնելու միջոցով կատարողի կողմից հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի իրականացումը հեշտացնելուն:

բ) Խորհուրդներով, ցուցումներով, տեղեկատվություն տրամադրելով (ինտելեկտուալ օժանդակություն): Այն արտահայտվում է արարքի հոգեբանական կողմին վերաբերող գործողություններով, որոնք ուղղված են կատարողի մոտ հանցագործության կատարման վճռականությունն ամրապնդելուն, առավել արդյունավետ գործողություններ կատարելու ուղիներ գտնելուն և այլն: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ պարտական, հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաների ձեռք բերման կամ իրացման նախապես խոստումը ոչ թե ֆիզիկական, այլ ինտելեկտուալ օժանդակություն է: Այլ կերպ՝ արարքն օժանդակություն որակելու համար այս դեպքերում չի պահանջվում խոստման ռեալ (իրական) կատարում և նույնիսկ այն կատարելու մտադրություն:

գ) Խոշորնդոտները վերացնելով (կարող է լինել ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ ինտելեկտուալ):

26. Սուբյեկտիվ կողմից օժանդակությունը դրսևորվում է ուղղակի դիտավորությամբ. հանցավորը գիտակցում է, որ ինքը մասնակցում է կատարողի կողմից իրականացվող հանցագործությանը և ցանկանում է մասնակցել: Ինչ վերաբերում է հանցագործության վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ դրսևորվող մեղքի ձևին, ապա դրանց նկատմամբ կարող է դրսևորվել և՛ ուղղակի, և՛ անուղղակի դիտավորություն:

27. Սույն որոշման 24-26-րդ կետերում շարադրված իրավական դիրքորոշումները կիրառելով 19-րդ կետում շարադրված փաստերի նկատմամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ա.Ասլանյանը, գործելով թմրամիջոց սպառողի՝ Կ.Պետրոսյանի շահերից ելնելով, նրան խոստացել է ձեռք բերել հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկա՝ թմրամիջոց: Այսինքն՝ առկա է թմրամիջոցի ձեռքբերման հանցակցություն՝ ինտելեկտուալ օժանդակության ձևով: Ավելին, նա փաստացի ձեռք է բերել այն և փորձել է փոխանցել սպառողին՝ Կ.Պետրոսյանին:

28. Հաշվի առնելով վերը նշված հիմնավորումները՝ առաջին ատյանի դատարանն Ա.Ասլանյանի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետից իրավացիորեն վերադասակարգել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Իսկ Վերաքննիչ դատարանն Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը թողել է օրինական ուժի մեջ:

Այս առումով անհիմն է բողոքի այն փաստարկը, թե Առաջին ատյանի դատարանը, Ա.Ասլանյանի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետից վերադասակարգելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով, ճիշտ չի կիրառել քրեական օրենքը, թույլ է տվել գործի ելքի վրա ազդած նյութական իրավունքի խախտում: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ա.Ասլանյանի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով ճիշտ է որակվել, ստորադաս դատարանների կողմից ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառում թույլ չի տրվել, ուստի վճռաբեկ բողոքում հիմնավորված չէ Վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 406-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված՝ գործի ելքի վրա ազդած դատական սխալի՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտման հանգամանքը:

29. Բողոքաբերը փաստարկել է նաև, որ Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտն առերևույթ հակասում է Վճռաբեկ դատարանի՝ նախկինում ընդունված որոշմանը՝ Մարտիկ Բոլյանի վերաբերյալ ՎԲ-135/07 գործով 2007թ. օգոստոսի 30-ի որոշմանը:

ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հիմնավորումների նախադեպային կիրառելիության վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է հայտնել Ս.Այվազյանի վերաբերյալ ՎԲ-

Դատական պրակտիկա

17/08 գործով 2008թ. մայիսի 23-ի որոշման մեջ:

Այդ դիրքորոշումը հավասարապես կիրառելի է նաև Վճռաբեկ դատարանի որոշումների նախադեպային կիրառելիության հարցում:

Համաձայն նշված որոշման 26-րդ կետի՝ «(...) ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի) հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտը ոչ կիրառելի ճանաչելիս դատարանները չեն կարող բավարարվել կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունների պարզ համադրմամբ: Յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքների համակցությամբ եզակի է, ուստի դատարանը պետք է յուրաքանչյուր դեպքում պարզի, թե կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունները որքանով են էական: Հակառակ պարագայում ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասում) ամրագրված իրավանորմը կդառնա անկիրառելի:

Դրա հետ մեկտեղ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի կիրառելիության հարցը լուծելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի նաև այն, թե տվյալ դատական ակտի հիմնավորման բովանդակությունը կազմող ինչպիսի դրույթ է ենթակա կիրառման: Եթե այդ դրույթն իր բնույթով առավել ընդհանրական է, ապա կիրառման համար պահանջվում է փաստական հանգամանքների առավել փոքր ընդհանրություն: Եվ ընդհակառակը, եթե դրույթն իր բնույթով առավել կոնկրետ է, ապա կիրառման համար պահանջվում է փաստական հանգամանքների առավել մեծ ընդհանրություն»:

30. Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ բողոքում պատշաճորեն փաստարկված չէ, թե որոնք են սույն գործի և *Մ.Բոլյանի* վերաբերյալ գործի այն էական մասնությունները, որոնք կարող են անհրաժեշտ փաստական հիմք լինել *Մ.Բոլյանի* վերաբերյալ գործով Վճռաբեկ դատարանի որոշման հիմնավորումները սույն գործի փաստերի նկատմամբ կիրառելու համար:

Այդպիսի պատշաճ փաստարկումը պետք է հիմնված լինի Ս.Այվազյանի վերաբերյալ գործով սահմանված և սույն որոշման նախորդ կետում մեջբերված իրավական չափանիշների վրա: Իսկ նման փաստարկման բացակայությունն ինքնին բավարար է վճռաբեկ բողոքի քննարկվող պնդումը չհիմնավորված համարելու համար:

31. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով առկա է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 266-րդ և 268-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների՝ թմրամիջոցների ապօրինի իրացման և առանց իրացման նպատակի դրանց ապօրինի շրջանառության հանցակցության ձևերի հետ կապված օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման խնդիր:

Սույն գործով բողոքարկված դատական ակտերը վճռաբեկ վերանայման ենթարկելու նպատակն օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման սահմանադրական գործառույթի, ինչպես նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով և ՀՀ դատական օրենսգրքով սահմանված իրավունքի զարգացման գործառույթի իրացումն է: Այդ առումով Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարել սույն գործով արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նույնանման գործերով դատական պրակտիկայի ճիշտ ձևավորման համար:

32. Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը մերժել: Ամբաստանյալ Անդրանիկ Սարգսի Ասլանյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-268-րդ հոդվածի 1-ին մասով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 10-ի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ՝ հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԶԱՂԱՔԱՅԻՆՎԱԿԱՆ
ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱԸ (ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)**

2011 թվականի մարտի 4-ին
դռնբաց դատական նիստում, քննելով ՀՀ Կառավարությանն առընթեր պետական եկամտների կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական դատարանի 25.05.2010 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ Կոմիտեի հայցի ընդդեմ Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի՝ 2.183.034 ՀՀ դրամ բռնագանձելու և ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 2-րդ կետի «ա» ենթակետով նախատեսված մաքսային պարտավորությունը կատարելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին, և ըստ Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հակընդդեմ հայցի ընդդեմ Կոմիտեի՝ ՀՀ Կառավարությանն առընթեր մաքսային պետական կոմիտեի հետաքննության և իրավաբանական վարչության պետի (այսուհետ՝ Վարչության պետ) 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումը փոփոխելու պահանջի մասին, ինչպես նաև ըստ Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հայցի ընդդեմ Կոմիտեի՝ Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումն անվավեր ճանաչելու, Էդգար Թադևոսյանին, Արգիշտի Հովսեփյանին ապրանքի պահպանության հետ կապված ծախսերից ազատելու և դրանք Կոմիտեի վրա թողնելու պահանջների մասին,

ՊԱՐՁԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Կոմիտեն պահանջել է համապարտության կարգով բռնագանձել Էդգար Թադևոսյանից, Արգիշտի Հովսեփյանից 2.183.034 ՀՀ դրամ և պարտավորեցնել վերջիններիս կատարել ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 2-րդ կետի «ա» ենթակետով նախատեսված մաքսային պարտավորությունը՝ մաքսային մարմին ներկայացնել ապրանքի՝ Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծված 420 հատ MicroSD 1GB, 316 հատ MicroSD 512MB, 50 հատ Transcend 2GB, 20 հատ Transcend 4GB տեսակի հիշողության սարքի, 10 հատ Bluetooth Model SY-630, 96 հատ Bluetooth Model SY-690 հիշողության քարտ կարդացող սարքի և 81 հատ Bluetooth USB ES-388 2.0 ինֆորմացիա փոխանցող սարքի վերաբերյալ հայտարարագիր:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Էդգար Թադևոսյանը, Արգիշտի Հովսեփյանը պահանջել են փոփոխել Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումը՝ սարքերի մաքսային արժեքը սահմանել 1.407.349,3 ՀՀ դրամ և նշված որոշման 2-րդ կետում «2.183.034 ՀՀ դրամ» բառերը փոխարինել «1.407.349,3 ՀՀ դրամ» բառերով:

Դիմելով դատարան՝ Էդգար Թադևոսյանը, Արգիշտի Հովսեփյանը պահանջել են անվավեր ճանաչել Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումը, Էդգար Թադևոսյանին, Արգիշտի Հովսեփյանին ազատել ապրանքի պահպանության հետ կապված ծախսերից և դրանք թողնել Կոմիտեի վրա:

ՀՀ վարչական դատարանի 25.01.2010 թվականի որոշմամբ նշված գործերը միացվել են մեկ վարույթում:

ՀՀ վարչական դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 25.05.2010 թվականի վճռով Կոմիտեի հայցը մերժվել է, Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հայցը բավարարվել է մասնակիորեն՝ Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշման 2-րդ կետն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասով, իսկ Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հակընդդեմ հայցի, ինչպես նաև վեր-

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

ջիններին հայցի՝ Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշման 1-ին կետն անվավեր ճանաչելու, Էդգար Թադևոսյանին, Արգիշտի Հովսեփյանին ապրանքի պահպանության հետ կապված ծախսերից ազատելու և դրանք Կոմիտեի վրա թողնելու պահանջների մասով գործի վարույթը կարճվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Կոմիտեն:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան են ներկայացրել Էդգար Թադևոսյանը և Արգիշտի Հովսեփյանը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը չի կիրառել ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 2-րդ, 25-րդ, 128-րդ, 130-րդ, 132-րդ, 141-րդ, 189-րդ հոդվածները, «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքը, ՀՀ Կառավարության 21.11.2003 թվականի «Մաքսային հսկողություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի ու տեղեկությունների ցանկերը և դրանք մաքսային մարմիններին տրամադրելու կարգը սահմանելու մասին» թիվ 1779-Ն որոշումը, ՀՀ մաքսային վարչության 11.06.1998 թվականի «Հայաստանի Հանրապետության մաքսային սահմանով տեղափոխվող ապրանքների և այլ առարկաների մաքսային ձևակերպման մասին» թիվ 70-ՄՎԸ, 10.07.1998 թվականի «ՀՀ մաքսային սահմանով անցնող քաղաքացիների կողմից հայտարարագրման ենթակա տեղեկությունների ցանկի մասին» հրահանգը հաստատելու մասին» թիվ 86-ՄՎԸ հրամանները, որոնք պետք է կիրառեր, սխալ է մեկնաբանել ՀՀ Կառավարության 21.11.2003 թվականի «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային օդանավակայաններով մեկնող և ժամանող ֆիզիկական անձանց կողմից ուղեկցվող բեռների մաքսային հսկողության իրականացման ժամանակ երկուդային համակարգի կիրառման կարգի մասին» թիվ 1927-Ն որոշումը, խախտել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Դատարանն անտեսել է, որ ապրանքներ տեղափոխող անձ է համարվում դրանց սեփականատեր, գնորդ կամ ապրանքների նկատմամբ տիրապետման կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով դրանք իր անունից ՀՀ մաքսային օրենսգրքով նախատեսված կարգով տնօրինման լիազորություններով օժտված անձը: Տվյալ դեպքում Էդգար Թադևոսյանի և Արգիշտի Հովսեփյանի բացատրությունների համաձայն՝ վերջիններս մինչև 27.06.2008 թվականը Միացյալ Արաբական Էմիրություններ մեկնելը միասին պայմանավորվել են համատեղ գումարով այնտեղից ձեռք բերել և վերադառնալիս Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծել հիշողության և ինֆորմացիա փոխանցող սարքեր՝ վերավաճառելու նպատակով: Նշվածից հետևում է, որ Արգիշտի Հովսեփյանը նույնպես համարվում է ապրանքներ տեղափոխող անձ, քանի որ ապրանքների գնորդ և գնման իրավունքով՝ սեփականատեր է: Հետևաբար, Էդգար Թադևոսյանը և Արգիշտի Հովսեփյանը կրում են համապարտ պատասխանատվություն:

Դատարանը հաշվի չի առել, որ Էդգար Թադևոսյանի և Արգիշտի Հովսեփյանի պատճառաբանությունն այն մասին, որ վերջիններս ապրանքները հայտարարագրելու պատրաստակամություն են ունեցել, սակայն մաքսային մարմինները չեն ունեցել բավարար պայմաններ կամ թերացել են իրենց պարտականություններում, անհիմն է, քանի որ Էդգար Թադևոսյանը և Արգիշտի Հովսեփյանը կարող էին և պարտավոր էին իմանալ ՀՀ Կառավարության 21.11.2003 թվականի թիվ 1927-Ն որոշման մասին: Բացի այդ, ապրանքների հայտարարագրումը և հայտարարագրի ներկայացումը հայտարարատուի, այլ ոչ թե մաքսային մարմինների պարտականությունն է: Ինչ վերաբերում է մաքսային մարմինների կողմից մաքսային միջնորդների (բրոքերների) ծառայությունից օգտվելու և դրա գտնվելու վայրի մասին Էդգար Թադևոսյանին և Արգիշտի Հովսեփյանին չտեղեկացնելուն և «Ձվարթնոց» մաքսատանը այդպիսի ծառայություն չունենալուն, ապա նշված ծառայության առկայություն օրենքը չի պարտադրում:

Դատարանն անտեսել է նաև, որ սույն գործով ձեռքբերված ապացույցներով հիմնավորվում է, որ Էդգար Թադևոսյանի և Արգիշտի Հովսեփյանի կողմից Հայաստանի Հանրապետության

մաքսային սահմանով տեղափոխված ապրանքները չհայտարարագրելու փաստը՝ կատարված զանցանքը, վերջիններիս կողմից երբևէ չի ժխտվել:

Դատարանը հաշվի չի առել նաև, որ Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումը բովանդակում է ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 221-րդ հոդվածով նախատեսված բոլոր պահանջները:

Դատարանի պատճառաբանությունն այն մասին, որ մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ արձանագրությունը ստորագրվել է նաև ընթերականների կողմից, ինչն օրենքը չի պահանջում, հիմնավոր չէ, քանի որ օրենքը նշվածը նաև չի արգելում:

Այսպիսով, Կոմիտեի հայցի մերժման վերաբերյալ Դատարանի պատճառաբանությունները կրում են ձևական բնույթ:

Դատարանը վճռով չի անդրադարձել Կոմիտեի հայցի՝ Էդգար Թադևոսյանին, Արգիշտի Հովսեփյանին ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 2-րդ կետի «ա» ենթակետով նախատեսված մաքսային պարտավորությունը կատարելուն պարտավորեցնելու պահանջին և այդ մասով հայցն ընդհանրապես քննության առարկա չի դարձրել, ինչպես նաև չի գնահատել իրավախախտման փաստի առկայությունը հաստատող գործում եղած բոլոր ապացույցները:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Դատարանի 25.05.2010 թվականի վճռի՝ Կոմիտեի հայցը մերժելու, Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հայցը բավարարելու մասերը և այդ մասերով այն փոփոխել:

2.1. Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի փաստարկները

Դատարանը բազմակողմանի, հիմնավոր վերլուծությամբ գնահատել է գործում եղած բոլոր ապացույցները և Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հայցը բավարարել է արդարացիորեն:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1) ՀՀ Կառավարությանն առընթեր մաքսային պետական կոմիտեի «Զվարթնոց» մաքսատան ՈւՄՀ բաժնի 2-րդ բաժանմունքի մաքսային տեսուչի կողմից 04.07.2008 թվականին կազմվել է «Մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ» արձանագրություն, որի համաձայն՝ Շարժա-Երևան թիվ 237 չվերթով ուղևոր Էդգար Թադևոսյանը, հատելով մաքսային հսկողության կանաչ ուղին, առանց հայտարարագրելու անցել է, նա ետ է հրավիրվել և կատարվել է ուղեբեռի գնում, որի ընթացքում հայտնաբերվել են համակարգչային հիշողության սարքավորումներ (հատոր 1-ին, գ.թ. 8): Նշված արձանագրությունը չի պարունակում Արգիշտի Հովսեփյանի կողմից մաքսային կանոնների խախտման մասին որևէ նշում:

2) Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշման եզրափակիչ մասի 1-ին կետով Էդգար Թադևոսյանի և Արգիշտի Հովսեփյանի նկատմամբ քրեական գործի հարուցումը մերժվել է՝ արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ: Նույն որոշման եզրափակիչ մասի 2-րդ կետով Էդգար Թադևոսյանը, Արգիշտի Հովսեփյանը ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 203-րդ հոդվածով ճանաչվել են զանցառու և տուգանվել են առանց հայտարարագրելու Հայաստանի Հանրապետության տարածք տեղափոխված 420 հատ MicroSD 1GB, 316 հատ MicroSD 512MB, 50 հատ Transcend 1GB, 50 հատ Transcend 2GB, 20 հատ Transcend 4GB տեսակի հիշողության սարքի, 10 հատ Bluetooth Model SY-630, 96 հատ Bluetooth Model SY-690 հիշողության քարտ կարդացող սարքի և 81 հատ Bluetooth USB ES-388 2.0 ինֆորմացիա փոխանցող սարքի մաքսային արժեքի չափով՝ 2.183.034 ՀՀ դրամ (հատոր 1-ին, գ.թ. 25-28):

3) Էդգար Թադևոսյանը և Արգիշտի Հովսեփյանը 16.07.2008 թվականին տվել են բացատրություններ, որոնցով հաստատվում է այն հանգամանքը, որ վերջիններս Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշման մեջ նշված ապրանքը գնել են համատեղ (հատոր 1-ին, գ.թ. 13-14, 16):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է,

Դատական պրակտիկա

որ այն հիմնավոր է մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 38-րդ գլխի 205-րդ հոդվածի համաձայն՝ մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ գործերի վարույթը կարգավորվում է նույն գլխով և Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի նույն գլխին չհակասող մասով:

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» ենթակետի համաձայն՝ մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ գործերի վարույթը սկսելու հիմքերն են՝ իրենց լիազորություններն իրականացնելիս մաքսային մարմինների պաշտոնատար անձանց կողմից մաքսային կանոնների խախտման դեպքերի հայտնաբերումը:

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 209-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ գործի վարույթն սկսվում է մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ արձանագրություն կազմելով:

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական պատասխանատվության ենթարկվող անձն իր նկատմամբ վարույթ սկսվելու պահից իրավունք ունի՝

ա) տալ բացատրություններ.

բ) հարուցել միջնորդություններ.

գ) օգտվել փաստաբանի կամ մասնագետի ծառայությունից.

դ) ելույթ ունենալ մայրենի լեզվով և օգտվել թարգմանչի ծառայություններից, եթե չի տիրապետում հայերենին.

ե) ծանոթանալ գործի նյութերին.

զ) բողոքարկել վարչական տույժ նշանակելու մասին որոշումը.

է) իմանալ, թե ինչի համար է իր նկատմամբ վարույթ հարուցվել.

ը) վարույթն իրականացնող մարմնից ստանալ վարույթի ընթացքում իր իրավունքների մասին պարզաբանումներ.

թ) առարկել վարույթն իրականացնող մարմնի գործողությունների դեմ և պահանջել իր առարկությունները մտցնել արձանագրության մեջ.

ժ) հայտնել բացարկներ.

ժա) ծանոթանալ արձանագրություններին, որոնց նա մասնակցել կամ ներկա է գտնվել, դիտողություններ ներկայացնել արձանագրությունում գրառումների ճշտության և լրիվության կապակցությամբ, պահանջել արձանագրության մեջ գրառումներ կատարել այն հանգամանքների մասին, որոնք իր կարծիքով պետք է նշվեն:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 252-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարմինը (պաշտոնատար անձը) ապացույցները գնահատում է իր ներքին համոզմունքով, որը հիմնված է գործի՝ իրենց ամբողջությամբ վերցված բոլոր հանգամանքների համակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա, ղեկավարվելով օրենքով:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վարչական իրավախախտման վերաբերյալ գործը քննության նախապատրաստելիս մարմինը (պաշտոնատար անձը) լուծում է հետևյալ հարցերը՝ ճիշտ են կազմվել արդյոք վարչական իրավախախտման վերաբերյալ գործի արձանագրությունը և մյուս նյութերը:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի համաձայն՝ անվավեր է առ ոչինչ չհանդիսացող այն ոչ իրավաչափ վարչական ակտը, որն ընդունվել է օրենքի խախտմամբ, այդ թվում՝ օրենքի սխալ կիրառման կամ սխալ մեկնաբանման հետևանքով:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի 1-ին և 2-րդ պարբերությունների համաձայն՝ որպես կանոն, վարչական ակտն անվավեր է ճանաչվում ամբողջությամբ:

Վարչական ակտը մի մասով անվավեր կարող է ճանաչվել, եթե անվավեր չճանաչված մասը կարող է ուժի մեջ մնալ առանց անվավեր ճանաչված մասի:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ մաքսային կանոնների խախտման հայտնաբերման ժամանակ կազմվում է մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ արձանագրություն: Այդ պահանջի կատարումը կրում է պարտադիր բնույթ և մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ իրականացվող վարույթի ընթացքում ունի առանցքային նշանակություն, քանի որ այդպիսի վարույթը սկսված է համարվում արձանագրության կազմման պահից,

որից անմիջապես հետո էլ վարչական պատասխանատվության ենթարկվող անձի համար ՀՀ մաքսային օրենսգրքով երաշխավորվում են այնպիսի իրավունքներ, որոնց իրականացումն անխզելիորեն կապված է նաև արձանագրություն կազմելու գործընթացի հետ:

Մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ վարույթ իրականացնող պաշտոնատար անձը պարտավոր է ապացույցները գնահատել իր ներքին համոզմունքով՝ հիմնված գործի՝ իրենց ամբողջությամբ վերցված բոլոր հանգամանքների համակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա: Այդ պահանջի կատարումն ապահովելու համար վերջինս պարտավոր է նաև լուծել այն հարցը, թե արդյոք ճիշտ է կազմվել վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրությունը:

Վերոգրյալ պահանջների խախտմամբ իրականացված մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ վարույթը որևէ դեպքում չի կարող դիտվել որպես գործի՝ իրենց ամբողջությամբ վերցված բոլոր հանգամանքների համակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված վարույթ, իսկ դրա արդյունքում ընդունված վարչական ակտը պետք է դիտվի որպես օրենքի խախտմամբ ընդունված վարչական ակտ:

Սույն գործով Դատարանը Կոմիտեի հայցը մերժելու, իսկ Էդգար Թադևոսյանի, Արգիշտի Հովսեփյանի հայցը մասնակիորեն բավարարելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունը, որ Արգիշտի Հովսեփյանի նկատմամբ մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ արձանագրություն չի կազմվել, սակայն Վարչության պետը 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշմամբ նրան նույնպես ենթարկել է վարչական պատասխանատվության:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի նշված պատճառաբանությունը հիմնվոր է, քանի որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշման մեջ նշված մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ արձանագրություն կազմվել է միայն Էդգար Թադևոսյանի նկատմամբ, իսկ Արգիշտի Հովսեփյանի նկատմամբ այդպիսի արձանագրություն չի կազմվել, սակայն վերջինս նույն որոշմամբ նույնպես ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության: Նշվածի արդյունքում Արգիշտի Հովսեփյանը զրկվել է ՀՀ մաքսային օրենսգրքով երաշխավորված իր իրավունքների իրականացումից:

Այսինքն՝ Արգիշտի Հովսեփյանի նկատմամբ մաքսային կանոնների խախտման վերաբերյալ վարույթ չի սկսվել և չի իրականացվել, սակայն վերջինիս նկատմամբ ընդունվել է վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին որոշում:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վարչության պետի 08.08.2008 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու և վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումը միայն Էդգար Թադևոսյանի մասով ուժի մեջ մնալու հանգամանքը պարզելու համար սույն գործն անհրաժեշտ է ուղարկել նոր քննության, քանի որ Դատարանն այդ մասով որևէ վերլուծություն չի կատարել:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել հետևյալը.

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 105-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ֆիզիկական անձինք կարող են առանց մաքսատուրք վճարելու որպես ուղեկցող բեռ Հայաստանի Հանրապետության մաքսային սահմանով տեղափոխել ապրանքներ, որոնց ներմուծման համար մաքսատուրքի դրույթաչափը նույն օրենսգրքով սահմանված չէ 0 տոկոս և որոնց ընդհանուր քաշը չի գերազանցում 50 կիլոգրամը, իսկ ընդհանուր մաքսային արժեքը՝ 150.000 դրամը:

ՀՀ Կառավարության 21.11.2003 թվականի «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային օդանավակայաններով մեկնող և ժամանող ֆիզիկական անձանց կողմից ուղեկցվող բեռների մաքսային հսկողության իրականացման ժամանակ երկուդային համակարգի կիրառման կարգի մասին» թիվ 1927-Ն որոշման 1-ին կետով հաստատված՝ «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային օդանավակայաններով ժամանող ֆիզիկական անձանց կողմից ուղեկցվող բեռների մաքսային հսկողության իրականացման ժամանակ երկուդային համակարգի կիրառման» կարգի 7-րդ կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ «Կարմիր» ուղին նախատեսված է այն ուղևորների համար, ովքեր տեղափոխում են հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ:

Նույն կարգի 13-րդ կետի համաձայն՝ «Կամաչ» ուղին նախատեսված է այն ուղևորների համար, որոնք չունեն հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ:

Դատական պրակտիկա

Նույն կարգի 14-րդ կետի համաձայն՝ ուղևորի կողմից «Կանաչ» ուղին ընտրելը և նույն կարգի 4.2-րդ կետում նշված «Կանաչ» ուղու ելքը հատելը համարվում է բանավոր հայտարարագրում:

Նույն կարգի 15-րդ կետի համաձայն՝ եթե բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ «Կանաչ» ուղի ընտրած ուղևորի մոտ առկա են հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ, ապա մինչև ուղևորի կողմից «Կանաչ» ուղու մուտքը հատելը մաքսային մարմնի պաշտոնատար անձը կարող է կանգնեցնել նրան և առաջարկել տեղափոխվել «Կարմիր» ուղի:

Նույն կարգի 16-րդ կետի համաձայն՝ եթե բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ «Կանաչ» ուղու ելքը հատած ուղևորն իր հետ տեղափոխում է հայտարարագրման ենթակա կամ Հայաստանի Հանրապետության մաքսային սահմանով տեղափոխման համար արգելված ապրանքներ, ապա մաքսային մարմնի պաշտոնատար անձն իրականացնում է մաքսային հսկողության գործողություններ:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ այն դեպքում, երբ տեղափոխվում են հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ, ապա դրանք տեղափոխող անձը պարտավոր է ընտրել «Կարմիր» ուղին, իսկ հակառակ դեպքում նախատեսված է «Կանաչ» ուղին, որի ընտրության դեպքում այն հատելը համարվում է հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ չունենալու մասին բանավոր հայտարարագրում: Այսինքն՝ «Կանաչ» ուղու ընտրության դեպքում բանավոր հայտարարագրումը կդիտվի որպես իրավաչափ միայն այն դեպքում, երբ ապրանքներ տեղափոխող անձն իր մոտ չունենա հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ:

Հետևաբար, անհիմն է Դատարանի պատճառաբանությունն այն մասին, որ Էդգար Թադևոսյանի և Արգիշտի Հովսեփյանի կողմից «Կանաչ» ուղու ելքը հատելը կարող է գնահատվել որպես հայտարարագրման ենթակա ապրանքներ ունենալու մասին բանավոր հայտարարագրում:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը համարում է բավարար՝ «Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի հոկտեմբերի 28-ի թիվ ՀՕ-135-Ն օրենքի 21-րդ հոդվածի 4-րդ մասի, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118-րդ և 118.3-րդ հոդվածների, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածների ուժով Դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118-րդ և 118.3-րդ հոդվածներով, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վարչական դատարանի 25.05.2010 թվականի վճիռ՝ ՀՀ Կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի հայցը մերժելու, Էդգար Թադևոսյանի և Արգիշտի Հովսեփյանի հայցը բավարարելու մասերը և այդ մասերով գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության: Վճռի մնացած մասը թողնել օրինական ուժի մեջ:

2. Դատական ծախսերի բաշխման հարցին անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԳԻՍԿԱՆ
ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱՏԸ (ԱՅՅՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆ)**

2011 թվականի մարտի 4-ին
դռնբաց դատական նիստում, քննելով Արմեն Սկրտչյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.10.2010 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի «Արմաս» ՍՊԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) սնանկության գործով կառավարիչ Ռոբերտ Մարգարյանի (այսուհետ՝ Կառավարիչ) ընդդեմ Արմեն Սկրտչյանի, երրորդ անձ «Կոնվերս Բանկ» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Բանկ) գումարի բռնագանձման պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Կառավարիչը պահանջել է Արմեն Սկրտչյանից հոգուտ Ընկերության բռնագանձել 3.823.341 ՀՀ դրամ:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 23.02.2010 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 06.10.2010 թվականի որոշմամբ Դատարանի 23.02.2010 թվականի վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Արմեն Սկրտչյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ, 219-րդ և 220-րդ հոդվածները, որի արդյունքում չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ և 377-րդ հոդվածները, «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը, անփոփոխ թողնելով Դատարանի վճիռը, չի անդրադարձել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ և 377-րդ հոդվածներին, ինչի արդյունքում չի փաստել Արմեն Սկրտչյանի մոտ Ընկերության նկատմամբ 05.11.2007 թվականին Բանկի և Արմեն Սկրտչյանի միջև կնքված թիվ 131615/բ «Սեփականության իրավունքով պատկանող գույքով երաշխավորության մասին» պայմանագրով պարտավորությունների բացակայությունը: Ըստ էության, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է այն փաստը, որ Արմեն Սկրտչյանը հայցվորի հանդեպ որևէ վճարային պարտավորություն չունի, և վերջինիս հանդեպ Ընկերության Կառավարչի պահանջի իրավունքը չի հաստատվել որևէ ապացույցով:

Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը անփոփոխ թողնելով և չանդրադառնալով վերաքննիչ բողոքի վերոհիշյալ փաստարկներին, ըստ էության, չի տվել իր որոշման փաստական և իրավական հիմնավորումները:

Վերաքննիչ դատարանը չի կիրառել «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասը, որը պարտավոր էր կիրառել, քանի որ տվյալ փաստի կապակցությամբ առկա է Վճռաբեկ դատարանի 12.12.2007 թվականի թիվ 3-1536(ՏԳ)-2007թ. քաղաքացիական գործով որոշումը:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 06.10.2010 թվականի որոշումը և այն փոփոխել՝ հայցը մերժել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1. Երևանի քաղաքացիական դատարանի 25.08.2008 թվականի վճռով Ընկերությունը ճա-

Դատական պրակտիկա

նաչվել է սնանկ (գ.թ. 9-13):

2. 05.11.2007 թվականին Ընկերության և Բանկի միջև կնքված թիվ 131615 վարկային պայմանագրով Բանկը Ընկերությանն է տրամադրել 5.000.000 ՀՀ դրամ տարեկան 18 տոկոս տոկոսադրույքով (գ.թ. 24-28):

3. 05.11.2007 թվականին Բանկի և Արմեն Սկրտչյանի միջև կնքված թիվ 131615/բ «Սեփականության իրավունքով պատկանող գույքով երաշխավորության մասին» պայմանագրով Արմեն Սկրտչյանը պարտավորվել է սեփականության իրավունքով պատկանող ամբողջ գույքով պատասխանատվություն կրել Բանկի առջև՝ Բանկի և Ընկերության միջև 05.11.2007 թվականին կնքված թիվ 131615 վարկային պայմանագրով վարկի գումարը, հաշվեգրված տոկոսները և տուժանքը վերադարձնելու պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար (գ.թ. 30-31):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Ընկնելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտապանների համապարտ պարտականության դեպքում պարտատերն իրավունք ունի, ինչպես բոլոր պարտապաններից համատեղ, այնպես էլ յուրաքանչյուրից պահանջել կատարելու պարտավորությունն ինչպես լրիվ, այնպես էլ պարտքի մի մասով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 05.11.2007 թվականին Ընկերության և Բանկի միջև կնքվել է թիվ 131615 վարկային պայմանագիր, որով Բանկը Ընկերությանն է տրամադրել 5.000.000 ՀՀ դրամ տարեկան 18 տոկոս տոկոսադրույքով, և 05.11.2007 թվականի «Սեփականության իրավունքով պատկանող գույքով երաշխավորության մասին» թիվ 131615/բ պայմանագրով Արմեն Սկրտչյանը պարտավորվել է սեփականության իրավունքով պատկանող ամբողջ գույքով պատասխանատվություն կրել Բանկի առջև՝ Բանկի և Ընկերության միջև 05.11.2007 թվականին կնքված թիվ 131615 վարկային պայմանագրով վարկի գումարը, հաշվեգրված տոկոսները և տուժանքը վերադարձնելու իր պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար:

Վերոնշյալ փաստերից հետևում է, որ Արմեն Սկրտչյանի հանդեպ պարտատեր է Բանկը, որին էլ պատկանում է պահանջի իրավունքը, իսկ Ընկերությունը տվյալ պարագայում պարտատեր չէ, հետևաբար Ընկերության կառավարչի պահանջը՝ Արմեն Սկրտչյանից հոգուտ Ընկերության գումար բռնագանձելու մասին անհիմն է:

Վերը նշված պատճառաբանություններից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ստորադաս դատարանների կողմից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 1-ին կետը սխալ է մեկնաբանվել և կիրառվել:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ պետք է նշվեն գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը, ինչպես նաև այն օրենքը, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում բազմիցս անդրադարձել է դատական ակտերի իրավական հիմնավորվածության հարցին (տես՝ Ռ-ազմիկ Մարությանի հայցն ընդդեմ Ստեփան և Անահիտ Մարությանների, ՀՀ Կենտրոն նոտարական գրասենյակի՝ ժառանգական

գույքի ընդունման փաստի ճանաչման և ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը մասնակի անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին և Ստեփան և Անահիտ Մարությանների հակընդդեմ հայցի՝ սեփականության իրավունքով պատկանող բնակելի տան և հողամասի բաժանման պահանջի մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 27.03.2008 թվականի թիվ 3-54(ՎԳ) որոշումը): Ուստի, սույն որոշմամբ աննպատակահարմար է համարում կրկին անդրադառնալ տվյալ իրավական հարցին:

Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ նշված չեն այն ապացույցները, որոնցով կհիմնավորվեր Կառավարչի՝ 05.11.2007 թվականի «Սեփականության իրավունքով պատկանող գույքով երաշխավորության մասին» թիվ 131615/բ պայմանագրով Արմեն Սկրտչյանից գումար բռնագանձելու պահանջի իրավունքը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը հիմնավոր չէ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը չի անդրադառնում վճռաբեկ բողոքում բերված մյուս փաստարկներին:

Այսպիսով, վերը նշված հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի 06.10.2010 թվականի որոշումը բեկանելու համար:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-րդ հոդվածի 1-ին կետի 4-րդ ենթակետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելու Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ.

ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է ՀՀ Սահմանադրության և Կոնվենցիայի վերը նշված հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր, հետևաբար գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից: Տվյալ դեպքում, Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից: Դատական ակտը փոփոխելիս Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.10.2010 թվականի որոշումը և այն փոփոխել՝ «Արմաս» ՍՊԸ-ի սնանկության գործով կառավարիչ Ռոբերտ Մարգարյանի հայցը մերժել:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

РЕЗЮМЕ - RESUME

ПРАВОСУДИЕ В ОКРУГЕ ШУШИ

ВОЛОДЯ ОВСЕПЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ АПЕЛЛЯЦИОННОГО СУДА
РЕСПУБЛИКИ НАГОРНОГО КАРАБАХА

В статье автор представляет историческое описание правового урегулирования вопросов преступления и последующего наказания в Шуши, анализирует функции судебного процесса действующего мирового суда, который был обделен широкими полномочиями: кроме совершения правосудия и расследования нарушений, имел также функции решения вопросов опекуна и совершения нотариальных действий.

THE JUSTICE IN THE DISTRICT (COUNTY) SHUSHI

VOLODYA HOVSEPYAN
CHAIRMAN OF THE APPEAL COURT
OF THE REPUBLIC OF THE NAGORNO-KARABAKH

In the article the Author presents the history of the legal adjusting the questions of the crime and the following punishment in Shushi, analyses the functions of the lawsuit acting arbiter, which was cheated by large powers: except completion of the justices and investigations of the breaches, had also functions of the decision on a matter guardianship and completion notarial actions.

ՄԱՐՏ 2011 Յ (140)

ՀԱՏԱՎԱԾ
Իշխանություն

74

РЕЗЮМЕ - RESUME

СУДЕБНО-ПРАВОВАЯ ПОЛИТИКА В РА (ПОНЯТИЯ, ПРИНЦИПЫ И СТРАТЕГИЯ)

АРТУР ГАМБАРЯН
**СТАРШИЙ ПРОКУРОР ОТДЕЛА ПО ПРАВОВОМУ
ОБЕСПЕЧЕНИЮ И ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ
ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ**

В научной статье судебно-правовая политика рассматривается как разновидность правовой политики, и, исходя из этого, автор попытался общим образом обрисовать особенности и специфические черты правовой политики.

Автор находит, что судебно-правовая политика представляет из себя не только деятельность, направленную на усовершенствование и повышение эффективности таких различных уровней судебной системы как институциональный, процессуальный, материальный, этический. Подход, согласно которому судебно-правовая политика ограничивается разработкой правовых идей исключительно в сфере организации и осуществления правосудия, подвергается в статье критике, так как согласно автору сфера судебно-правовой политики включает в себя не только осуществление правосудия, но и такую область, как деятельность других государственных органов, находящихся в функциональной связи с органами судебной власти.

Автором были проанализированы методологические основы соотношения таких понятий как «судебно-правовая политика», «процессуальная политика» и «судебно-правовые реформы», посредством чего было дано определение собственно судебно-правовой политики.

В статье выделены четыре составных элемента судебно-правовой политики: институциональный, процессуальный, материально-правовой и этический, в то время как процессуально-правовая политика включает в себя механизмы процессуального регулирования, в частности сферу совершенствования процессуально-правовых средств. Иными словами, процессуально-правовая политика считается составной частью судебно-правовой политики. Субъекты судебно-правовой политики, как отмечается в статье, часто не разграничивают данные плоскости, в подтверждение чему приводится пример Судебного кодекса РА задачей которого, по большей части, является регулирование отношений связанных с судостроительством, в то время как в статье 47 кодекса (границы апелляции касающиеся вопросов факта) и статье 91 (самоотвод судьи) содержатся процессуальные нормы, которые должны быть отражены в процессуальном законодательстве, а не в Судебном кодексе РА.

JUDICIAL-LEGAL POLICY IN THE RA (THE CONCEPT, PRINCIPLES AND STRATEGY)

ARTUR GHAMBARYAN
**SENIOR PROSECUTOR, DEPARTMENT OF LEGAL SUPPORT
AND EUROPEAN INTEGRATION
PROSECUTOR GENERAL'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF ARMENIA,
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR**

This scientific study regards the judicial-legal policy as a type of legal policy and therefore demonstration of general description of the features and peculiarities of a judicial policy is pursued herein.

ՔՅՅՈՄԵ - RESUME

According to the author's opinion judicial-legal policy is not an activity merely aimed at development of legal concepts, but also one that is aimed at improvement and enhancement of the efficiency of the various tiers (the institutional, procedural, substantive, and ethical) of the judicial-legal system. This study further criticizes the approach according to which the judicial-legal policy is limited to development of legal concepts in the spheres of justice administration and implementation, as pursuant to the author the judicial-legal policy includes not only justice, but also performance and administration of other public bodies that have functional links with the judicial authorities.

The author analyses the methodological bases of interrelation between the concepts of the 'judicial-legal policy', the 'judicial policy' and the 'judicial-legal reforms' and a posteriori provides the definition of the Judicial-Legal Policy.

The study marks out four elements of the judicial-legal policy: institutional, procedural, substantive, and ethical. Therewith the procedural-legal policy encompasses the sphere of improvement of the procedural regulation structures and particularly the procedural-legal mechanisms. In other words, the procedural-legal policy is a constituent of the judicial-legal policy.

The study indicates that the parties in judicial-legal policy often do not distinguish the given tiers of the policy. The Judicial Code of the Republic of Armenia can serve as an example of the aforementioned as it is called to regulate the relationship of judicial constitution, while it's Article 47 (limits of appeal in a matter of fact) and Article 91 (self-recusation of a judge) deal with procedural norms, which should have been regulated by the Procedural Code, not the Judicial Code.

РЕЗЮМЕ - RESUME

О ПОДТВЕРЖДЕНИИ ДИСЦИПЛИНАРНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СУДЬИ ПРИ ВОЗМОЖНОСТИ ПЕРЕСМОТРЕНИЯ СУДЕБНЫХ АКТОВ НА ОСНОВЕ РЕШЕНИЯ СОВЕТА ПРАВОСУДИЯ

СЕРГЕЙ МАРАБЯН
*НАЧАЛЬНИК ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОГО УПРАВЛЕНИЯ
СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА РА,
СОИСКАТЕЛЬ ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ЕГУ*

Эта статья посвящена возможности пересмотра судебного акта данного дела на основе решения Совет правосудия в связи с подтверждением дисциплинарной ответственности за допущение очевидного и грубого нарушения материального или процессуального закона со стороны судьи. Анализируя действующие законодательные урегулирования, автор находит, что решение о подтверждении судьи дисциплинарной ответственности может являться правовой основой для пересмотра вошедшего в силу судебного акта данного дела, в обратном случае подтверждение судьи ответственности ничего не дает с точки зрения защиты нарушенных прав личностей. Более того, получается, что один суд признает решение принятое другим судом незаконным, необоснованным, однако этот судебный акт продолжает оставаться в силе.

THE CONFIRMATION OF THE DISCIPLINARY RESPONSIBILITY TO JUDGES AT POSSIBILITY TO RECONSIDER THE JUDICIAL ACTS ON BASE OF THE DECISION (CASE) OF THE COUNCIL OF JUSTICE

SERGEY MARABYAN
*CHIEF OF THE LAW-ORGANIZATIONAL AGENCY
OF THE JUDICIAL DEPARTMENT OF THE RA,
POST-GRATUED STUDENT OF THE LAW FACULTY OF YSU*

This article is dedicated to possibility to reconsider (restate) judicial act given deal on base of the decision of the Council of Justice in connection with confirmation disciplinary responsibility for admission obvious and rough breach material or procedural law on the part of judges. Analyzing acting legislative adjusting, author finds that decision on confirmation of judges of disciplinary responsibility can be a legal central to reconsider (restate) came on the strength of judicial act given deal, in inverse event of the confirmation of judges to responsibility nothing do not give with standpoint of protection of the broken rights of the personalities. Moreover, is got that one court will acknowledge the decision accepted by other court illegal, ungrounded, however this judicial act continues to remain valid.

YULCS 2011 3 (140)

YULCS
Ինտերնալ Բյուրո

РЕЗЮМЕ - RESUME

СПЕЦИАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ, ПОРЯДОК И ПОСЛЕДСТВИЯ РАСТОРЖЕНИЯ ДОГОВОРА В СООТВЕТСТВИИ С ПРИНЦИПАМИ ЕВРОПЕЙСКОГО КОНТРАКТНОГО ПРАВА

ГАЯНЕ МАРУКЯН
*СТАРШИЙ СПЕЦИАЛИСТ ОТДЕЛА ВОССТАНОВЛЕНИЯ ГРАЖДАНСКИХ,
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ И КУЛЬТУРНЫХ ПРАВ АППАРАТА
ЗАЩИТНИКА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА РА*

Статья посвящена анализу порядка расторжения договоров в соответствии с принципами европейского контрактного права. В статье автор также делает анализ последствий расторжения договорных обязательств, исследуя данную проблему с помощью сравнительного анализа норм ГК РА и унифицированных документов, которые регулируют договорные отношения.

SPECIAL BASIS, ORDER AND CONSEQUENCES OF CANCELLATION OF THE CONTRACT IN THE ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF THE EUROPEAN CONTRACT LAW

GAYANE MARUKYAN
*SENIOR SPECIALIST OF DEPARTMENT OF REIMBURSEMENT
OF CIVIL, SOCIO-ECONOMIC AND THE CULTURAL RIGHTS OF THE
HUMAN RIGHTS DEFENDERS' OFFICE*

Article is devoted the analysis of an order of cancellation of contracts in accordance with the principles of the European contract law. In article the analysis and consequence of cancellation of treaty obligations is also discussed. The article gives investigation of the problem with the help of comparative analysis of norms of Civil Code of and unified documents, regulating contractual relations.

УИՍՏ 2011 Յ (140)

ՀԱՍՏԱՎՈՐ
Իշխանություն

РЕЗЮМЕ - RESUME

ПРОБЛЕМЫ УЧАСТИЯ ПУБЛИЧНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ В ДОГОВОРНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

МАРИНА КАЛАШЯН
ПОМОЩНИК СУДЬИ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА РА

КАРЕН ЗАРИКЯН
*СТАРШИЙ СПЕЦИАЛИСТ ПРАВОВОЙ ЭКСПЕРТНОЙ СЛУЖБЫ
АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА РА*

С учетом того, что государство не может выступать в качестве полноценного участника гражданских правоотношений, в статье делается вывод о необходимости введения в научный и практический оборот понятия «публичного соглашения» как особого вида договоров, заключаемых между государством и частными лицами, и целесообразности законодательного закрепления последнего в Законе РА «Об основах администрирования и административном производстве».

SOME ISSUES OF THE PARTICIPATION OF THE PUBLIC FORMATION IN CONTRACTUAL RELATIONS

MARINA KALASHYAN
ASSISTANT TO JUDGES OF THE ADMINISTRATIVE COURT OF THE RA

KAREN ZARIKYAN
*SENIOR SPECIALIST OF THE LEGAL EXPERT SERVICE
OF THE ADMINISTRATIVE COURT OF THE RA*

With provision for that that state can't act as the full-fledged participant civil legal relationship, in item is done conclusion about need of the introduction to scientific and practical turn of the notion public agreement as person of the type of the agreements, concluded between state and private citizen, and practicability of the legislative fastening last in Law RA About base management and administrative production.

УУԼՐՏ 2011 Յ (140)

ԱՍՏՎԱԿԱՆ
Ինֆորմացիոն Բյուրո

79

Թեւավոր խոսքեր

Ապագան այսուհետև պատկանում է երկու տեսակի մարդկանց՝ մտքի մարդուն և աշխատանքի մարդուն: Ըստ էության, նրանք երկուսով կազմում են մի ամբողջականություն, քանի որ մտածել՝ նշանակում է աշխատել:

Վ. ՀՅՈՒԳՈ

Այն երկիրը, որը հին Աթենքի նման պնակալեզների, ձրիակերների, շողքորթների վրա նայում է իբրև ժողովրդական բանականությանը հակասող բացառությունների, որպես խելության վրա, այդպիսի երկիրը անկախության և ինքնուրույնության երկիր է:

Կ. ՄԱՐԶՍ

Պետության մեջ ծույլ ու դատարկ մարդիկ նման են փեթակի բռտերին, որոնք խժռում են աշխատող մեղուների մեղրը:

Մ. ՄԵՐՎԱՆՏԵՍ

Ավելի ամոթալի բան չկա, քան օգտակար չլինելը հասարակության ու ինքն իր համար և խելք ունենալը այն բանի համար, որպեսզի ոչինչ չանել:

Բ. ՊԱՍԿԱԼ

Չարգացիր ուրիշների համար կատարածդ աշխատանքում՝ սհա հիմնական օրենքը:

ՅԱ. ՈԱՅՆԻՍ

ՄԱՐՏ 2011 3 (140)

ՊԱՍԿԱԼ
Իշխանություն

80

ԻՐՏԵԿ

ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՁԵՐ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՒՄ

«ԻՐՏԵԿ» իրավական տեղեկատվական-որոնողական համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում օրենքների և այլ իրավական ակտերի ամենալիարժեք համակարգն է, որում ընդգրկված են ավելի քան 40000 իրավական ակտեր՝

- * ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ օրենքները և օրենսգրքերը,
- * ՀՀ նախագահի նորմատիվ հրամանագրերն ու կարգադրությունները,
- * ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումները,
- * ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումները,
- * ՀՀ կենտրոնական բանկի նորմատիվ ակտերը, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության, ՀՀ պետական եկամուտների նախարարության և մյուս գերատեսչությունների կողմից ընդունված նորմատիվ ակտերը:

Ակտերը տրված են մինչ այսօր նրանցում կատարված փոփոխություններով և լրացումներով: Տրված են նաև ակտերի ժամանակային տարբերակները:

Համակարգում ընդգրկված են ՀՀ օրենսդրության մեջ կիրառվող ավելի քան 9000 հասկացություն պարունակող ՀՀ-ում համակարգչային միակ իրավաբանական ու տնտեսագիտական բացատրական բառարանները:

Իրավական տեղեկատվական կենտրոն, հեռ. 52-79-50 URL: www.IRTEK.am
Երևան, Արվյան 36 ֆաքս. 56-90-85 E-mail: info@IRTEK.am